22

GDS

ISSN 1220-5761

PUBLICAŢIE SĂPTĂMÎNALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III ● NR. 43 (144) ● 29.10 – 05.11. 1992 ● 16 PAGINI ● 35 LEI

Interviu cu DAN PIŢA
Pag. 14–15

Cronici politice:
● GABRIEL ANDREESCU
● HORAŢIU PEPINE pag. 3
Accente: DORU COSMA pag. 4
ADRIAN MARINO –
Dosarul Noica Pag. 13

Foto: GINA MARIN

MIHAI BOTEZ

SĂ JOCI DEMOCRATIC ATUNCI CÎND AI FOST CRESCUT DE ŞI PENTRU DICTATURĂ

Tot ce se întîmplă în ţările din Est trece dincolo de cărţi şi de manuale. Pentru că de încrederea între guvernanţi şi guvernaţi depinde în bună măsură efortul acesta colectiv şi pacea socială fără de care, evident, reforma nu se poate instala. În nici un tratat de sociologie nu vom găsi nici un fel de reţetă în legătură cu problemele extraordinare care se pun acum în Europa de Est. Toţi sîntem nepregătiţi. Toţi am fost crescuţi **de** şi **pentru** dictatură şi ne-am văzut dintr-o dată în situaţia să jucăm democratic. Toţi am fost crescuţi **în** şi **pentru** economie de comandă şi ne-am văzut în situaţia nu să eliberăm forţele pieţei de paraziţii unor guverne autoritare (cum se întîmplă uneori în ţări unde guvernele militare tulbură la un moment dat economia de piaţă sau democraţia), ci să creăm o piaţă acolo unde amintirea ei practic s-a pierdut. Toate aceste lucruri implică mai mult decît un reţetar de import (eventual construit şi cu ingrediente proprii).

Comunismul dezvoltase la un moment dat un repertoriu conceptual şi teoretic cu care se putea opera. Toate problemele cu care sîntem confruntaţi acum sînt noi, dar le măsurăm în acelaşi limbaj cu care sîntem obişnuiţi să operăm în Vest (eventual îmbogăţit cu nişte termeni cu mai multă sau mai puţină acoperire). Şi sîntem în faţa unor situaţii în care măsurăm în metri nuanţe de milimetri şi nu vedem diferenţe, pentru că toate intră cam în aceeaşi categorie. Dictatură, autoritarism, totalitarism sînt nişte categorii prea butucănoase (aş spune) ca să poată să prindă realitatea foarte complexă a acestei perioade, extraordinar de interesantă. În această perspectivă, poate că e necesar să facem şi un efort de îmbogăţire a instrumentelor noastre de analiză.

Foto: GINA MARIN

➥ Pag. 8–11

În numărul viitor:
■ DESPRE PREŢURI ŞI NIVELUL DE TRAI (anchete) ■ Interviu cu ADRIAN NĂSTASE ■ Conferinţa asupra minorităţilor (30 octombrie - 1 noiembrie 1992), Tîrgu Mureş ■ "Balanţa" – film de LUCIAN PINTILIE

Către redacţia revistei "22"

SCRISORI

"O să fiu, pesemne, definitiv clasat în categoria celor care greşesc..."

ANDREI PLEŞU – "22", nr. 41

Îmi permit să scriu cîteva rînduri, în urma lecturării articolului d–lui A. Pleşu din nr. 41 (142), octombrie 1992, consacrat alegerilor din 27 septembrie. Ceea ce m–a surprins a fost nu atît critica, de altfel justificată, cît mai ales finalul articolului, în care d–l Pleşu nu lasă nici o şansă dialogului pe marginea celor afirmate. Dacă îmi este îngăduit să spun, aş aminti d–lui Pleşu că nu–mi aduc aminte să fi citit în publicistica noastră vreun articol al ex–ministrului culturii, în care să fie tot atît de îndîrjit în a critica "puterea". Dar mi se va replica, probabil, că de obicei îţi exprimi mai intens opiniile faţă de ceea ce merită luat în considerare, tocmai pentru a îndrepta greşelile, din care, nu–i aşa, avem numai de învăţat.
Revenind la articol, nu pot să nu fiu de acord cu cele mai multe dintre constatările făcute, chiar dacă unele ar comporta desigur mai multe nuanţări. Dar nedumerirea mea vine nu de la cele afirmate în cuprinsul articolului, cît de la faptul că autorul face aceste constatări de pe poziţiile unui simpatizant al forţelor democratice din Convenţia Democratică. Şi dacă fără îndoială aşa stau lucrurile, de ce nu vrea d–l Pleşu să fie cel puţin tot aşa de categoric în a–şi exprima opiniile şi despre forţele care au cîştigat alegerile?
Şi dacă tot sîntem la capitolul reproşuri, m–aş fi aşteptat din partea elitei intelectualităţii noastre să fie mai promptă în a lua poziţii faţă de atacul vehement al preşedintelui Iliescu din timpul campaniei electorale, îndreptat împotriva d–lui N. Manolescu.
Trebuie să fiţi de acord cu mine că dacă d–l N. Manolescu a intrat în arena politică a făcut–o din aceleaşi considerente pentru care şi d–voastră aţi participat la destinele postdecembriste ale ţării. Ştiu că aţi avut temeri legate de asumarea rolului de lider politic al d–lui Manolescu, temeri provenite din spaima de a nu greşi. Ei bine, a greşit d–l Manolescu? Dacă nu, de ce nu o spuneţi de pe poziţiile vîrfului elitei intelectuale pe care o reprezentaţi?
Am simţit o mare tristeţe văzînd cît de îndîrjit aţi fost în opiniile d–voastră faţă de tot ce a reprezentat modalităţile de a face "schimbarea", repet, pe deplin justificate, şi cît de puţin a reprezentat discursul politic faţă de cîştigători, faţă de modalităţile cu care au ieşit învingători.
Aveţi obligaţia morală de a ne spune nu numai că sînt mai responsabili cei din opoziţie de răul pe care–l vom trăi în următorii patru ani, ci şi cum să facem să nu mai greşim.
Vreau să fiu bine înţeles: o voce ca a d–lui Pleşu, care iese în cetate cu un astfel de discurs, are un impact formidabil în electorat, şi pentru acest lucru am simţit o mare dezamăgire că analiza nu a luat în considerare şi "greşelile" cîştigătorilor.
Mi–aş fi dorit să citesc opiniile d–lui Pleşu despre ceilalţi democraţi, cei care au intrat în graţiile electoratului, cei datorită cărora o să trăim patru ani de euforie.
Spuneţi–ne, d–le Pleşu, cum să facem să–l găsim pe acela pe care să dăm vina că ne–a trezit din euforie?
Cu deosebită stimă şi consideraţie,

MARIAN COSTACHE
Bucureşti

Membrii Grupului pentru Dialog Social şi redacţia revistei "22" anunţă cu durere decesul colegului CONSTANTIN FUGARU. A trecut în nefiinţă sîmbătă, 14 oct. 1992. Avocatul Constantin Fugaru a fost un constant prieten al G.D.S., pe care l–a sprijinit aşa cum a sprijinit întemeierea atîtor organizaţii, prin competenţa sa juridică. A fost un om de o mare blîndeţe, discret şi generos şi, prin solidaritatea sa, ne-a ajutat să trecem mai uşor prin istoria zbuciumată a acestor ultimi doi ani.

Editura **HUMANITAS**

vă invită la lansarea volumului

oglinda unui deceniu:
de la victoria
socialiştilor francezi
la prăbuşirea
comunismului

mărturia unei
personalităţi
a opoziţiei franceze

Lansarea va avea loc
vineri, 30 octombrie 1992, ora 18,
la Centrul Internaţional de Presă
din strada Batiştei nr. 14

în prezenţa autorului

IMPORTANT

Revista noastră asigură în continuare contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei: costul unui abonament **ridicat de la sediu** (Calea Victoriei nr. 120), cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la redacţie, este de **390 lei pe trimestru** (deci cu o reducere de 11% în raport cu costul real).
Pentru abonamentele expediate prin poştă, costul va fi de **490 lei** (adică o reducere de 14%).

Cititorii din străinătate se pot abona la revista "22" depunînd costul abonamentului în conturile noastre deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti**: pentru dolari în contul 4020253230, pentru mărci în contul 4020253231, pentru franci francezi în contul 4020253235 (cu specificaţia: PENTRU REVISTA "22") sau trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa : Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de **72 dolari** pe an (36 dolari pe 6 luni, 18 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (**120 DM** anual, 60 DM pentru 6 luni, 30 DM trimestrial, **400 franci francezi** anual, 200 franci pentru 6 luni, 100 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **80 dolari** anual, 40 dolari pe 6 luni, 20 dolari trimestrial.

LA SEDIUL REDACŢIEI PUTEŢI CUMPĂRA DIN STOC:

Numere vechi, după cum urmează: din anul 1990 numerele 16, 18, 19, 20, 21, 23, 28, 33, 35, 37, 41, 49, iar din anii 1991 şi 1992 - orice număr. Exemplarele vechi din anii 1990 şi 1991 vor fi comercializate la preţul de 25 lei/ex., indiferent de preţul de vînzare înscris pe ziar. De asemenea, redacţia "22" ţine la dispoziţia doritorilor "Raportul asupra evenimentelor din 13-15 iunie" şi Ediţia specială "22" – "Suspiciune de fraudă".

Redacţia revistei "22" anunţă că îşi rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizaţi de redacţia revistei "22" este interzisă.

ANUNŢ

Cu părere de rău îi anunţăm pe abonaţii noştri că de la data de 1 noiembrie 1992 se sistează abonamentele cu reducere pentru pensionari, studenţi, elevi, deţinuţi politici şi veterani de război, din cauza întreruperii **sponsorizării** lor (temporar, sperăm) de către Institutul Naţional pentru Democraţie.

GABRIEL ANDREESCU

OPOZIȚIA CU ORICE PREȚ

A mai trecut o săptămînă de consultări guvernamentale. Între timp, Mihai Botez a venit şi a plecat. În ciuda unor pseudo-dezminţiri, M.B. a intrat, într-adevăr, în discuţia unor factori politici ca eventual prim-ministru.

Propunerea, cel puţin în această fază, a eşuat. Ea reprezintă, de fapt, nereuşita ideii unui guvern de tehnocraţi faţă de care pare să se fi arătat reticente toate partidele, cu excepţia echipei FDSN, legată de Ion Iliescu.

Dar cît de convingătoare au fost argumentele? Şi liderii politici, şi presa de opoziţie au folosit o singură explicaţie: într-o perioadă dificilă – cum este cea prin care trecem –, un guvern trebuie să aibă sprijin politic: sprijinul partidelor din Parlament. Ceea ce nu se va întîmpla, s-a zis, în cazul unui guvern de tehnicieni. Însă ceea ce lipseşte în Parlament este tocmai posibilitatea unei majorităţi confortabile, în jurul unui program sau altul, care să reziste la rezultatele ingrate ale guvernării. Guvernul tehnocrat reprezenta un compromis, necesar pentru a obţine sprijinul unei suficiente părţi a Parlamentului. Orice alt guvern – FDSN, al Opoziţiei – provoacă în mai mare măsură contestaţii. Bineînţeles, există oferte de principiu asupra unui guvern monocolor acceptat de părţi. Convenţia Democratică s-a arătat gata să preia responsabilitatea guvernării pe baza programului cunoscut. Ea aminteşte că metoda de a cere formaţiunii minoritare în Parlament să formeze guvernul constituie un mijloc de a asigura supravegherea reciprocă a puterilor în stat, utilizată des în ţările democratice. Dar este total improbabil ca proaspeţii cîştigători ai unor alegeri pentru care s-au inventat trucuri şi fraude să lase din mîinile lor tot ce au cîştigat. Foştii comunişti nu au astfel de mentalităţi. S-a propus în schimb un guvern de uniune naţională. Şi Convenţia, şi presa de opoziţie au fost împotrivă. Liderii chestionaţi au teoretizat, în mare, ceea ce a exprimat de mai multe ori **România liberă:** a accepta un guvern de uniune naţională înseamnă a te lăsa păcălit de echipa lui Ion Iliescu, care deţine puterea. Dar afirmaţia că puterea se află în braţele lui Ion Iliescu rămîne un clişeu. Dacă folosim formula **guvern de uniune naţională**, atunci să lucrăm cu sensul lui propriu, adică rezultînd dintr-o repartizare proporţională a unor posturi-cheie în executiv. Iar guvernul nu este o instituţie oarecare, ci o **componentă esenţială a puterii.** Acceptarea unui guvern de uniune naţională înseamnă promovarea unei împărţiri a puterii în stat, ceea ce reprezintă condiţia unei societăţi democratice.

A rămas ca răspuns oferta guvernului monocolor FDSN, pe care CDR şi FSN o repetă cu o stranie încîntare. Ea este susţinută, la suprafaţă, prin ideea că acest partid are, conform rezultatelor legislative, şi **dreptul**, şi **obligaţia** de a-şi lua responsabilitatea guvernării, iar în subsol de ideea că FDSN va tinde spre crearea unei coaliţii extremist-conservatoare, cu rezultate dramatice, din care vor rezulta alegeri anticipate. Pînă la un punct acesta ar fi, într-adevăr, scenariul. Numai că de o criză socială şi economică vor suferi cetăţenii şi instituţiile statului de drept. Există şi o anumită probabilitate ca un colaps intern să ducă la răsturnarea actualei mafii. Din această cauză, Ion Iliescu şi cîţiva oameni din conducerea FDSN sînt reticenţi faţă de o coalizare pe faţă cu Partidul România Mare sau partidul lui Verdeţ, deşi sînt apropiaţi din punct de vedere politic. Dar probabilitatea finalizării democratice a crizei interne este prea mică faţă de un pericol atît de mare. Şi atunci se are în vedere un al doilea scenariu: dificultatea unui guvern monocolor FDSN de a-şi pune în aplicare proiectele ar asigura Opoziţiei un control parlamentar asupra deciziilor de guvernare.

În realitate, siguranţa pe care CDR o arată în confruntarea sa cu echipa FDSN este de un optimism nejustificat. Convenţia Democratică împreună cu FSN se află în minoritate în ambele Camere. Măsuri impopulare şi coercitive vor fi votate de către membrii PUNR, PRM, PSM, chiar dacă aceste partide n-au primit, conform dorinţei, locuri în guvern. Nu trebuie avute în vedere numai coaliţiile formale, există şi aranjamente, coordonări discrete în care parlamentarii amintiţi vor înota ca peştele în apă. Într-un fel, coaliţiile subterane sînt cele mai avantajoase. Subsecretariate de stat, locuri-cheie în ministere, alte avantaje reprezintă tot atîtea cadouri făcute pentru a promova interesele comune. La asta se adaugă faptul că, din primele momente, Opoziţia nu pare să arate nici un program legislativ şi nici comportamente coerente. Exceptîndu-l pe Adrian Popescu-Necşeşti, parlamentarii noştri au votat cu seninătate validarea a trei personaje sinistre (deşi art. 37 alin. 2 din Constituţie oferă argumente de a stopa manifestarea publică a organizatorilor de partide care, prin programul şi acţiunile lor, ameninţă pluralismul şi statul de drept), arătînd cît de uşor se supun oamenii majorităţii. Iar faptul că preşedintele în exerciţiu al Senatului, Renè Radu Policrat, împiedică, în legătură cu aceeaşi chestiune, doi colegi de Convenţie să-şi dezvolte argumentele nu oferă nici un fel de optimism asupra viitoarelor confruntări parlamentare.

S-a tot discutat despre responsabilitatea guvernului. Dar faptul că oamenii Opoziţiei au cîştigat un număr insuficient de locuri nu înseamnă că ei nu au nici o responsabilitate. Aceştia se află în Parlament pentru că zeci de mii, sute de mii de oameni i-au ales să le reprezinte interesele. Prin inteligenţa politică de care dau (sau nu) dovadă, liderii CDR influenţează în bine sau în rău soarta celor ce şi-au pus încrederea în ei. Şi, mi se pare evident, această încredere a fost oferită nu pentru a pilota ţara spre criză ci, din contră, pentru a scăpa de ameninţarea ei.

HORAȚIU PEPINE

INEVITABILA EROZIUNE POLITICĂ A PUTERII

Un ministru din echipa Stolojan declara că scurta sa experienţă politică i-a arătat că un partid odată ajuns la guvernare renunţă în bună măsură la arsenalul demagogic şi că se dovedeşte dintr-o dată mult mai pregătit să adopte soluţii realiste. E un mod optimist de a privi viitorul politic imediat. Majoritatea FDSN în Parlament şi realegerea lui Ion Iliescu au părut în clipa imediat următoare un adevărat dezastru. Programul economic cu care FDSN a intrat în lupta electorală înseamnă într-adevăr, dacă este aplicat întocmai, compromiterea pe termen lung a oricărei şanse de relansare economică. Iar în plan politic, naţionalismul de expresie grosolană şi complicitatea cu PRM şi PSM vor agrava din punct de vedere diplomatic izolarea României. Şi de abia de atunci încolo, nereuşind să ne integrăm într-un sistem coerent de securitate europeană, toate primejdiile cu care ne-au ameninţat extremiştii vor dobîndi măcar consistenţa unei ipoteze. Iată însă că, odată alegerile încheiate, FDSN schimbă tonul, îşi moderează agresivitatea, caută colaborare în stînga şi în dreapta şi pune surdină atît criticii antireformiste, cît şi violenţei naţionaliste. Adrian Năstase, noul creator de opinie în FDSN, cheamă partidele la o conferinţă de pace, aproape cerşeşte colaborarea Opoziţiei, declarînd că acceptă chiar un premier din partea Convenţiei. Preşedintele Iliescu, imediat după încheierea primului ciclu de consultări cu liderii politici, vorbeşte despre continuarea reformei. Cere de asemenea lui Vadim Tudor să-şi tempereze elanul bezmetic, conştient că o asemenea asociere îi aduce în momentul de faţă mai multe neajunsuri decît avantaje. Toate acestea sînt semne că ministrul liberal avea dreptate să aprecieze că o echipă aflată în faţa guvernării îşi reevaluează poziţiile şi caută în mod aproape natural o formulă de echilibru. O guvernare alături de Convenţia Democratică sau chiar o guvernare FSN-CDR ar fi fost soluţia optimă pentru Puterea reconfirmată prin alegeri. Respectarea angajamentelor electorale pare acestor oameni o simplă naivitate. Şi avem precedente. A fost oare preşedintele Iliescu atîta vreme indus în eroare de Petre Roman? Cuplul Iliescu-Roman a cîştigat alegerile din mai 1990 cu un program conservator, după care guvernul a propus brusc un program de reformă. Abia după ce schimbările tindeau să alunece într-o direcţie periculoasă, Iliescu lasă să se înţeleagă că încrederea i-a fost înşelată de mai tînărul său colaborator. În definitiv, pentru a-şi conserva poziţiile, Puterea instalată după decembrie 1989 are nevoie de un guvern reformator. Însă un guvern care să poată fi menţinut între limite controlabile. Alegerile de la 27 septembrie par să nu fi schimbat nimic important. Preşedintele Iliescu rămîne la putere, ba mai mult, şi-a consolidat poziţia prin toate pîrghiile constituţionale. Ultimul an de zile a fost pentru preşedinte anul cel mai fertil. În ciuda contestaţiilor, şi mai ales în ciuda scăderii de popularitate, a devenit mai stăpîn pe situaţie ca niciodată.

Curtea Constituţională şi Curtea Supremă de Justiţie reprezintă adevăratul corp de pază al Palatului Cotroceni. Iar despre SRI nu putem bănui nici o clipă că ar fi echidistant, cu atît mai mult cu cît Virgil Măgureanu declară că între el şi preşedintele Iliescu ar fi existat la un moment dat neînţelegeri. Şi tocmai pentru că şi-a consolidat poziţiile, preşedintele îşi poate permite să accepte în continuare o reformă bineînţeles moderată, cu grijă să nu depăşească prea mult nivelul atins de statele ex-sovietice cu care speră să refacă o piaţă răsăriteană, de data aceasta pe alte baze contractuale. Dacă ne-am raporta la viziunea catastrofică, închegată după eşecul Opoziţiei în alegeri, am putea spune, ca ministrul pe care l-am citat, că dracul nu e chiar atît de negru. Guvernele anterioare au provocat deja o mişcare a reformei care nu poate fi pur şi simplu stopată. Ideologii de serviciu ai preşedintelui au şi apărut la televiziune pentru a spune că reforma este un sistem, care, prin chiar structura sa internă, pedepseşte pe cei care i se împotrivesc. De altfel, o parte dintre ei au fost numiţi de preşedinte încă din luna iulie în Consiliul de administraţie al Fondului proprietăţii de stat, instituţie care, potrivit legii privatizării, propune ce şi cînd anume se privatizează. Însă cu excepţia domeniilor considerate strategice. Or, factorul politic de abia aici devine mai puternic decît cel economic. Ce este şi ce nu este de importanţă strategică pentru economia naţională se va hotărî în funcţie de interesele diplomaţiei dirijate de la Cotroceni.

Spuneam că alegerile par să nu fi schimbat nimic esenţial. Şi totuşi. Nu e vorba însă de faptul că FSN a căzut în planul al doilea al vieţii politice şi nici măcar de faptul că partidele Convenţiei Democratice au dobîndit o reprezentare mult mai însemnată în Parlament. Dacă nu ne înşelăm, 27 septembrie 1992 este data la care s-a operat o distincţie clară între forţele politice retrograde şi cele care îşi asumă schimbarea de fond a societăţii româneşti. FSN şi Convenţia Democratică par să se regăsească fără echivoc de aceeaşi parte a baricadei. Faptul că ambele formaţiuni au refuzat de plano participarea la guvernare este premisa unei opoziţii unitare care poate provoca de aici înainte eşecul manevrelor secesioniste ale Puterii. Istoria politică a ultimilor doi ani şi convorbirile din ultima săptămînă de la Cotroceni ne-au arătat că preşedintele are nevoie să atragă de partea sa o grupare modernă, reformistă, pe care apoi să o abandoneze în situaţiile de criză majoră. FSN vine cu o experienţă foarte recentă. Şi tocmai de aceea, Petre Roman şi-a formulat pretenţiile într-o manieră foarte exactă, care nu lasă loc nici unui dubiu. Vom participa la guvernare – a declarat Petre Roman încă de la prima întîlnire de la Cotroceni –, numai că negocierile vor avea ca obiect întregul sistem al puterii politice, adică SRI, Curtea Constituţională, Curtea Supremă de Justiţie, Consiliul Naţional al Audiovizualului. Experienţa guvernării a fost traumatizantă, dar liderul FSN a înţeles că nu poate guverna cu adevărat într-un cadru de insecuritate politică. Pentru Convenţie, lucrurile erau mult mai simple, deoarece s-a plasat din start într-o opoziţie totală. Într-o lungă discuţie anterioară întîlnirilor publice de la Cotroceni, dl. Corneliu Coposu făcea preşedintelui Iliescu un tablou amplu al devierilor antidemocratice şi îi cerea practic să schimbe totul. Evident, nimeni nu se aştepta ca preşedintele să accepte, dar era o modalitate de a trasa cu limpezime linia despărţitoare. Or, problema care se pune de aici înainte este ca nici o grupare din Opoziţie să nu treacă dincolo de această frontieră. Intenţia de altfel este clară. Preşedintele, izolat în partea stîngă, va rămîne fără nici o rezervă de regenerare politică. Or, schimbarea esenţială pe care au adus-o totuşi alegerile este că, pentru prima dată după revoluţie, Puterea pare izolată într-o zonă de inevitabilă eroziune politică. Desigur că ne putem aştepta la resurse neaşteptate de inventivitate strategică.

ACCENTE

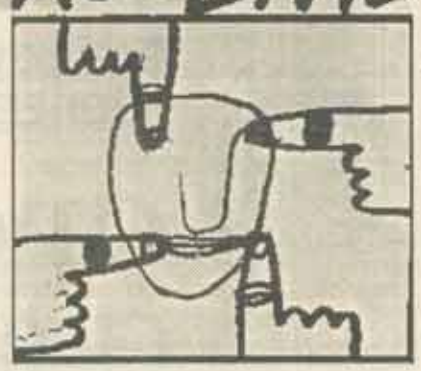

DORU COSMA

Foto: E.PARVU

CONSTITUŢIA – UN "PETEC DE HÎRTIE"

ÎN CHESTIUNEA VIZELOR PENTRU M.S.R. MIHAI I AL ROMÂNIEI

În luna august a.c., guvernul Stolojan a refuzat M.S.R. Mihai I al României viza de intrare în ţara-i de origine sub pretextul că prezenţa sa ar fi "inoportună" în preajma alegerilor parlamentare şi prezidenţiale din 27 septembrie 1992. Săptămîna trecută, acelaşi guvern a amînat în mod deliberat emiterea aceleiaşi vize pentru a-l împiedica pe Suveran să participe, asemenea oricărui român, la comemorarea a 70 de ani de la încoronarea la Alba Iulia a Regelui Ferdinand I Întregitorul. Noul pretext? Neîncheierea încă a ceremonialului de înscăunare în jilţul prezidenţial a d-lui Ion Iliescu. Altfel spus, autorităţile guvernamentale române şi-au arogat dreptul de a dispune în mod discreţionar asupra acordării ori refuzului vizei de intrare în propria-i patrie a unei personalităţi politice de primă mărime a istoriei contemporane a României. Care a fost mobilul acestui act abuziv şi cine a fost inspiratorul lui ocult nu este greu de ghicit. S-a urmărit evitarea surprizei trăite de primul republican al ţării cu ocazia Sfintelor Paşti 1992, cînd revenirea în ţară a M.S. Regele Mihai I a fost întîmpinată cu o explozie de entuziasm popular pro-monarhic.

Cît priveşte "instigatorul" interdicţiei de acordare a vizei, el nu a putut fi altul decît personajul politic care a acaparat din prima zi a revoluţiei de la 22 decembrie 1989 toate atributele supremei magistraturi a ţării. S-a dovedit astfel o dată în plus rolul real rezervat guvernului "de tranziţie" Stolojan: acela de a amortiza şocurile dezastrului generalizat, provocat de guvernanţii post-revoluţionari şi de a răspunde pentru eşecurile care incumbă cu precădere "omului forte" al acestei perioade, care nu este altul decît d-l Ion Iliescu. Cînd se va face bilanţul nemachiat al "performanţelor" guvernului Stolojan, "afacerea vizelor regale" va atîrna greu din punct de vedere politic la capitolul "pasiv" al guvernării sale. Se va adeveri astfel o dată în plus proverbul românesc că "aşchia nu sare prea departe de copac".

Firesc, legitimitatea modului de a proceda al Puterii în acest caz implică rezolvarea în prealabil a controversatei probleme dacă Suveranul a pierdut vreodată **în mod legal** cetăţenia română, dobîndită prin naştere pe teritoriul României. Răspunsul corect din punct de vedere juridic şi politic depinde de chestiunea de a şti dacă abdicarea care a precedat "retragerea naţionalităţii" (în terminologia legilor de atunci) a fost sau nu legală. Am demonstrat cu alt prilej (în articolul **Nulitatea actului de abdicare**, "22" din 11 ianuarie 1991) de ce atît abdicarea, cît şi actele juridice conexe subsecvente, inclusiv "retragerea naţionalităţii", sînt lovite de nulitate, care, precum se ştie, operează **retroactiv**.

Reamintim totuşi că M.S.R. Mihai I i s-a retras cetăţenia prin decizia Consiliului de Miniştri nr. 797 din 22 mai 1948 în baza legii din 19 ianuarie 1939, edictată sub dictatura carlistă, precum şi în temeiul legii din 9 decembrie 1940, adoptată de regimul naţional-legionar, viceprim-ministru fiind Horia Sima! Desigur, în măsura în care guvernele ante- şi post-revoluţionare (în raport cu actul de la 22 decembrie 1989) se consideră succesoare de drept ale guvernelor ce au edictat sus-amintitele legi, retragerea cetăţeniei ar putea fi calificată "legală". Numai că scopul revoluţiei din 22 decembrie 1989 a fost abolirea regimului comunist şi a măsurilor legislative elaborate de el şi exploatate în folosul său. Aşadar, de validarea retragerii cetăţeniei Regelui Mihai I nu se pot prevala decît cei care se declară explicit erezii regimurilor totalitare, de extremă dreaptă şi de extremă stîngă, ce i-au precedat. Cum o atare continuitate de principii şi procedee, sus-numiţii guvernanţi nu au îndrăznit (încă) să revendice făţiş, nu ne rămîne decît să afirmăm nulitatea retragerii cetăţeniei M.S.R. Mihai I, ca act legat indivizibil de actul, tot nul, al abdicării.

Odată admis faptul că M.S.R. Mihai I nu a pierdut niciodată în mod legal cetăţenia română, atestată şi de paşaportul său românesc emis **illo tempore**, Suveranul este îndrituit să se bucure de drepturile fundamentale recunoscute de Constituţia română din 1991 tuturor cetăţenilor români. Împrejurarea că M.S. are şi un paşaport danez este nerelevantă juridiceşte, de vreme ce dreptul român admite dubla cetăţenie.

Revenind acum la drepturile fundamentale recunoscute de Constituţie tuturor cetăţenilor români (principiul universalităţii, art. 15 alin. 1) şi la dreptul acestor cetăţeni de a fi "egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără privilegii şi fără discriminări" (principiul egalităţii în drepturi, art. 16 alin. 1), să amintim doar cîteva dintre dispoziţiile constituţionale care au incidenţă directă în speţă. Astfel, art. 25 alin. 2 garantează "dreptul la libera circulaţie în ţară şi în străinătate".

Subliniem, în acest context, că art. 20 alin. 1 stabileşte că "dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile cetăţenilor **vor fi interpretate şi aplicate în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care România este parte**" (s.n.).

Alineatul următor al aceluiaşi articol consfinţete primatul, în această materie, al dreptului convenţional internaţional asupra dreptului intern, prevăzînd în mod expres că "dacă există neconcordanţă între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale".

Să adăugăm, în privinţa raportului dintre dreptul internaţional şi dreptul intern că, potrivit art. 11 alin. 1 din Constituţie, "statul român se obligă să îndeplinească întocmai şi cu bună-credinţă obligaţiile ce-i revin din tratatele la care este parte" şi că, în conformitate cu alineatul al doilea al aceluiaşi articol, "tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern".

Dacă strămutăm acum dezbaterea în problema ce ne preocupă de pe tărîmul dreptului constituţional român în sfera dreptului internaţional public convenţional, constatăm că şi din acest punct de vedere măsurile luate de guvernul român în privinţa "vizelor regale" sînt criticabile. Într-adevăr, potrivit art. 15 alin. 2 din **Declaraţia Universală a Drepturilor Omului** (1948), la care România este parte consemnatară originară, "nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetăţenia sa", iar în conformitate cu art. 13 alin. 2 din aceeaşi **Declaraţie**, "orice persoană are dreptul de a părăsi orice ţară, inclusiv a sa, şi **de a reveni în ţara sa**" (s.n.). Or, dacă o persoană este liberă să revină oricînd în ţara sa, pe care a părăsit-o, prin ipoteză, de bună voie, cu atît mai mult o poate face atunci cînd a fost **constrînsă** în mod ilegal să o abandoneze. Dispoziţii similare sînt înscrise şi în **Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice** (ratificat de România prin Decretul nr. 212 din 31 octombrie 1974). În art. 12 alin. 4 din acest **Pact** se prevede că "nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de dreptul de a intra în propria sa ţară".

În raport de textele constituţionale şi convenţiile internaţionale evocate, măsurile prohibitive sau restrictive faţă de M.S.R. Mihai I apar ca **vădit ilegale şi flagrant discriminatorii**.

Atare măsuri faţă de Suveran, care – cel puţin prin actul de la 23 August 1944 şi prin lupta tenace şi curajoasă contra ocupaţiei sovietice şi a vînzătorilor de ţară din perioada 1944-1947, cît şi ulterior – aparţine definitiv istoriei contemporane a României, nu se justifică în nici un fel. Nimeni şi nimic nu-l poate elimina pe M.S. Regele Mihai I al României din această istorie şi nici o măsură arbitrară a autorităţilor guvernamentale nu-i poate interzice în mod legal intrarea şi şederea neîngrădită în ţara sa de obîrşie, în momentele şi în locurile alese de el.

Cînd istoria nepărtinitoare va face bilanţul guvernării "despotului luminat" Ion Iliescu, la capitolul "pasiv", copleşitor faţă de cel "activ", interdicţia opusă, prin prepuşii săi, M.S. Regele Mihai I al României de a se închina la mormintele strămoşilor săi făuritori de ţară nouă, de a participa la comemorarea ctitoriilor sale bisericeşti sau de a cinsti prin prezenţa sa prăznuirea încoronării la Alba Iulia a Regelui Ferdinand I Întregitorul şi a Reginei Maria vor fi unele dintre puţinele motive de pomenire – infamantă – a numelui său.

"România de mîine" = România de ieri

Avem înaintea ochilor un document halucinant, o "demascare" patentă, semn, desigur, al unui îndelungat exerciţiu într-ale turnătoriei. Este vorba de o scrisoare, datată 28 august 1992, purtînd antetul unei fundaţii ce-şi zice "umanistă", **România de mîine**, şi semnătura unuia dintre cerberii ideologi ai regimului comunist, Ştefan Costea, scrisoare destinată unei universităţi... americane. Cadristul de ieri de la Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, însărcinat acolo tocmai cu controlul contactelor ştiinţifice internaţionale, slugarnic supraveghetor al "purităţii ideologice" a sociologiei româneşti şi zelos profesionist al delaţiunii, îşi continuă, iată, şi astăzi tenebroasa ocupaţie, ba chiar cu un elan – s-ar părea – sporit, judecînd după anvergura trans-atlantică a noilor sale acţiuni "demascatoare". Îngrijorat, vai, de criteriile de selecţie a profesorilor utilizate de Universitatea din Maryland, doritor deci de a face un pustiu de bine acestei nepricepute instituţii academice, specialistul în cadrism îşi oferă cu intempestivă generozitate abilităţile "demascatoare" şi serviciile de vigilenţă...

Ţinta abjectei pîre o reprezintă **profesorul Vladimir Tismăneanu**, a cărui prezenţă şi al cărui succes în lumea universitară americană îi procură infatigabilului gardian ideologic coşmaruri "umaniste". Necesara lămurire a acestor chinuri, cum că de-a lungul timpului profesorul american de origine română a emis aspre judecăţi – la **Radio Europa Liberă** şi în presa scrisă – la adresa lui Ştefan Costea pentru rolul său la îngenuncherea sociologiei româneşti, intră în lapsus-ul metodologic al oricărei "demascări". Ca urmare, numai minciuna sfruntată şi duhul răului, tehnicile verificate ale acestei întunecate îndeletniciri, se opintesc în textul calomniei. A afirma, bunăoară, că Vladimir Tismăneanu a fost admis la Facultatea de Filosofie datorită tatălui său, cînd în realitate a intrat cu brio, obţinînd cea mai mare notă la admitere din istoria acestei facultăţi, sau, ca un alt exemplu, că a fost un "student mediocru", cînd de fapt a fost un student realmente eminent, terminînd facultatea ca şef de promoţie şi, curînd, luîndu-şi doctoratul cu strălucire, sînt lucruri care, pentru noi, colegi de secţie cu Vladimir Tismăneanu, sînt cutremurătoare prin neadevărul şi satanismul lor. A adăuga că Ş.C. nici măcar nu ne-a fost profesor, aşa cum pretinde, înseamnă a avea imaginea omului-care-minte. Dar nu este totul. Calomniatorul împinge strîmbele sale raţionamente pînă la concluzia că Vladimir Tismăneanu nu este apt pentru a fi profesor la o universitate americană întrucît – şi aici e aici! – "el nu s-ar califica pentru o poziţie universitară în România de azi".

Fatal argument! Ar fi comic de n-ar fi trist. Argumentul era utilizat **ad litteram** în **România de ieri**... Înşi precum acest vechil ideologic se străduiesc din răsputeri să arate că "România de ieri" se regăseşte perfect în "România de azi", ba chiar – dacă ne uităm la firmă – şi în "România de mîine". Nici măcar spaţiul de manevră extins nu este o achiziţie nouă: în definitiv, confuzia dintre un comitet de partid şi o instituţie academică americană s-a mai făcut şi în trecut, şi rezultatul se cunoaşte. Iată de ce Universitatea din Maryland returnează epistola fundaţiei **România de mîine = România de ieri** cu menţiunea că a greşit adresa.

CĂLIN ANASTASIU
ALIN TEODORESCU
GEORGE VOICU

ANDREEA PORA

RĂZBOIUL NEGOCIERILOR

Viaţa politică a ultimelor zile s-a desfăşurat cu precădere în culise, apariţiile şi declaraţiile oficiale avînd rolul mai mult de a mări confuzia decît de a limpezi situaţia. Problemele se reduc în fapt la două: negocierea preşedinţiei Camerei şi Senatului şi războiul "declaraţiilor-pact" dintre F.D.S.N. şi opoziţie (C.D.R. +F.S.N.). Nici una nu şi-a aflat pînă în prezent rezolvarea... Şedinţele legislativului au fost amînate pînă miercuri, iar negocierilor li s-a mai adăugat o zi de consultări. Blocajul ambelor probleme, deşi nerecunoscut oficial de către părţi, este evident şi probabil nu îşi va găsi soluţia în aceste amînări.

Discuţiile asupra **preşedinţiei Camerei** au intrat într-un punct mort, pe de o parte datorită faptului că F.D.S.N. încearcă cu obstinaţie **să le lege de semnarea pactului propus de el** – un fel de troc de genul: "dacă semnaţi proiectul nostru vă cedăm Camera, dacă nu, pierdeţi totul" –, pe de altă parte datorită războiului împotriva F.S.N., căruia i se refuză preşedinţia Camerei (propusă în comun acord de F.S.N. şi C.D.R.), nu pe criteriul persoanei (domnul Babiuc), ci pe cel al "ancestralei" duşmănii dintre cele două formaţiuni. F.D.S.N. doreşte acum un candidat din partea C.D.R., "singura cu care vrea să stea de vorbă", sfătuind-o să nu se alieze cu "acea bandă de nemernici şi haimanale de la F.S.N.". Reconcilierea naţională şi încrederea reciprocă propuse de domnul Iliescu şi-au găsit în aceste afirmaţii un prost punct de plecare...

În privinţa acestei atitudini, într-o scurtă conferinţă de presă ţinută înaintea începerii şedinţei Camerei, domnul Petre Roman declara că: "deşi am pornit la drum fără prejudecăţi, pe un teren pragmatic, am constatat după o săptămînă că sîntem confruntaţi cu manevre de culise care vor să distrugă credibilitatea partidului şi să-l izoleze". De fapt, aşa cum spunea şi domnul Adrian Severin, participant direct la negocieri: "F.D.S.N. încearcă să producă o distanţare între F.S.N. şi C.D.R., căutînd un pretext de a refuza guvernarea". Şi punctul de vedere al P.A.C.-ului este întrucîtva similar, considerîndu-se că F.D.S.N. face un joc periculos nearătîndu-se dispus să cedeze nimic, "cerînd în schimb totul".

Lărgind discuţia asupra disputatelor preşedinţii, nu putem trece cu vederea o oarecare stîngăcie politică din partea opoziţiei, care a negociat la Senat o persoană din C.D.R. (domnul Manolescu), **în ciuda faptului că şansele pentru cîştigarea Senatului erau minime**, numai inocenţii putîndu-şi închipui că F.D.S.N.-ul îl va ceda (dovadă că nici n-o face!), **din simplul motiv că preşedintele Senatului poate fi la o adică "urmaşul legal" al domnului Iliescu...; propulsînd în schimb la Cameră un om al F.S.N.-ului**, ce va fi respins şi el pe criteriile amintite mai sus. Procedeul negocierii ar fi trebuit să fie exact invers... Oricum, dacă partidul majoritar nu va renunţa la nici una dintre cele două Camere, consecinţa directă va fi o polarizare a forţelor din parlament, o împărţire în tabere, care îl va face nefuncţional. Să nu intre în calculele fedeseniste această variantă sau diferenţa de 20 de mandate i se pare suficientă?

A doua problemă, cea a **declaraţiilor-pact**, care ar trebui să depăşească nivelul intereselor de partid, deşi legată indubitabil de prima, este şi ea blocată datorită viziunilor total diferite ale celor două formaţiuni în ce priveşte mersul reformei economice, transparenţa unor instituţii şi independenţa altora (vezi fragmentele din Declaraţia comună a opoziţiei ce va fi redată integral în numărul viitor, sperăm, cu modificările apărute în urma negocierilor). Aşa cum este formulat, contraproiectul oferit spre negociere de C.D.R. şi F.S.N. se poate constitui într-un minim program de guvernare, cu perspective de lărgire ulterioară; dar totodată inacceptabil pentru F.D.S.N., **care pe lîngă faptul că nu este pregătit să guverneze chiar şi conform propriului program, se va vedea pus în imposibilitatea de a-şi respecta promisiunile demagogice şi populiste din timpul campaniei electorale, prin adoptarea celui al opoziţiei.** În ultimă instanţă, bietul F.D.S.N., căruia aproape îţi vine să-i plîngi de milă, este într-o situaţie disperată: **dacă semnează proiectul opoziţiei înseamnă că va guverna cu oamenii lui după un program care se bate cap în cap cu ideea monopolului puterii asupra tuturor instituţiilor statului,** dacă **nu** îl semnează riscă să fie confruntat cu o opoziţie hotărîtă să amendeze fiecare mişcare. Ziua de marţi va fi în acest sens hotărîtoare atît pentru destinul F.D.S.N.-ului – care poate fi sau nu, aruncat într-o guvernare menită unei erodări rapide, lipsită fiind de girul mai mult decît necesar al opoziţiei –, cît şi pentru opoziţie, care poate fi obligată să-şi radicalizeze la maximum atitudinea sau să întindă de circumstanţă o mînă F.D.S.N.-ului în scopul stabilirii unui echilibru politic şi economic în ţară. Cărţile se află acum în mîna partidului majoritar şi "soarta ţării" (cuvinte de un realism ce ar trebui să îndemne la meditaţie) depinde de maleabilitatea şi deschiderea lui.

În privinţa continuării negocierilor, atît F.S.N. cît şi P.A.C. doresc acest lucru. "Ne-am exprimat dorinţa de a negocia. Ştim că timpul este preţios, dar nu acceptăm să ajungem la o înţelegere care fie este greşită, fie va fi atît de neclară încît se va dovedi inaplicabilă" (Adrian Severin); "Noi am propus deschiderea unui proces de echilibru şi vrem să ducem o politică de echilibru, de aceea dorim ca proiectul nostru să fie negociat, deoarece el vizează mai mult economicul şi principalele instituţii"(Stelian Tănase).

Ce se va întîmpla însă dacă F.D.S.N.-ul va respinge atît proiectul opoziţiei cît şi preşedinţia Camerei? Conform spuselor domnului Stelian Tănase la miniconferinţa de presă de ieri, "în acest caz nu dăm votul de încredere decît dacă vin cu un program de guvernare viabil. Votul va fi acordat în primul rînd unui program, dar va trebui să fim consultaţi în privinţa oamenilor de la ministerele-cheie. Deci nu orice guvern şi nu orice oameni". Pe de altă parte, F.S.N.-ul consideră că "acum F.D.S.N. are ocazia ca studiind documentul nostru să se ralieze la aceste propuneri în termeni politici rezonabili", dar nu acceptă ca el să fie semnat şi de partidele extremiste, deoarece "nu dorim ca astfel să cauţionăm caracterul sau calitatea democratică a acestora".

Jocul negocierilor este foarte tensionat, în tot acest triunghi al puterii partea slabă fiind guvernul, care, volens-nolens, se află la mîna Parlamentului, unde – în cazul în care F.D.S.N. se arată inflexibil în problema preşedinţilor Senatului şi Camerei, precum şi a preşedinţilor comisiilor parlamentare care au fost cerute de opoziţie (buget-finanţe, protecţia şi dezvoltarea proprietăţii private, administraţie publică, amenajarea teritoriului, cultură, artă şi mass-media, juridic, apărare şi asigurarea ordinii publice, politică externă, cercetarea abuzurilor), unde se hotărăsc în fapt lucrurile înainte de a se ajunge la discutarea lor în plen – se poate declanşa un veritabil război civil. Aşa cum spuneam, ieşirea din criză depinde de F.D.S.N., care îşi va asuma însă o mare **responsabilitate. Responsabilitatea, cu cerînd totul să piardă totul.**

Fragmente din Declaraţia comună a C.D.R. şi F.S.N.

- **reducerea impozitelor pe profit pe care trebuie să le plătească agenţii economici cu o medie minimă de 15% începînd cu 1 ianuarie 1993, stabilindu-se prime de încurajare fiscală pentru persoanele care îşi reinvestesc profiturile;**
- **reducerea cheltuielilor aparatului administraţiei centrale de stat cu minimum 25%;**
- **concretizarea autonomiei administraţiei locale prin stabilirea resurselor financiare proprii ale acesteia urmînd ca organelor administraţiei locale să le revină cel puţin:**

a) impozitele şi taxele pe terenuri şi clădiri percepute în raza lor teritorială, în proporţie de 100%;

b) impozitele pe salarii percepute în raza lor teritorială în proporţie de 25% din impozitul plătit de salariaţii instituţiilor bugetare şi 50% din impozitul plătit de salariaţii instituţiilor nebugetare;

c) 10% din impozitele şi taxele percepute de stat şi vărsate la bugetul administraţiei centrale.

Fragmente din Declaraţia comună a C.D.R. şi F.S.N.

- **prezentarea proiectului de buget pe anul 1993 în conformitate cu Legea 15/1990 şi Legea 69/1991, cu respectarea strictă a prevederilor vizînd reducerea subvenţiilor către regiile autonome şi societăţile comerciale care în anii 1991 şi 1992 nu şi-au ameliorat performanţele;**
- **finalizarea pînă la 1 septembrie 1993 a înmînării titlurilor de proprietate asupra pămîntului şi a punerii în posesia terenurilor agricole pentru toate persoanele îndreptăţite potrivit Legii 18/1991;**
- **prezentarea pînă la 1 februarie 1993 şi aplicarea unui program concret vizînd asigurarea neutralităţii politice a procuraturii, justiţiei, serviciilor de informaţii, prefecturilor, CNA-ului şi a acelor componente ale mass-media în care statul deţine monopolul, ori are o poziţie dominantă;**

Fragmente din Declaraţia comună a C.D.R. şi F.S.N.

- **acordarea votului de încredere unui guvern minoritar format de partidul care deţine majoritatea relativă a mandatelor parlamentare (respectiv FDSN) cu condiţia includerii în programul de guvernare a obiectivelor şi prevederilor minimale formulate în capitolul I al prezentei Declaraţii Comune, precum şi a desemnării ca ministru de justiţie, ministru de interne şi ministru al apărării naţionale a unor personalităţi democratice, cu reputaţia de moralitate şi cu capacitate recunoscută de a pune înaintea intereselor de partid pe cele ale ţării;**
- **sprijinirea alegerii ca preşedinte al Camerei Deputaţilor a unui deputat de pe listele FSN;**
- **sprijinirea alegerii ca preşedinte al Senatului a unui senator de pe listele Convenţiei Democratice din România;**
- **numirea imediată, cel puţin cu caracter provizoriu pînă la confirmarea de către Parlament sau alte instituţii îndreptăţite, a unor personalităţi democratice şi cunoscute pentru neutralitatea lor politică în fruntea SRI-ului, CNA-ului, RTV Române şi a Procuraturii Generale a României;**
- **numirea prefecţilor cu avizul prealabil al comisiilor de specialitate ale Parlamentului;**

Fragmente din Declaraţia comună a C.D.R. şi F.S.N.

Pentru asumarea cu succes a unui asemenea rol, de care depinde liniştea şi prosperitatea ţării, partidele semnatare solicită Preşedintelui României să-şi dezvolte echidistanţa politică la care îl obligă Constituţia ţării şi totodată să acţioneze în sensul separaţiunii puterilor în stat, respingînd tentaţia de a interveni în activitatea de guvernare şi cu atît mai mult în cea parlamentară.

Către redacţia revistei "22"

În legătură cu articolul "În puşcăriile din România continuă tortura" apărut în săptămînalul dumneavoastră nr. 30/1992, privind reţinerea nejustificată a lui HAGIEV MARINOV-ZVEZDOMIR şi cercetarea abuzivă a acestuia la Secţia 14 Poliţie şi Direcţia cercetări penale, s-au efectuat verificări stabilindu-se că cele semnalate nu corespund adevărului.

Astfel, împotriva acestuia, la data de 9 august 1991, a fost pusă în mişcare acţiunea penală – în dosarul nr. 0223/1991 – de către Procuratura Generală a României, prin Ordonanţa nr. 124/P, pentru 14 fapte de înşelăciune în paguba avutului particular, prevăzute şi pedepsite de art. 215, alin. II din Codul penal.

În baza mandatului de arestare preventivă emis cu această ocazie de Procuratura Generală, cel în cauză a fost arestat şi depus în arestul Direcţiei Cercetări Penale din Inspectoratul General al Poliţiei iar în luna ianuarie a.c., a fost transferat în arestul Secţiei 14 Poliţie, urmînd a fi cercetat pentru fapte similare.

Fiind nemulţumit de acest transfer şi preocupat de faptul că i-au fost descoperite alte fapte infracţionale comise, pentru a tergiversa ancheta HAGIEV MARINOV ZVEZDOMIR, în seara zilei de 13 ianuarie 1992, în timp ce se afla în arestul Secţiei 14 Poliţie, avîndu-l lîngă el pe arestatul MECIUC SANDU, şi-a apropiat ţigara aprinsă de ambii ochi, provocîndu-şi arsuri, după care a strigat după ajutor.

După primul ajutor acordat de medicul de serviciu, a doua zi a fost trimis la Policlinica Ministerului de Interne, pentru tratament.

Faţă de cadrele medicale care l-au îngrijit a afirmat că şi-a provocat arsuri ca urmare a unor depresiuni psihice.

În Spitalul penitenciar Jilava, cel în cauză a fost tratat pentru alte afecţiuni medicale, la ochi fiind restabilit.

Pentru o corectă informare a cititorilor, precizăm că ZVEZDOMIR HAGIEV MARINOV, are experienţa comportamentului în penitenciare, întrucît în perioada 1969-1979 a fost cercetat şi arestat de 4 ori în Bulgaria pentru diverse infracţiuni iar procedeul folosit de el în seara zilei de 13 ianuarie a.c., este arhicunoscut în lumea "pensionarilor" penitenciarelor.

Afirmaţia că a fost bătut de poliţie nu are nici un suport real.

BIROUL DE PRESĂ
AL INSPECTORATULUI GENERAL AL POLIŢIEI
Nr. 40934 din 9.10.1992

La închiderea ediţiei: Aflăm că la ora 19,30 (marţi 27 octombrie), negocierile sînt în curs de desfăşurare, *Declaraţia comună* fiind discutată punct cu punct. Pentru preşedinţia de la Cameră s-a propus numele d-lui *ALEXANDRU ATHANASIU* (CDR-PAC). Rămîne de văzut dacă mîine la vot, înţelegerea va fi respectată sau se va proceda după metoda testată cu ocazia amînării alegerilor.

NICI UN RÎND DIN PROGRAMUL MEU N-A FOST GRATUIT

– Interviu cu THEODOR STOLOJAN –

Foto: GINA MARIN

● Un funcţionar public nu trebuie să aibă culoare nici de naţionalitate, nici de partid politic

Domnule prim-ministru, în august, cînd am vorbit ultima dată cu dumneavoastră, în actualitate era problema prefecţilor de Harghita-Covasna. Atunci aţi făcut publice doar o parte din argumentele care v-au determinat să luaţi acea hotărîre; spuneaţi că după alegeri le veţi putea prezenta pe toate.

Încă e prea devreme. Reamintesc că ideea nu eră rea. Momentul însă era rău ales. Ideea nu era rea, pentru că un prefect este un funcţionar public care nu trebuie să aibă culoare nici de naţionalitate, nici de partid politic. Din păcate, noi nu sîntem încă în stadiul ăsta. Nu, nu e momentul.

Dar va veni acel moment?

Da... Dacă ajută la ceva, merită.

În afară de raportul prezentat de guvern, au fost aşteptate şi rapoartele fiecărui minister în virtutea răspunderii ministeriale prevăzute în Constituţie. Cum comentaţi absenţa (încă) a acestor rapoarte?

Nu le-au dat? Păi, tăbăriţi pe ei, pentru că cei mai mulţi le-au făcut. Eu le-am primit. Acum, ei ar trebui să ţină conferinţe de presă şi să şi le prezinte, mai ales în etapa asta în care fiecare se uită unul la altul şi nu mai ştie ce vede.

Comisia senatorială de anchetă condusă de Dragoş Luchian a înaintat Procuraturii un raport în care eraţi acuzat de deturnare de fonduri. A existat, există o anchetă? Aţi răspuns acestor acuze?

Sigur că am răspuns. Am dat toate explicaţiile în Parlament. Problema a pornit de la faptul că noi vrem să judecăm toată perioada asta după criteriile unei etape care va fi cîndva, cînd structurile vor fi aşezate şi lucrurile neprevăzute mai puţine. Noi însă ne aflăm într-o etapă în care evenimentele se succed foarte rapid şi în care trebuie să găseşti imediat soluţii, pentru că altfel lucrurile evoluează rău. Acel raport care se referea la deturnarea de fonduri (au mai fost însă şi altele...) ne reproşa că au fost luate anumite măsuri fără a fi mai întîi prezentate Parlamentului. Ce se întîmplă? Într-o societate normală, ai un buget în care prevezi pe ce cheltuieşti banii şi în ce condiţii. Nu ai voie să schimbi destinaţia banilor decît cu aprobarea Parlamentului. Dar la noi, în '91, lucrurile evoluau foarte rapid şi de aceea Guvernul a luat o serie de decizii (nu eu separat, ca ministru de finanţe, sau Roman ca prim-ministru), decizii pe care le-am transmis la Parlament. Sigur că în timp, cînd societatea se aşază şi cînd se stabileşte un raport normal executiv/parlament, un asemenea mod de acţiune trebuie părăsit.

Raportul a fost înaintat Procuraturii după ce începuse bătălia politică şi avea ca obiectiv să-l înfunde pe Roman şi pe alţii.

● În '92, trebuia să ne aşezăm pe picioarele noastre

Este prea bine ştiut în ce condiţii aţi ajuns prim-ministru. Ce program de guvernare aţi fi avut dacă v-aţi fi bucurat de un regim normal de prim-ministru?

Programul ar fi fost acelaşi. Exact acelaşi. Numai că l-am fi realizat mult mai bine. Noi nu am putut acoperi aşa cum ar fi trebuit structurile aparatului public, chiar dacă fiecare ministru îşi urmărea sectorul său. Un guvern înseamnă mai mult decît fiecare ministru în parte. El trebuie să fie o coeziune şi eu am muncit mult ca să armonizez punctele de vedere ale diferiţilor miniştri, fiind însă obligat să mă ocup de priorităţi. Nici un rînd din programul meu n-a fost gratuit. În '90 am mîncat cu linguroiul rezervele internaţionale, am schimbat de pe investiţii pe consum (amintiţi-vă că, în '90, prima cerinţă a muncitorilor a fost să aibă ore mai puţine de muncă şi şi-au luat ore de muncă mai puţine decît oriunde în lume. Mai puţine decît în Alaska). În '91 am început să facem datorii externe. Ei bine, în '92, nu se mai putea. Trebuia să ne aşezăm pe picioarele noastre şi de aceea **acest program se impunea**. Nu sînt sigur că altcineva în locul meu ar fi înţeles această necesitate aşa cum am înţeles-o eu şi că ar fi luptat pentru un asemenea program. A fost avantajul meu că am trăit experienţa a ceea ce înseamnă să faci o datorie externă croită din praf şi de care să se aleagă praful. De asta am luptat cu toate forţele să opresc această datorie externă pentru consum. Sînt de acord să iei bani, dar pentru nişte proiecte, cum ar fi de exemplu o autostradă... Capacitatea economiei de a derula credite pentru proiecte este destul de redusă.

● A nu te retrage din guvernare, ci a guverna mai bine

O dificultate majoră a economiei noastre de acum este concertarea măsurilor de politică macro-economică cu cele de politică micro-economică. Stabilizarea macro-economică pe care aţi încercat-o în acest an s-a lovit permanent de obstacole ivite la nivel micro-economic. Mă refer la comportamentul adesea iraţional al agenţilor economici, la lipsa unei discipline financiare, care a dus la apariţia datoriilor între agenţii economici. Cum apreciaţi din acest punct de vedere rezultatele finale ale activităţii dvs.?

În raportul meu nu există cuvîntul macro-economie – vă rog să verificaţi –, deşi aceasta este specialitatea mea. Şi intenţionat nu l-am folosit, pentru că s-a reuşit să se creeze o asemenea confuzie legată de acest concept, încît în mintea unora macro-economie înseamnă nişte indivizi care pe undeva gîndesc nişte chestiuni fără nici o legătură cu viaţa, iar în mintea altora înseamnă unii care nu ştiu ce fac şi mai fură ceva. Macro-economie înseamnă proporţie, dar şi politici economice, monetare, fiscale din toate sferele care favorizează apariţia unor rezultate macro-economice pozitive. Micro-economie înseamnă activitate concretă a agenţilor economici, agenţi care funcţionează într-un cadru juridic, fiscal, monetar creat prin politici macro-economice, dar şi printr-o politică la nivelul fiecărui agent.

Rolul esenţial al unui guvern privind economia de piaţă este să creeze acest cadru, definindu-i cu precizie limitele în care el funcţionează. De exemplu, n-ai voie să aduci deşeuri în România, chiar dacă realizezi un profit şi chiar dacă ştii că motorul economiei de piaţă este profitul. Dar nu-mi aduce mie deşeuri...

Statul, guvernul sprijină aceste procese în economie, pentru că ele corespund unor anumite obiective pe termen scurt, mediu sau lung şi care ţin seama şi de anumite conjuncturi internaţionale. De exemplu, acum, vital pentru România este să sprijine exportul, pentru că numai astfel se întrerupe formarea de datorii externe pentru consum. Şi pot să favorizez acest proces prin credite cu dobînzi mici, prin scutirea de plată a impozitului pe circulaţia mărfurilor, prin cursul de schimb. Agentul economic reacţionează răspunzînd acestui cadru. Şi, pentru că aţi întrebat de rezultate, vă pot spune că, pînă acum, agenţii economici au răspuns bine. Fantastic de bine.

Revenind la contradicţia dintre macro- şi micro-economie, pe de o parte, la nivel macro, nu se înţelege rolul pe care îl are Guvernul şi anume: nu a te retrage din guvernare, ci a guverna mai bine, în concordanţă cu ceea ce este de făcut în această perioadă de tranziţie. Astăzi nu există sprijin mai mare pe care Guvernul îl poate acorda întreprinderilor, decît creînd cadrul de reguli în care acele întreprinderi să-şi poată desfăşura iniţiativa. Bun. Pe de altă parte, la nivel micro, în perioada pe care o traversăm, sînt întreprinderi care o duc greu, altele mai puţin greu. Aici Guvernul, ca şi băncile, trebuie să se implice, în sensul că, dacă o întreprindere prezintă un program de restructurare viabil, ea nu trebuie lăsată să moară. Astfel poate interveni Guvernul şi în micro. Dar nu o intervenţie ca pe vremea lui Ceauşescu, atunci cînd colective de specialişti erau cărate prin întreprinderi şi nu puteau rezolva ceea ce sistemul genera. Nimeni nu ştie să rezolve mai bine problemele acelei întreprinderi decît chiar acea întreprindere. Care, sigur, poate fi ajutată cu experţi, nu cu activişti.

Cînd vorbeam de obstacole la nivel micro, mă refeream la comportamentul adesea iraţional al agenţilor economici şi la lipsa unei discipline financiare care au dus la crearea unor datorii între întreprinderi, niciodată plătite.

Sigur că există asemenea obstacole. Ele se învinge însă treptat. Trebuie întărit controlul din afara întreprinderii, control pe care ar trebui să-l facă acţionarul. Or, la noi, acest lucru nu funcţionează, pentru că acţionar este statul. De-aia s-au creat fonduri ale proprietăţii private şi fonduri ale proprietăţii de stat. Fondurile proprietăţii de stat au început să funcţioneze, fondurile proprietăţii private se chinuie, pentru că

ANDREEA PORA

CINE VA FACE CONCESIILE?

Vizavi de semiеşecul Convenţiei Democratice în general, ce s-a constituit totuşi într-o încăpătoare şi benefică "pălărie" pentru multe partide care la adăpostul ei au obţinut locuri în Parlament (mă refer la PER, PSDR, PNL-CD), cred că un aspect care ar trebui să dea de gîndit politicienilor este cel al **eşecului individual** al fiecărui partid. Dacă pentru unele dintre acestea el este **dovedit** (nedepăşirea baremului de 3%) şi într-o măsură **asumat** (PNL, NPL), pentru altele el rămîne încă sub semnul unei **false încertitudini**. Din acest punct de vedere, "mersul pe liste separate" patentat de dl. Radu Cîmpeanu, dar irealizabil din cauza contextului politic general, ar fi limpezit întrucîtva apele şi ar fi adus partidele la realele lor dimensiuni şi reprezentări electorale. Eventualii perdanţi ar fi fost obligaţi fie să-şi revizuiască strategia politică, fie să încerce noi regrupări. Dovada cea mai elocventă în acest sens este frămîntarea ce se face simţită la nivelul formaţiunilor liberale, cu sau fără portofolii în Parlament, care într-o formă sau alta conştientizează înfrîngerea individuală, căutînd alternative şi regrupări.

La prima vedere, scindarea mişcării liberale este deja consumată: pe de o parte nou-apăruta **Alianţă Liberală** (PNL-CD şi PNL-AT) **din cadrul Convenţiei Democratice**, aflată în postură de învingătoare sub auspiciile opoziţiei unite, pe de alta **PNL şi NPL**, care, forţate de împrejurări, ar fi normal să fuzioneze. Şi totuşi, lucrurile nu sînt deloc simple. În spatele zidului victoriei sau al înfrîngerii (care de fapt este un pîrleaz cam putred), se mai află multe alte bariere care ţin de lupta dintre generaţii, de diferenţele de mentalitate şi viziune politică, de veleităţi şi orgolii personale. Dincolo de toate acestea, ideea necesităţii unificării întregii mişcări liberale – care nu exclude PAC-ul, dovadă grupul parlamentar pacisto-liberal din Senat – apare ca o problemă la ordinea zilei, existînd în acest sens contacte şi discuţii la vîrf. În ce măsură vor putea fi însă depăşite barierele de care vorbeam, rămîne de văzut...

Deşi ideea unificării pare acceptată de toate cele patru formaţiuni liberale – PNL, PNL-AT, PNL-CD, NPL – ea este privită de fiecare din unghiuri diferite, existînd puncte de divergenţă, care **la nivelul PNL-ului şi PNL-CD-ului s-au transformat într-o radicală dispută privind persoana d-lui Radu Cîmpeanu**. Este greu de spus dacă poziţiile celor doi foşti colegi de partid – Cerveni şi Cîmpeanu – sînt cu adevărat ireconciliabile şi dacă ele coincid cu cele ale tuturor membrilor partidului... Oricum, **dl Cerveni** (aflat în avantaj şi prin portofoliul de parlamentar pe care îl deţine) îl acuză cu duritate pe dl. Cîmpeanu că "a dezbinat mişcarea liberală în loc să o unifice, militînd cu o obstinaţie demnă de o cauză mai bună pentru distrugerea PNL-ului". Deşi dl. Cerveni nu recunoaşte că ar "dori capul lui Moţoc", spunînd că PNL trebuie să se reorganizeze, să analizeze motivele pierderii alegerilor şi să amendeze persoana care "a adus prejudicii politice partidului", deşi este conştient că "în momentul actual este nevoie de o mişcare liberală care ar putea să joace un rol foarte important", nu pare dispus să accepte negocieri cu PNL: **"PNL-CD nu stă de vorbă cu Radu Cîmpeanu sau cu o formaţiune condusă de dînsul. Este omul care reprezintă cel mai mare pericol pentru orice mişcare liberală din ţară"**. În schimb, se arată mult mai deschis faţă de PAC, pe care îl consideră "un partid liberal" şi cu care nu are "nimic împotrivă să poarte tratative de alianţă"; şi chiar faţă de disidentul NPL, de la care aşteaptă însă primul pas, pe considerentul că: "ei au plecat de la noi, nu noi de la ei şi în condiţiile astea este de dorit ca ei să ne contacteze". Nici dl. Vintilă Brătianu nu este prea departe de aceleaşi opinii: "Pînă PNL-Cîmpeanu nu îşi curăţă firma, nimic nu este posibil. Sînt acolo oameni care s-au compromis şi au dus partidul pe o cale greşită, o cale de colaborare cu comunismul şi nomenclatura".

De cealaltă parte a baricadei – **tabăra Cîmpeanu** – atmosfera este mult mai destinsă sau, poate, dl. Cîmpeanu, cu experienţa-i politică ajunsă aproape proverbială, ştie să se stăpînească mai bine, lăsînd povara acuzelor în seama comunicatelor "Departamentului Imagine" (respectiv a d-lui Ciuceanu): "Sub pretextul unificării mişcării liberale, prin apeluri

Parlamentul a vrut el să numească consiliile şi, tot numindu-le... Este necesar însă şi controlul conducerii întreprinderii asupra proceselor dinăuntru. Acţionarul stabileşte doar direcţiile strategice şi, dacă într-un an-doi nu se îndeplinesc parametrii doriţi, concediază conducerea. Pentru asta trebuie continuată privatizarea. Asta este soluţia.

Cum pot fi selectaţi, în viitor, repede şi corect agenţii economici rentabili şi cu perspectivă de cei nerentabili şi fără perspectivă?

Pînă acum n-a reuşit nimeni, pe nicăieri, să facă o asemenea selecţie, pentru că fiecare, cînd te duci la el, îţi demonstrează că doar cu un minimum de sprijin el este rentabil. Doar soarta e rea cu el. Sigur că se pot face analize şi, pe urmă, te uiţi la el: dacă are pierderi, te întrebi de ce la are. În cele din urmă, viaţa îi elimină. Dar ca să-i elimine viaţa, trebuie ca într-adevăr să existe o politică financiară, monetară şi de credit bugetară. Adică, cel care nu poate rezista să nu găsească un acces uşor la resurse financiare, pentru că, dacă-l găseşte, înseamnă că banul nu are valoare. Dacă s-ar reuşi această politică financiară severă, sigur că ăia care tot timpul încasează mai puţin decît cheltuiesc dispar. Cu anumite rezerve: sînt unele sectoare care nu pot să dispară pentru că s-ar bloca economia. Bun. Cine ar trebui să pună în mişcare acest mecanism? Creditorii care nu-şi încasează banii, adică fiscul, băncile şi furnizorii. Ei trebuie să se adreseze justiţiei şi să declare starea de faliment a acelui agent economic. Dar nu se întîmplă aşa. Încă. Nu se întîmplă aşa, pentru că se cunosc de mult unii cu alţii, pentru că... Lucrul dracului! Dar spre asta mergem şi, treptat-treptat, aici se va ajunge. Această politică financiară, monetară, de credit bugetară severă (severă însemnînd că banul are valoare) nu are doar rolul de a face ecarisaj; ea reprezintă, în acelaşi timp, unul dintre cele mai puternice stimulente ca să treci de la dezvoltarea extensivă la cea intensivă.

● Reforma trebuie continuată. Pînă la capăt

Mulţi comentatori au subliniat cu îngrijorare scăderea continuă a producţiei. Se poate vorbi totuşi de o latură pozitivă a acestui fenomen? Mă refer la eliminarea agenţilor nerentabili.

Bineînţeles. Dar, legat de scăderea producţiei, nu trebuie uitat că ea s-a produs şi prin dispariţia CAER. Pe urmă, producţia a scăzut înainte de a începe reforma. Pentru că, pînă la 1 octombrie '90, cînd s-au liberalizat preţurile, ba sindicatele că vrem ziua de muncă să fie ca duminica, ba lume în stradă, ba minerii cu bătaia... Însă mai trebuie amintit un lucru: cifrele umflate ale producţiei de dinainte de ruptură. (În fapt, în România, producţia scădea din '88.) Bun. Deci producţia scade, dar ea nu va mai scădea aşa mult în viitor. Societatea nu şi-a găsit încă resortul care s-o împingă şi nu şi-l va găsi decît dacă vom continua reforma. Pînă la capăt. Asta nu înseamnă că pînă la capătul reformei producţia trebuie să scadă.

Am înţeles că cel mai dificil moment al tranziţiei este acela în care mecanismele fostei economii planificate nu mai funcţionează, dar nici mecanismele noii economii de piaţă. Noi unde ne aflăm acum?

Am depăşit cu mult mijlocul. Şi ne apropiem deja de existenţa unui sistem care este aproape conturat. Cu toate că sînt semne bune, stabilizarea economiei mai necesită un an de eforturi. Trebuie puse la punct cîteva chestiuni legate de rolul proprietăţii în întreprinderile cu capital de stat. Sistemul la care mă refer va avea în vedere mărirea performanţelor şi producţia. Vrem noi oare să revenim la o economie în care mutăm munţii din Australia şi din Brazilia în România ca să mutăm apoi producţia? Trebuie dezvoltat ceea ce este avantajos ţării sau trebuie să intrăm în cooperare cu companii puternice.

Pentru că la noi a fost o ruptură de sistem şi nu o trecere (ca în celelalte ţări foste socialiste), faptul că într-un an am stabilit un echilibru în schimburile externe este un lucru extraordinar. Şi dacă ar fi numai asta, eu n-aş avea ce să-mi reproşez.

● Ceea ce la noi nu este în regulă sînt preţurile

Convertibilitatea limitată a leului a fost salutată de mulţi specialişti pentru că însemna o minimă dar indispensabilă clarificare financiară a agenţilor economici. S-a produs acea clarificare sau o mai aşteptăm încă?

În februarie aveam prevăzut să luăm o tranşă de bani, cîteva sute de milioane de dolari, cu care să sprijinim obţinerea cursului de echilibru. Importurile de care aveam nevoie trebuiau finanţate (în acel moment importul era mai mare decît exportul), şi atunci, prin acel împrumut, se putea acoperi deficitul, şi astfel cursul putea funcţiona. Dar au început bîlbîielile cu alegerile şi tranşa de dolari nu s-a putut obţine. A trebuit să îngheţăm cursul din nou, şi l-am dezgheţat ulterior, după raportul pe care l-am prezentat în Parlament în aprilie. Aşa încît, clarificarea s-a produs abia în august.

Credeţi că se mai poate vorbi de o opoziţie tranşantă între terapia de şoc şi abordarea gradualistă a tranziţiei?

Terapia de şoc poate funcţiona numai la nivel macro, adică rupînd dintr-o dată un sistem. La nivel micro însă, funcţionează transformările în timp.

O economie normală de piaţă este condusă de cerere. Economia românească de azi de ce este condusă?

Paradoxal, de cerere şi ofertă. Vă amintiţi cum în '90 se vindea vinul la colţ de stradă, pentru că nu se găsea în magazin? Acum te duci şi-ţi alegi. Ceea ce la noi nu este încă în regulă sînt preţurile. În economia dezvoltată de piaţă aceleaşi lucruri se găsesc la preţuri diferite, aşa încît şi omul cu posibilităţi mai modeste poate să-şi procure lucrurile de care are nevoie. Vedeţi, aici s-a distrus un mit al socialismului. Cu o leafă modestă, un om, dacă aduna vreo două luni, putea, să zicem, să-şi cumpere un bilet la mare. Teoretic. Pentru că practic trebuia să umble cu telefoane, cu pile, să se scoale cu noaptea în cap, să se treacă pe liste... De fapt, nu lua oricine un bilet la mare.

Adineauri vorbeaţi de acele preţuri care îţi interzic accesul la anumite lucruri şi...

Nu-ţi interzic.

Ba chiar îţi interzic. Anumite lucruri îţi sînt interzise.

Bun. Atunci să facem preţuri mici şi să nu se găsească lucrurile alea. Eu ştiu că asta e psihologia: stau o noapte la coadă şi, cînd ajung în faţă, iau şi eu o bucăţică. Sînt anumite produse sensibile la care noi n-am lăsat jocul orb al... Pentru că ştiam că România nu este Cehoslovacia. Aţi fost vreodată în Cehoslovacia?

Nu.

Păcat. Păi asta-i diferenţa. La ei era şi înainte carne şi unt. Sînt anumite produse cu care noi ştim că nu te poţi juca.

Vă spun eu un produs cu care ne jucăm noi acum. Ştiţi cît costă 1 kg. de sare? 188 de lei. S-a terminat sarea aia care ajungea pentru toată Europa? Costă vîrtul ei în punga de plastic atît de mult?

E monopol. Şi pe urmă, dacă dv. cumpăraţi 1 kg. de sare, vă ajunge un an. Nu? Şi nu uitaţi, cine scoate sarea? Minerul. Păi minerul dacă întoarce capul la dreapta, vrea un spor de salariu. Dacă îl ridică în sus, vrea altul. Ora de muncă în mină e foarte scumpă la ora actuală.

● De-aia avem 144 de partide

Domnule Stolojan, ce vi se pare mai periculos pentru societatea românească de astăzi: inflaţia sau şomajul? La ce aţi fost mai atent?

Inflaţia. Inflaţia înseamnă instabilitate, iar instabilitatea înseamnă stoparea iniţiativei investitorilor. Şomajul la noi trebuie judecat luînd în calcul şi şomerii nedeclaraţi înainte. Se mira cîte unul: "Domnule, cînd intri în întreprinderea 23 August – cum era ea denumită –, ai senzaţia că eşti în Gara de Nord". Deci, la noi, trebuie luat în calcul şi şomajul camuflat de dinainte. Pe urmă, toată ciupercăria de instituţii – centre de pregătire ideologică pentru nu ştiu ce, centru pentru învăţămînt politic... Oamenii ăia... O parte din ei au trecut în actualele partide politice. S-au pus pe treabă. D-aia avem 144 de partide. S-a mai absorbit cîte ceva... Sigur, numărul şomerilor a devenit îngrijorător de mare. Trebuie să declanşăm cîteva programe de investiţii intensive – construcţia de autostrăzi, de poduri peste Prut –, care să absoarbă forţa de muncă.

Care credeţi că este problema fundamentală a României de azi: economică sau politică?

Este un specific al ţărilor foste socialiste. Trebuie şi democraţie, şi economie de piaţă. De regulă, economiile dezvoltate, cînd dau de greu – cum ar fi un război, de pildă –, strîng libertăţile şi-şi concentrează eforturile spre nişte ţinte. La noi, deşi este o criză profundă şi după teoria generală ar trebui să strîng libertăţile, trebuie procedat invers – trebuie să deschid. Pentru că eu vin dintr-un sistem care a stîns totul şi acum degeaba aş strînge că n-ar da rezultate nemaifiind acel sistem. Deci, trebuie să deschid tot mai mult economia, dar să lucrez şi pentru democraţie.

● Am spus eu că nu scumpesc benzina?

Astăzi, un şofer de taxi îmi spunea: "Stolojan a pus dolarii la ciorap în loc să cumpere ţiţei şi de-aia a scumpit benzina. După ce a zis că n-o scumpeşte".

Am spus eu că nu scumpesc benzina? S-a găsit vreo declaraţie a purtătorului de cuvînt al Guvernului în acest sens? Există o hotărîre a Guvernului încă din 1 august în care scrie: majorarea preţului la ţiţei cu 1,98 şi cu adaptarea corespunzătoare a tuturor derivatelor din ţiţei. N-am pus-o în aplicare pentru că – aţi uitat? – la 1 septembrie s-au unit partidele politice cu sindicatele şi-au zis: "Păi nu putem să facem campanie electorală dacă dumneata...".

Dar şoferul de taxi avea dreptate că aţi pus dolarii la ciorap?

N-am pus deloc. Dimpotrivă, cumpăr stocul de păcură, care e mai mare ca anul trecut, l-aţi văzut.

Da. Am auzit că rezistăm 10 zile cu stocul ăsta.

Ei, asta-i bună! Anul trecut, în octombrie, erau 75.000 tone de păcură. La ora actuală sînt 300.000. Eu nu am pus banii la ciorap. I-au pus unităţile economice. Au băieţii un miliard de dolari în cont. Cu prilejul majorării de preţuri, am îmbunătăţit şi corelaţia, pentru că acum, pe salariul mediu, poţi cumpăra 117 litri de benzină – cota, care e cu 100 de lei şi restul la 220 lei. Cînd era 50 lei/litru puteai cumpăra doar 100. Şi apropo de întrebările stupide ale lui Roşianu, de la Actualităţi. Zice: "Domnule, dar noi avem şi producţie internă". Da. Tocmai de asta putem da cota cu 100 de lei şi restul cu 220.

Nu-i aşa că şi pe dumneavoastră vă enervează Roşianu?

Tipul se bagă în nişte lucruri pe care nu le stăpîneşte. Or, asta-i chestie de responsabilitate cînd te adresezi unei populaţii întregi.

● Ar fi o chestie să-mi fac nişte venituri în lei în România

Citiţi pagina economică din "22"?

Da. Am văzut cum explică Dăianu chestiile alea, dar nu ştiu cîţi au avut răbdarea să citească un asemenea articol. La noi oamenii nu au o cultură adecvată pentru a înţelege asemenea lucruri, iar cultura se măsoară în generaţii. De aceea, orice visător sau un om care a avut un eşec în economia de piaţă dincolo, vine acum aici şi vinde cîte o idee care te trăzneşte. De exemplu, eu n-am nimic cu Rugină, dar el propune o chestiune care n-a funcţionat niciodată nicăieri.

Domnule Stolojan, după ce n-o să mai fiţi prim-ministru, veţi accepta să colaboraţi cu texte pentru pagina economică din "22"?

Da, sigur, n-o să refuz. Numai că eu plec.

Ne trimiteţi prin fax.

Da, ar fi o chestie să-mi fac nişte venituri în lei în România. Cum plătiţi?

Negociem.

Interviu realizat de
RODICA PALADE

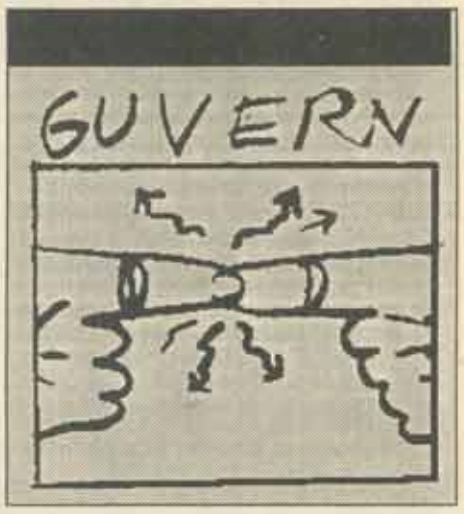

repetate adresate organizaţiei PNL, grupurile Patriciu şi Cerveni, profund ostile PNL, încearcă din nou să producă confuzie şi daune" (...) "**O unificare a forţelor liberale nu se poate face în jurul unor persoane lipsite de moralitate sau legate sufleteşte de doctrina marxistă**". Dl. Câmpeanu nu este dispus să comenteze acest comunicat, el fiind în ultimă instanţă suficient de clar asupra poziţiei vizavi de Alianţa Liberală, în schimb doreşte o unificare a forţelor liberale, pe care o crede "posibilă cu toată lumea, cu o singură excepţie, care este de ordin moral". De fapt, o asemenea iniţiativă a şi avut loc, prin constituirea **"Convenţiei Liberale" între PNL şi NPL**, ea fiind în curs de formare şi "deschisă tuturor grupărilor purtătoare ale concepţiei liberale"... Şi aici apare din nou... disputatul PAC, despre care dl. Câmpeanu spune că "am fost încîntat să constat că are opţiuni liberale, prin urmare ar fi normal ca acesta să se asocieze Convenţiei Liberale", contacte în acest sens neexistînd însă pînă în momentul de faţă. Motivele condiţionării negocierilor de prezenţa dînsului în fruntea PNL le pune pe seama "unui soi de teamă faţă de persoana mea, care cred că împiedică nişte veleitarisme", dar declară că va fi gata să renunţe la funcţie, cu **condiţia ca acest lucru să îi fie cerut de "responsabilii partidului"**.

Insuccesul din alegeri consideră că este consecinţa "deficienţelor" propriului partid (tipul de propagandă, programul foarte intelectualizat, lipsa unor explicaţii în faţa opiniei publice a comportamentului partidului etc.), a confuziei create între PNL şi CDR ("sînt convins că 4 din cele 18 procente sînt ale noastre"), cît şi a atacurilor venite din partea Convenţiei încă de la despărţire. "De fapt, concluzionează dînsul, important pentru mine este că noi cu ei la un loc am luat mai puţin decît la locale, ceea ce înseamnă că electoratul nostru s-a redus cu 7-8%." În ce priveşte constituirea **de facto a Convenţiei Liberale**, ea ar putea avea loc peste două-trei săptămîni, fiind acceptată ca principiu de ambele părţi, fiecare urmînd să-şi păstreze identitatea politică, în viitor nefiind exclusă chiar o fuziune. Nu banii din punguţa cocoşului nepelist ar fi motivul acestei alianţe, ci, aşa cum spune dl. Câmpeanu, "concepţia comună".

Şi pentru că în preconizata Convenţie Liberală ar urma să intre şi NPL-ul, i-am cerut părerea **d-lui Tăriceanu**, care s-a arătat foarte surprins de ştirea fuziunii dintre partidul dînsului şi PNL, considerînd-o "lipsită de orice suport real", pînă acum având loc o singură întîlnire la vîrf, mai mult în scopul sondării disponibilităţilor de regrupare. **"Nu sînt de acord cu o regrupare numai PNL şi NPL**, spune dînsul, **deoarece aceasta ar reduce polarizarea de la 4 la 2."** Motivele reticenţei sînt însă şi altele: actuala structură a PNL-ului, oamenii de care este înconjurat dl. Câmpeanu, consideraţi a fi de "proastă calitate", diferenţa de mentalitate, o serie de persoane incompetente şi incapabile de la vîrf cărora li se datorează în mare măsură insuccesul din alegeri. NPL-ul nu doreşte să fie tratat drept "un colac de salvare sau o injecţie de revitalizare", considerînd că PNL urmăreşte de fapt "schimbarea imaginii partidului cu pierderi minime. Dacă va rămîne un partid reprezentat de oameni în baston, partida este pierdută". Mai există încă un aspect al problemei: "O alianţă nu se poate face prin excluderi, iar acest lucru este valabil şi pentru Alianţa Liberală... trebuie făcute concesii".

În acest sens, NPL se arată deschis oricăror alianţe, susţinînd ideea unei **singure grupări liberale**, dar are desigur de adus anumite critici viitorilor potenţiali parteneri de discuţii: "**PNL-CD** nu ştiu ce înseamnă. Un lider de partid care îşi construieşte discursul numai pe atacarea lui Câmpeanu sau Iliescu nu este viabil. Este o deziluzie, nu aşa se creează un partid, dar nu cred că trebuie exclus, chiar dacă are lideri caraghioşi ca Cerveni"; "Nici la **PNL-AT** lucrurile nu stau foarte bine, sînt doi oameni de mare valoare acolo: Dan Trepcea şi Sorin Pantiş, dar mulţi sînt o catastrofă"; "**PNL** traversează o criză, dar dacă fiecare caută să-şi salveze poziţia, atunci criza se va accentua". Conform spuselor d-lui Tăriceanu, pe 31 octombrie va fi o reuniune a organizaţiilor judeţene, unde se va dezbate problema intrării sau nu în Convenţia Liberală, dar din discuţiile de pînă acum "ideea nu a stîrnit entuziasm, din contră".

Revenind la ideea unificării mişcărilor liberale, mai mult decît necesară în contextul politic post-electoral, din cele prezentate se desprinde concluzia că ea nu se va putea realiza fără depăşirea unor "orgolii" personale (cuvînt ce pare un eufemism în cazul Cerveni şi Câmpeanu), fără analizarea şi asumarea greşelilor făcute şi, nu în ultimul rînd, fără o obligatorie schimbare de mentalitate, ce ar trebui să înceapă cu **demitologizarea** imaginii liderilor. Toate acestea necesită însă maturitate politică şi... concesii. Cine le va face, rămîne însă un mare semn de întrebare.

PRIVILEGIUL (SAU GHINIONUL?) DE A VEDEA UN MECI DIN TRIBUNĂ

❑ Ieşirea "din roşu" ❑ O inginerie socială în care se schimbă proiectul care mereu se aplică "de sus" ❑ Pacea socială, fără de care nu se poate instaura reforma, depinde de încrederea între guvernaţi şi guvernanţi ❑ Toţi sîntem nepregătiţi – pentru democraţie, pentru economia de piaţă ❑ Există un specific al dramei ieşirii din comunism a României? ❑ În Occident, nefericirile Estului se mai împart în două: o Europă centrală, nobilă, şi Balcanii ❑ Fac parte dintre cei care cred că problemele sociale nu pot fi rezolvate ❑ O lume uniformă e foarte plicticoasă ❑ Au şanse partidele istorice sau trebuie să ne construim altă opoziţie?

Pînă acum vreo 5 ani, puteai întîlni pe străzile Bucure
îmbrăcat în alb, cu o ţinută extrem de dreaptă şi în ac
l-aş numi generos îi întîmpina pe cei care se opreau s
disident antrenat de peste un deceniu să suporte exilu
sociale, marginalizarea, anchetele, ameninţările etc.).
alături de el, temîndu-se de o apropiere care cine ştie
Viaţa de după decembrie a oferit deseori antiteze ciud
(mai ales de ziarişti) care se înghesuia în jurul lui Miha
timp ce acesta se îndrepta spre G.D.S. E de gîndit cîţi
ministru" nu i-ar fi precedat sosirea în ţară, dacă Mihai
sau ca fost cunoscut disident. Dacă destinul său de di
dinainte, Mihai Botez ar fi fost fără îndoială membru fo
politică ar fi fost alta.) Nimic mai firesc decît această vi
asediu al sălii în care se desfăşura o obişnuită dinţă
de noutăţi nu ştiau încă), la ora la care începea discuţi
Iliescu şi partidele (de opoziţie) trecuseră peste varian
au greşit sau nu şi cît de mult cei care au preferat jocul
economiei şi societăţii româneşti: un guvern de tehnici
dovedit mai puternică dorinţa C.D.R.–F.S.N. de a lăsa
învins cum a învins: printr-o mai bună gestiune econon
preşedintelui Iliescu. E fără îndoială unul dintre raţiona
tehnicieni. Un altul trebuie să fi fost legat de negocierile
C.D.R.–F.S.N. pretindeau ambele posturi – Babiuc–Ma
F.D.S.N. la fel). Spre deosebire de oamenii obişnuiţi, p
de iarnă şi nu percep nici neliniştea celor care i-au mar
e chemat de politicieni să asiste la prima lecţie: să înve
nul F.D.S.N. (Adrian Năstase).
Comparată cu afluenţa de personalităţi pe metru pătrat
G.D.S., din camera înţesată de lume poate să-i pară d
ale lui Mihai Botez erau consecvente cu echilibrul anali
ferinţa de presă să pună întrebări nu ştiau de fapt ce si
lor) au tăcut. Discret, Mihai Botez nu a dat detalii desp
de a fi ajuns în ţară, fusese respinsă de partidele de op
Iliescu. Şi totuşi a fost o **întîlnire** – iar despre discuţiile
G.D.S. sperăm să mai dăm cîteva detalii într-unul din n
va mai pune încă o dată, el rămînînd de-acum o rezerv
român al economiilor bolnave. Multe lucruri se petrec î
convenţionale.

❑ O disidenţă calmă, lipsită de îndîrjire

ANDREI PLEŞU: L-am întîlnit pe dl. Mihai Botez acum vreo 7–8 ani; împreună cu dl. Liiceanu, la masa unei prietene comune şi am avut atunci o discuţie despre necesitatea sau inutilitatea disidenţei. Ca mai toţi românii, şi dl. Liiceanu şi eu pe vremea aceea, nu credeam foarte mult în necesitatea şi utilitatea disidenţei. Sau, în orice caz, eram în dubiu. Dl. Botez m-a impresionat atunci, nu atît prin argumentele pe care le-a adus în discuţie, cît prin felul în care a făcut-o. Avea un dialog calm, plin de umor, deloc înclinat să facă prozelitism şi un firesc al expresiei. De altfel, disidenţa domniei sale a avut acest ton al calmului, al unui anumit umor, al unei neîndîrjiri care face nota specifică a felului domniei sale de a se mişca public. Poate e prea devreme să facem o stilistică a disidenţei, dar înăuntrul ei, domnul Botez obţine o medie extraordinar de expresivă prin calmul, prin liniaritatea ei. Şi în emigraţie domnia sa face o figură echilibrată (emigraţia noastră fiind aproape ca şi ţara, împărţită în două tabere compacte: unii care consimt pînă la slugărnicie şi alţii care refuză pînă la stupiditate). În acest context, dl. Botez a găsit de asemenea un ton care s-ar putea să ne intereseze pe toţi. Domnia sa este o competenţă în materie de prognoză economică. Despre aceste probleme, şi despre oricare altele pe care dvs. le veţi provoca, are cu siguranţă ce să ne spună.

❑ Am fost firesc atunci şi sînt firesc şi acum

MIHAI BOTEZ: Umorul m-a mai părăsit între timp. În ce priveşte prezentarea pe care mi-a făcut-o dl. Pleşu, nu merit toate aceste complimente. Mi s-a părut că am fost firesc atunci şi sînt firesc şi acum. Apropo însă de această ieşire "din roşu", care acum preocupă pe toată lumea, am să încerc să vă povestesc ce s-a întîmplat la Institutul Hoover, acum un an şi ceva, cînd toată floarea, să spunem reformistă, a Europei de Est, adunată sub pulpana respectabilei instituţii – evident conservatoare – încerca să găsească soluţii. Impresia mea cînd i-am ascultat pe toţi miniştrii şi specialiştii din Est, era că, într-un fel de consens, se considera că "ieşirea din roşu" este o problemă a guvernelor. Toată lumea se ocupa de strategii de dezvoltare, ca şi cum aceste strategii trebuiau, iarăşi, introduse de undeva din afară, definite de experţi, judecate de oameni competenţi şi apoi implementate – ştiu, este un cuvînt repetat pînă la saturaţie –, deci implementate într-o societate care se vede nevoită la un moment dat să suporte şi asta după ce a suportat atîtea alte lucruri. Se poate spune că era un fel de inginerie socială (dl. Roman mă scuză, nu este o aluzie), în care se schimbase proiectul. Noi am avut un proiect pentru socialism, care spunea că dacă se face economie centralizată, de comandă sau "raţională" şi un partid unic în care cinci "deştepţi" rezolvă toate problemele societăţii, fericirea nu va întîrzia să pogoare pe pămînt. Acest proiect a eşuat, costurile lui s-au arătat exagerate şi acum avem un alt proiect, cu 150 de partide politice (sau aşa ceva), un pluralism care este în bună măsură, după părerea mea, o formă fără fond... Deci se inventă un pluralism care mimează normalitatea, în sensul occidental al cuvîntului. Şi dacă se inventează şi o piaţă care nu a existat, atunci iarăşi vom avea de-a face cu fericirea pe pămînt. Dar şi acest proiect urma să fie introdus tot de sus în jos, de la guverne (de aici şi interesul, un pic exagerat, zic eu, pentru problemele politice şi ale conducerii). Contau personalităţile liderilor, dosarele se citeau un pic pe dos decît acum 20 de ani şi se căutau soluţii "miracol". Ascultînd aceste dezbateri superbe, mă întrebam dacă într-adevăr problema este corect pusă. Fiindcă problema tranziţiei de la economia de comandă la economia de piaţă şi de la sistemul cu partid unic la o democraţie civilizată nu este în principal problema guvernelor, ci a societăţii, în ansamblul ei. Ceea ce pare un truism (dar cred că la o privire mai atentă nu este o banalitate chiar atît de ucigătoare cum pare). Şi dacă ne gîndim un pic la implicaţiile acestor lucruri, poate că o mulţime din realităţile est-europene vor apărea sub un alt unghi. Eu am reproşat organizatorilor de la Institutul Hoover că nu au existat decît reprezentanţi oficiali care se ocupau de reformă – departamentul reformei, departamentul cultelor, departamentul cu dezvoltarea economică, departamentul cu fericirea oamenilor. Erau cu toţii nişte specialişti de forţă, comparabili cu specialiştii occidentali (cred că se face o mare nedreptate experţilor est-europeni, cînd toată lumea aşteaptă soluţii din Vest). Din acest dialog între experţi puteai să scoţi o carte, să publici notele unui simpozion, dar existau puţine şanse să se ajungă la nişte soluţii într-adevăr operaţionale.

❑ Ieşirea românească din "roşu"

GABRIEL LIICEANU: Discuţia noastră se aşază pe o matcă a ieşirii – mult discutata "ieşire din roşu". Şi pentru că totuşi sîntem în România, lucrul care ne interesează cel mai tare este dacă există un specific al dramei ieşirii din comunism a României în raport cu celelalte ţări din Est. Şi în recenta confruntare din campania prezidenţială, de fiecare dată cînd Emil Constantinescu aducea lucrurile în "ograda mizeriei noastre autohtone", preşedintele Iliescu spunea că nu sîntem singura ţară care are asemenea probleme ş.a.m.d. Or, dacă vrem să avem un minim de luciditate faţă de locul în care ne aflăm, trebuie să acceptăm că problemele ieşirii din comunism le au evident toate ţările din Est, dar România, spre deosebire de ele, este confruntată cu o dramă infinit mai mare. Cum se explică gradul de înapoiere politică (sîntem, în fond, singura ţară din Est care a optat prin alegeri libere în continuare pentru o variantă neo-comunistă)? Cum se explică mizeria economică mult mai mare decît în toate celelalte ţări din Est? Poate şi felul "ieşirii din roşu" se pune la noi într-o variantă mult mai complexă şi mai confuză.
MIHAI BOTEZ: Eu cred că la aceste întrebări dvs. puteţi răspunde mai bine decît mine.

❑ Cel mai prost comunism

ION FIŞTIOC: Noi am avut cel mai prost comunism (poate cu excepţia celui albanez). Noi am avut intelectualii cel mai puţin implicaţi în lămurirea şi în prezentarea acestui comunism. Şi atunci noi plecăm de pe o bază de două, de trei ori mai joasă decît a cehilor, decît a polonezilor, a ungurilor; chiar decît a bulgarilor. E normal ca mizeria noastră să fie mai mare. Dar noi trebuie să ştim ce facem noi, nu ce fac alţii. Mizerie e şi în Ungaria, şi în Bulgaria, chiar şi în Grecia, dar de alt fel. La noi, trebuie să o spunem, cu adevărat am optat pentru neocomunism. Dar am făcut noi ceva pentru treaba asta? Noi, care ne zicem intelectuali?! Am făcut ceva? Nu am făcut nimic. Ne-am certat, asta am făcut. De acum, trebuie să ne creăm o bază – baza muncii...
GABRIEL LIICEANU: Dacă lucrurile se discută la nivelul lui "trebuie să...", nu o să ajungem nicăieri. Problema este care ar fi metodele aplicabile pentru ca să ne săltăm măcar la nivelul vecinilor noştri.
MIHAI BOTEZ: Dacă vreţi, eu ştiu, să joc un pic şi pe "avocatul diavolului": pot să vă spun cum se văd lucrurile din tribună, dacă dvs. sînteţi jucători şi eu am acest privilegiu (sau ghinion, cum vreţi s-o luaţi) de a vedea jocul din tribună. Din tribună se vede şi mai bine, şi mai rău. Nu vezi toate detaliile, dar vezi jocul în ansamblu.
GABRIEL LIICEANU: Veniţi pe teren!

❑ Un transfer de putere implică existenţa unui partener care s-o preia

MIHAI BOTEZ: Din afară lucrurile nu se văd chiar sub unghiul acesta catastrofal, sub care apar de multe ori "într-o anumită parte a presei". Ce spune dl. Fiştioc este în bună măsură adevărat. Stalinismul, neostalinismul sau naţional-comunismul românesc (sau cum vreţi să-l numiţi) a fost probabil o experienţă nefericită dusă pînă la extrem în Europa de Est. Deci am pornit într-adevăr de foarte de jos. În plus, economia românească nu a fost doar o economie care funcţiona prost. Prost funcţionau toate economiile socialiste. Dar cea românească a fost dezvoltată aberant, cel puţin în ultimii 20 de ani. A avut loc o extraordinară urbanizare forţată a ţării. România este o ţară în care muncitorii nu sînt muncitori pentru că de fapt sînt urbanizaţi, ţăranii nu mai sînt ţărani (sînt cooperatori şi oarecum muncitori industriali), intelectualitatea umilită (răsplătită şi de diversiunea naţionalistă) nu prea a fost intelectualitate în sensul unei conştiinţe critice (ca în Polonia sau în alte ţări) ş.a.m.d. Faptul că la noi societatea civilă probabil că a întîmpinat mult mai multe dificultăţi decît în toate ţările comuniste ca să se articuleze, să-şi promoveze nişte lideri, iarăşi a complicat lucrurile. La "ieşirea din roşu", un transfer de putere implică şi existenţa unui partener căruia să-i fie transmisă această putere. Or, mie mi se pare că în cei doi ani şi jumătate care au trecut, deşi acest partener a avut imense succese (dacă vă uitaţi la diferenţa dintre alegerile din '90 şi cele din '92 veţi vedea că diferenţele sînt foarte mari), pînă în momentul de faţă nu a ajuns majoritar. Societatea civilă, societatea celor-fără-de-putere (cum a numit-o Havel), nu a ajuns majoritară în expresia sa politică. Dar nu mi se pare că asta e o catastrofă chiar atît de mare...
GABRIEL LIICEANU: Din păcate, este singulară în lume.

❑ Împărţirea în două a nefericirilor Estului

MIHAI BOTEZ: Da şi nu. Eu cred că noi, sîntem înclinaţi să înfrumuseţăm lucrurile din alte părţi. Dar dacă vă referiţi numai la dosarele liderilor, nu ştiu dacă domnul Elţin a fost mai puţin comunist decît a fost domnul Iliescu sau chiar decît domnul Jelev, care a avut marele curaj ca în '86, cînd Gorbaciov era la putere, să facă la Sofia clubul "Amicii perestroikăi". E un fel de disidenţă, evident, dar greu de aşezat în aceeaşi categorie cu cea a lui Havel. Politica e o meserie în care cîştigă cei mai buni, în condiţiile date. Cu toţii am fost uneori suporteri ai unei echipe. Atunci cînd echipa ta pierde, îţi pare rău, dar nu e chiar o dramă. (Evident, dacă nu urmează o ciomăgeală în tribune. Se întîmplă uneori şi astfel de ciomăgeli, care în România s-au numit mineriade.) Dar pe fondul acesta general, mie mi se pare că progresele sînt vizibile. Poate ele nu se văd atît în sfera politică în care, încă o dată, toată lumea are multe de învăţat. Iar mie mi se pare aproape periculos să accentuăm mereu caracterul cu totul singular al României în contextul es
şi interesul Vestului, şi
creează o reputaţie pe car
o merită (şi o spun cu to
de Vest există într-adevă
mai împartă o dată nefer
Europă Centrală, nobilă,
ne batem", şi Balcanii c
facem, aşa au fost întotd
turcească s-au turcit, cî
s-au rusificat sau s-au în
nu reuşesc să se mişte d
nedrept. Şi vă spun încă
unui cronicar (nu foarte b
VASILE PILAT: Domn
tră v-aţi ocupat de pr
Pentru a putea obţine niş
contrare intenţiilor "ingi
trebui să nu pierdem din
se poate obţine un efect o
că e de faţă şi dl. Roman,
depăşind un anumit pra
subiecţilor societăţii react

FOTO: GINA MARIN

tiului un bărbat de statură mijlocie, deseori vara
laşi timp relaxată. O privire afabilă şi un umor pe care
stea de vorbă cu el. Acesta era Mihai Botez,
interior (aceasta însemnînd reducerea şanselor
Nu erau foarte mulţi cei ce doreau să fie văzuţi
e dezavantaj le putea aduce.
ıte: una dintre acestea era fără îndoială şi mulţimea
Botez sîmbătă 24 octombrie pe Calea Victoriei, în
-ar fi căutat măcar, dacă zvonurile de "posibil prim-
Botez venea doar ca fost specialist în prospectologie
ident ar mai fi adăugat încă doi ani la cei 11 de
ıdator marcant al G.D.S. (Poate şi viaţa noastră
ită care, din pricina zvonurilor, a luat aerul unui
a G.D Oricum (ceea ce pare-se că ziariştii lacomi
la G.D.S., "jocurile" erau încheiate. Preşedintele Ion
a Botez discutată în culise. Timpul ne va arăta dacă
politic unei soluţii imediate şi sigure pentru destinul
eni condus de prospectologul Mihai Botez. S-a
F.D.S.N.-ul să arate "cum se descurcă" după ce a
ıică, un guvern Botez părea să consolideze regimul
mentele care au dus la respingerea guvernului de
pentru cele două preşedinţii – Senat, Cameră (unde
nolescu, iluzorii după cum par la această oră –, iar
oliticienii (cei din opoziţie nu fac excepţie) nu se tem
ıdatat. În săptămînile (lunile) ce urmează, electoratul
ţe cum să voteze văzînd cum se va descurca guver-

şi cu nerăbdarea jurnaliştilor din curte, discuţia de la
ezamăgitoare unui cititor grăbit: aprecierile moderate
zelor sale dintotdeauna. Cei ce s-au repezit la con-
ă întrebe; cei ce ştiau ce s-a petrecut (liderii partide-
re oferta de a fi prim-ministru, care, de fapt, înainte
oziţie în aceeaşi măsură ca şi preşedintele
care au continuat peste cîteva ore după întîlnirea la
umerele viitoare. Poate varianta guvernului Botez se
ă posibilă pentru cei ce au văzut cum arată un medic
ı timp ce se rostesc fraze (mai mult sau mai puţin)

GABRIELA ADAMEŞTEANU

-european: asta opreşte
ajutoarele din Vest, şi
eu cred că România nu
tă modestia). În Europa
această tendinţă, să se
cinile Estului în două: o
pentru care "merită să
re, în sfîrşit, "ce să le
eauna, cînd a fost să se
nd a fost să se rusifice
roşit, iar acum, săracii,
în loc". Mie mi se pare
o dată, sînt observaţiile
ın) din tribună.
ale Botez, dumneavoas-
blematica sistemelor.
rezultate care să nu fie
erilor noştri sociali", ar
vedere pragul de la care
pus. Spun aceasta pentru
care ştie foarte bine că,
, pentru marea masă a
a poate fi inversă.

PETRE ROMAN: Dar ce ne facem că şi pragul ăsta cînd e mai sus, cînd e mai jos!

VASILE PILAT: Autoreglarea este, fără discuţie, proprie tuturor sistemelor dinamice. Şi, din acest punct de vedere, rolul factorului politic devine fundamental. Prin prisma caracterului complex al transformării unor sisteme vii, cum vedeţi desfăşurarea proceselor din România?

❑ Votul dă legitimitate unui sistem

MIHAI BOTEZ: Dacă se consideră că despărţirea de comunism înseamnă organizarea de alegeri libere în care toate forţele politice au dreptul să participe într-o competiţie echitabilă, iar în linii mari cel mai bun cîştigă, atunci putem spune că în toate ţările Europei de Est a avut loc această despărţire. Există şi posibilitatea (să spunem teoretică) ca un popor întreg să opteze nu pentru un lider post-comunist, ci pentru sistemul comunist ca atare. Dacă sistemul comunist este un sistem care se bucură de legitimitatea, să spunem, pe care i-o acordă electoratul, după părerea mea acest sistem este unul care devine respectabil. Mie nu-mi place, dar asta-i altceva. Şi bănuiesc că nimănui de aici nu-i place. Dar, în momentul acela, el devine un sistem legitim.

❑ Sînt modificări radicale, chiar dacă a fost reales Iliescu

ASCANIO DAMIAN: Eu m-am orientat în diverse împrejurări ale vieţii şi faţă de evoluţia societăţii şi a tendinţelor politice cu foarte multă naivitate. În 1939, împreună cu cîţiva colegi arhitecţi, la locuinţa arhitectului Steriade asistam la nişte lecţii marxiste (era şi nevasta lui Pătrăşcanu acolo). Bineînţeles că în '44 am devenit membru al partidului comunist, pentru că mi se părea că este necinstit ca un tînăr să nu adere la politica partidului comunist. Naivitatea aţi putea să o măsuraţi, pentru că în anii '80 m-am pronunţat împotriva sistemului de la noi. Deci, îmi mărturisesc incapacitatea de a mă orienta cum trebuie. M-a frapat şi mă frapează cînd se face această observaţie, pe care o făcea dl. Liiceanu, spunînd că de fapt noi trăim într-o societate din care neocomunismul nu a dispărut. Eu văd ce se întîmplă în jurul nostru, văd libertatea presei, în fiecare zi mă distrez decupînd din ziare cîte o chestie năstruşnică... Şi mă supără atitudinea unora din diasporă care nu găsesc decît cuvinte grave de afirmat la adresa noastră şi la incapacitatea noastră de a schimba lucrurile. Mă rog, a fost reales Iliescu, dar asta nu înseamnă că în ţara asta nu s-a întîmplat nimic. E justificată această atitudine de reţinere faţă de modificările radicale care totuşi s-au petrecut la noi în ţară?

❑ Cum arată lucrurile dacă scoatem puţin nasul din lumea noastră

GABRIEL LIICEANU: Eu nu am făcut consideraţiuni pasionale, am făcut apel la o minimă luciditate în ce ne priveşte. A trece cu vederea faptul că *image*-ul nostru intern, pentru noi, nu poate fi comparat cu cel al altor ţări din Est, este singurul lucru pe care l-am avut în vedere. Şi nu este numai modul nostru de a ne subestima. Mulţi observatori francezi cu care am stat de vorbă în timpul acestor alegerilor au fost, şi ei, şocaţi de stări pe care noi, trăind în lumea în care trăim ca intelectuali, nu le percepem cu acuitatea cu care le percepe un ochi străin. Noi am făcut ani şi ani de zile eroarea să judecăm situaţia României pornind de la situaţia intelectualităţii sau a lumii mici în care ne învîrtim. Dacă scoatem puţin nasul în lumea acestei ţări, lucrurile arată, totuşi, dramatic. Şi dacă nu vrem să recunoaştem această dramă eu, personal, cred că discuţia noastră se va învîrti în continuare în cercul unei iluzii.

MIHAI BOTEZ: Aş vrea să răspund d-lui profesor Damian. Diaspora română, pe care eu o cunosc destul de puţin (trebuie să mărturisesc că nu trăiesc practic în ea), nu este mai puţin divizată decît societatea românească în ansamblul ei. Şi acolo se întîlnesc toate atitudinile, adică oameni care consideră că în România există în momentul de faţă comunism (neo, cripto ş.a.m.d.), şi acolo există oameni care cred că în România este o perfectă democraţie, vin aici, intră în relaţii cu tot felul de oficiali şi se bucură că primesc onoruri ş.a.m.d. De pildă, profesorul Anghel Rugină e, mi se pare, membru de onoare al Academiei Române ş.a.m.d.

❑ Pot fi corecte alegerile cînd candidaţii n-au şanse egale?

DORU COSMA: Aş vrea să aveţi bunăvoinţa să îmi daţi un răspuns la următoarea întrebare: au fost ultimele alegeri într-adevăr libere şi corecte? Pot fi corecte nişte alegeri cînd şansele competitorilor la aceste alegeri sunt total inegale? Şi ca să vă dau un exemplu mai relevant. Iliescu şi Constantinescu au plecat din start cu şanse inegale, dar Iliescu îşi face campanie electorală pentru aceste ultime alegeri – de doi ani face –, în ultimele luni apare de 5-6 ori la televiziune, iar Constantinescu apărea, ştiu eu, o dată pe săptămînă. Şi atunci ceea ce spunea era trunchiat etc. Lăsînd la o parte frauda, (este incontestabil că a existat) este practic imposibil de stabilit proporţiile şi efectele fraudei pe ansamblu. Credeţi că dacă şansele candidaţilor la alegeri nu sunt egale se poate vorbi realmente de alegeri corecte, aşa cum mass-media – şi străină şi internă – a căzut în cursă şi a afirmat?

MIHAI BOTEZ: Eu cred că dvs. trebuie să ştiţi mai bine decît mine dacă alegerile au fost sau nu corecte. Eu am venit după alegeri. Ceea ce spuneţi dvs.este, în bună măsură, inerent oricărui proces electoral: totdeauna unii candidaţi sînt mai bine cunoscuţi decît alţii. Acum cinci luni poate doar 20% din americani ştiau cine este Clinton. Iar preşedintele Bush e cunoscut de 30 de ani. Mă iertaţi, încă o dată, că îmi dau cu părerea despre nişte realităţi pe care le cunosc evident mult mai puţin decît dvs., fac şi indiscreţia să vă spun că eu nici nu am votat, mi se pare ridicol să stai în California şi să votezi pentru preşedintele României, chiar dacă teoretic ai avea dreptul s-o faci. Dacă a fost vorba de şanse inegale, după părerea mea şanse inegale au fost, dar au fost de partea d-lui Constantinescu. Pentru că preşedintele Iliescu, după cîte am înţeles eu din presa de aici, a luptat cu propriul său dosar, cu propriul său palmares la conducere, a avut de înfruntat propriile sale erori de doi ani şi jumătate pe care, cel puţin "o anumită parte a presei"...

DORU COSMA: O să vă întrerup numai un minut. Ce aţi spus dvs. este, în principiu, exact. Dar într-un stat posttotalitar, toată mass-media se află în mîinile statului. Cînd dl. Iliescu vrea să-şi spună cuvîntul, el apasă pe buton şi apare la ora şi la momentul cînd vrea să o facă. 90% din mass-media şi din aparatul administrativ (care este imens) se află în posesia unui asemenea candidat.

❑ Dl. Constantinescu a dovedit calităţi politice evidente

MIHAI BOTEZ: Ce să vă spun! E un fenomen cunoscut că în sistemele posttotalitare, există o reacţie de obedienţă faţă de puterea instalată. E o inerţie. În acelaşi timp însă, bănuiesc, există şi reacţia inversă, şi anume de rejectare a puterii instalate, dacă există această posibilitate. Dvs. spuneţi că dl. Iliescu a avut în acest timp acces total la toate mijloacele, dvs. ştiţi mai bine decît mine. Dar asta putea să-i facă şi rău. Pe dl. Constantinescu nu l-am văzut niciodată în viaţa mea, nu am vorbit niciodată cu dînsul la telefon... Am auzit cu mirare că m-a invitat la Universitatea din Bucureşti, probabil că s-a pierdut scrisoarea pe drum, eu nu am primit-o niciodată, iar dînsul nu m-a invitat în viaţa politică pentru că bănuiesc că nici dînsul nu era în ea pînă acum două sau trei luni. Nu pot spune nimic despre calităţile domniei sale. După cîte am impresia însă, a fost un candidat redutabil, pentru că a scos 40% în două luni cu o campanie relativ improvizată. Asta dovedeşte evidente calităţi politice. Şi, vorba lui Caragiale, "asta nu e cea din urmă Cameră".

❑ Domnul Vartan Arachelian mi-a spus că Iliescu va lua maximum 20%

ANDREI PLEŞU: Aş vrea să fac o mică observaţie în legătură cu şansele inegale. Din punctul meu de vedere, mi se pare curios că înainte de alegeri diverşi reprezentanţi sau simpatizanţi ai opoziţiei vorbeau despre o victorie certă. Toţi aveau conştiinţa nu numai că şansele ar fi egale, ci chiar că sînt de partea lor. Dl.Vartan Arachelian mi-a spus că Iliescu va lua maximum 20% şi Convenţia va lua restul. S-au făcut declaraţii publice în acest sens. În opoziţie exista conştiinţa că lucrurile sînt deja făcute. Atunci trebuia spus că nu există şanse egale.

PETRE ROMAN: Eu mi-aş permite să-i pun lui Mihai o întrebare personală. Răspunsul nu poate fi dezonorant, de aceea îmi permit să o fac. Dacă acceptă. Eu l-am cunoscut pe Mihai Botez în anii disidenţei sale. Pentru mine, cel puţin, era singurul disident pe care îl cunoşteam, palpabil, concret... Şi aş vrea acum să-l întreb care era schema lui de funcţionare mentală: era un crez, să spunem idealist, era o atitudine morală (sau poate chiar moralizatoare), era necesitatea de a menţine pur şi simplu raţionalitatea într-o lume care devenea din ce în ce mai aberant iraţională? Sau altceva?

❑ De-a lungul disidenţei mele, nu se vedea lumina la capătul tunelului

MIHAI BOTEZ: Eu am încercat să explic aceste raţiuni într-o postfaţă la o broşurică nou apărută. Spuneam acolo că au fost două raţiunile care m-au împins la ceea ce numeşti tu disidenţă: o reacţie normală de profesionist care vedea că indiferent de ridicolul celor de la putere şi de sistemul pe care cu toţii îl cunoşteam politicile economice, sociale,

(Continuare în pag.10)

(Urmare din pag. 9)

culturale ale României duceau spre dezastru. Şi mi s-a părut că era într-un fel nesportiv să ţin secrete aceste concluzii. Apoi era ideea că nefericita împărţire a Europei de Est în Europa Centrală şi Balcani se baza pe vremea aceea – din Occident – pe vizibilitatea disidenţilor... În Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Germania de Est, disidenţa era vizibilă, în România nu era (cel puţin după plecarea lui Paul Goma). Şi mi se părea foarte nedrept ca România să fie pusă într-o categorie în care ea, de fapt, nu se exclusese. Pentru că discuţiile noastre de la Bucureşti – e adevărat, în cerc restrîns – nu difereau fundamental de ce se discuta la Praga ori la Varşovia... S-ar putea spune că uneori erau chiar mai interesante, dar nu erau vizibile. Teza că românii nu au disidenţă, că toţi disidenţii vor de fapt să plece, că disidenţa e prima staţie pentru exilul extern (foarte confortabilă pentru toată lumea, inclusiv pentru regimul Ceauşescu, inclusiv pentru Vest, care, pe vremea aceea, după cum se ştie, cocheta cu Bucureştiul), nu putea fi infirmată decît printr-un contraexemplu. Şi m-am jucat un pic, la început poate cu oarecare inconştienţă. Şi după aceea, odată intrat, nu prea mai poţi ieşi... M-am "jucat" deci cea mai mare parte din tinereţe şi din viaţă (pe vremea aceea aveam 36 de ani, nu se vedea lumina la capătul tunelului) spre a îndepărta aceste mituri. Ce a ieşit, în sfîrşit... a ieşit ce se vede. Nu ştiu cine a făcut revoluţia română, dar eu sigur nu am făcut-o de la Washington şi de la New York. Şi îmi pare foarte rău că nu am fost aici în acel moment pe care l-am dorit foarte mult şi pe care l-am crezut posibil.

NICOLAE MANOLESCU: Pot să-ţi spun eu cine a făcut revoluţia română. Am aflat alaltăieri în Senat: Securitatea. Păunescu ne-a spus. Ideea era că "dacă Securitate nu era, revoluţie nu era". Dar vreau să te întreb cum l-ai găsit pe preşedintele Iliescu după atîta vreme?

MIHAI BOTEZ: Eu nu l-am cunoscut înainte.

TOMA ROMAN: Evident că opţiunile la alegeri s-au legat pe două chestiuni esenţiale: tranziţia de şoc, ca în celelalte ţări ale Estului, sau tranziţia lentă. Opţiunea se pare că a mers pentru o tranziţie lentă. Întrebarea este: se poate realiza reîntoarcerea României în Europa pe baza acestei tranziţii lente, care presupune o erodare treptată a structurilor şi în acelaşi timp îi asigură pe foştii (şi actualii) de o poziţie foarte bună pentru start într-o economie de piaţă?

❑ Sînt un optimist incorigibil

MIHAI BOTEZ: Părerile sînt împărţite. Grupul de la Harvard ("adviseri" ai guvernului polonez o perioadă, ai lui Eltîn ş.a.m.d.) optează pentru terapia de şoc. Numai că această terapie de şoc s-a mai temperat cînd s-a văzut rezultatul ei social. Pentru că după şoc intri în camera de reanimare şi, dacă acolo mori între timp, nu se prea întîmplă să mai ieşi în nici un fel din "roşu". Pe de altă parte, Milton Friedman (sau alţii) recomandă terapie lentă. Ideea este că vechile structuri nu dispar prin decret, ci în urma apariţiei unor noi structuri care le desfiinţează pe cele vechi, inoperante sau nenecesare. Există în ştiinţele strategice un principiu, şi anume că atunci cînd vrei să cîştigi repede şi fără pierderi trebuie să dai adversarului o portiţă de ieşire onorabilă din scenă. Lucrul acesta s-a întîmplat în foarte multe ţări est-europene – în Polonia, de pildă –, în care s-a creat un fel de consens: împărţirea puterii politice să fie urmată de o curăţire a scenei politice cu trecerea, să zicem, spre privat, a celor care o ocupaseră înainte. În sensul că aceia care au avut puterea politică s-au văzut cu nişte privilegii, într-un anume fel mai stabile şi mai "dulci", iar societatea s-a văzut în situaţia de a-şi promova liderii pe care i-a dorit. Acolo unde funcţionează spiritul de revanşă şi de echitate la modul absolut, scena politică rămîne blocată. E destul de uşor de văzut din tribună. Dar de jos poate că se vede altfel.

STELIAN TĂNASE: Dumneavoastră sînteţi futurolog şi aş vrea să vă întreb cum vedeţi evoluţia societăţii româneşti pe termen mediu – adică 2–5 ani? Şi a doua întrebare: cum este posibilă schimbarea raportului de forţe pe scena politică?

❑ Poate că trăind zi de zi aici, progresul enorm nu se vede

MIHAI BOTEZ: Scena politică, în România (cel puţin pentru mulţi observatori occidentali), este imprevizibilă. Eu am auzit de multe ori că dacă dl. Iliescu ar fi trebuit să cîştige, trebuia să cîştige neapărat numai din primul tur, pentru că la al doilea tur de scrutin toată lumea ar fi zis "oricine, numai ăsta nu". După cum ştiţi, nu a fost aşa. Evoluţia pe termen scurt a scenei politice de multe ascultă de altă logică decît ce a rămas logic în previziune. În rest, eu sînt un optimist incorijibil. Cred că ce se întîmplă în România este foarte bine. Sincer, eu sînt uimit de ce am văzut. Cînd am plecat, în '87, nu-mi închipuiam, nu că o să aibă loc aşa ceva, nu-mi închipuiam că urmau să poată discuta patru oameni pe stradă probleme mult mai puţin dramatice decît cele care le vorbim acum... Mie mi se pare că de multe ori, probabil trăind zi de zi aici, acest progres enorm se vede mai puţin. Şi eu am toată convingerea că dacă experimentul democraţiei liberale şi al economiei de piaţă a reuşit peste tot în lume, nu există nici un motiv ca el să nu reuşească şi la noi.

❑ În afară de vot, ce instrument mai poate măsura legitimitatea?

GABRIEL ANDREESCU: Cei care v-am ascultat de-a lungul timpului, cei care v-am citit ultima carte sau manuscrisele care urmează să apară la edituri, recunoaştem această fineţe a analizei dvs. O fineţe care presupune şi lipsa de încrîncenare despre care vorbea dl. Pleşu. Există însă o problemă pe care aş vrea să o introduc acum. Oare acest aparat teoretic mai fin nu trebuie dublat la rîndul lui de o evaluare practică mai fină asupra a ceea ce se întîmplă aici (şi în general, în estul Europei)? Fără îndoială că poţi să spui "bine, dar cine este un conducător perfect în estul Europei?". Şi Walesa are naţionalismele, demagogiile şi tendinţele lui autoritare. Dar e acelaşi lucru conducerea lui Walesa, care a redus datoria poloneză la jumătate (adică cu aproape 20 miliarde de dolari) şi conducerea Frontului care, a aruncat România undeva la coadă? Aţi vorbit despre legitimitate. Oare aceasta este singura formă de legitimitate – votul politic?! Sînt forme mult mai fine de legitimitate care, toate, trebuie luate în considerare. Şi cred că intervenţia d-lui Liiceanu a avut în vedere tocmai o preocupare la acest nivel de nuanţă, de fineţe necesar analizei. Nu prin eludare, nu prin excludere a ceea ce se întîmplă în afară, ci tocmai printr-o înţelegere fină şi globală în acelaşi timp.

MIHAI BOTEZ: Nu există politici bune şi politici proaste, ci politicieni buni care fac politici proaste şi politicieni proşti care fac politici bune. De pildă, în legătură cu datoria externă, eu pot să vă spun că una din-

tre problemele României este că nu are datorii externe. Toată lumea e interesată să-i ajute pe cei care au datorii externe să-şi plătească datoriile. Cei care nu au datorii externe trec pe locul doi. Deci, din punctul de vedere al finanţei internaţionale, Occidentul tot trăieşte pe credit, toată lumea are datorii şi cu cît creditul este mai mare, cu atît, într-un fel, obrazul e mai bun. Lipsa de datorii nu este în sine un factor bun sau rău.

Nu ştiu dacă guvernul Frontului a fost bun sau prost – dvs. o ştiţi mai bine. Nu ştiu exact ce a făcut Walesa, dar vă pot spune sigur că intelectualii polonezi nu îl privesc pe Walesa foarte diferit decît îl priviţi dvs. pe Iliescu – evident cu diferenţele pe care cu toţii le ştim. Referitor la acele nuanţe, cum să vă spun?! Evident că ele există. Problema este că în cele din urmă toate nuanţele aparţin dosarului dinainte de decizie. Decizia este da sau nu, oricît ai discuta înainte şaptezeci de mii de nuanţe. Şi pînă ce se găseşte o formulă mai bună decît cea democratică, aceasta este forma de legitimitate. Hitler, cînd a ajuns la putere, a fost legitim. Cînd a desfiinţat celelalte partide, a intrat în conflict cu legea şi cu legitimitatea. Ne place, nu ne place, asta este realitatea. Bineînţeles că logica morală, criteriile morale şi criteriile politice nu se acoperă toată vremea – aici sînt de acord cu dvs. Dar morala ajunge rar în politică. Şi mi se pare că şi viceversa.

Sînteţi consilier pentru anumite firme care au o politică planetară, deci presupun că aveţi o viziune sau măcar o imagine asupra sensului în care merge lumea în acest "fin de siecle" sau poate chiar "fin de civilisation". Credeţi că este favorabilă această evoluţie pentru zona noastră?

MIHAI BOTEZ: Dacă sîntem realişti şi dacă nu credem, ca Nostradamus, că anul 2000 înseamnă sfîrşitul lumii, nu văd motive de îngrijorare mai mari decît acum 10 sau 15 ani. Crizologia este produsul unor societăţi care de regulă se amuză masochist, expunîndu-şi păcatele. Dacă se păstrează un anumit echilibru de forţe şi dacă aceste egocentrisme, tribalisme, fundamentalisme religioase, care au început şi în Europa, sînt sub un oarecare control, evident că lucrurile vor evolua, hai să zicem, spre bine – dacă înţelegem "spre bine" o societate deschisă şi cu o oarecare prosperitate economică. Dacă aceste tribalisme şi fundamentalisme scapă de sub control, evident că vine o perioadă de foarte mare instabilitate. Eu fac parte dintre cei care cred că problemele sociale nu pot fi rezolvate: ele se ţin sub control, se manageriază etc. Nu cred că România a ieşit din mersul global. Cred că diferitele părţi ale lumii evoluează cu viteze diferite, cu accidente pe parcurs, cu mai la dreapta sau mai la stînga, mai sus sau mai jos – dar în linii mari pe aceeaşi parte. Însă asta o spun cu o oarecare tristeţe, pentru că o lume uniformă e foarte plicticoasă.

NICOLAE MANOLESCU: La întrebarea aceasta ("Încotro se îndreaptă Estul"), care s-a pus la colocviul de la Sorbona acum nu ştiu cîte luni, Geremek a dat următorul răspuns: "Estul crede că merge în Vestul dezvoltat economic şi riscă să se trezească în Sudul subdezvoltat". Estul crede că merge în Europa şi riscă să se trezească în Africa tribală.

MIHAI BOTEZ: Dacă aş fi răspuns aşa, aţi fi spus că sînt foarte nepoliticos.

❑ Au şanse partidele istorice sau trebuie să construim o altă opoziţie?

ILIE ŞERBĂNESCU ("Expres"): Domnule Botez, m-a frapat una din afirmaţiile dvs., cum că opoziţia a cîştigat foarte mult faţă de '90. Noi am constatat că opoziţia a luat cam acelaşi număr de voturi acum, precum în '90. Şi la fel şi în 1992 la localele din februarie: 2,3 milioane de voturi. Despre asta e vorba. Îl înţeleg foarte bine pe dl. Liiceanu, care ne-a invitat să ne raportăm la cei din jur. Deci, dacă noi ne deosebim de cei din jur în acest domeniu, după părerea mea, aceasta se întîmplă din două motive: 1) partidul comunist nu a participat la alegeri şi 2) opoziţia a fost axată pe partidele istorice. Dar au partidele istorice şanse? Sau trebuie să ne construim o altă opoziţie? Pentru că niciunde în estul Europei nimeni nu a avut ideea să-şi centreze întreaga opoziţie pe partidele istorice. O idee care s-a dovedit neprofitabilă pentru noi. Dvs. aţi mai spus că Iliescu nu e mai puţin comunist decît Eltîn, Kravcuk şi ceilalţi. Prin efect, dvs. nu consideraţi că Statele Unite ne refuză clauza pe motivul că ăştia-s comunişti. Cînd a fost acum cu refuzul, "cealaltă parte a presei" a spus că lobby-ul maghiar a făcut-o. Şi în mediile americane de la Bucureşti a fost o supărare extraordinară: "adică cum, dom'le, noi, ditai Congresul, credeţi că stăm la cheremul lobby-ului maghiar?". Dar atunci mă întreb: dacă lobby-ul maghiar nu, dacă bolşevismul românesc nu, atunci ce este la baza acestui refuz? Ce anume este totuşi aşa de extraordinar ca România să rămînă fără clauză alături doar de Vietnam, Laos, Cambodgia, Afganistan, Cuba şi Coreea de Nord?

❑ Sigur că următorul Congres va acorda clauza României

MIHAI BOTEZ: La prima întrebare, dvs. ştiţi mai bine decît mine cum s-a axat şi cum s-a construit aici opoziţia. Dl. Manolescu, aici de faţă, este evident mult mai în măsură să răspundă decît mine, de la Santa Barbara, de ce partidele istorice au capitalizat opoziţia în momentul de faţă. De afară, pot doar să remarc că succesul lor a fost mai mic decît cel scontat. Atît. De ce toate s-au pus sub paravanul PNŢCD-ului, acestea sînt nişte lucruri la care eu nu pot să răspund.

În privinţa clauzei, eu, nefiind cetăţean american, nu am nici un fel de legătură cu Congresul Statelor Unite. Eu pot, teoretic, să îmi exprim părerile, dar nu pot nici să critic, nici să vă explic ce s-a întîmplat în Congresul american. Pentru că nu am fost acolo. E însă foarte greu de despărţit această decizie de scena politică americană de dinainte de alegeri. Dl. Lantos, care a condus campania împotriva acordării clauzei României, este democrat. Administraţia este republicană. Preşedintele Bush este în situaţia de a pierde alegerile. Şi în ultima lună, mai toate propunerile preşedintelui şi ale administraţiei republicane au fost respinse de Congresul dominat de democraţi, spre a-l umili pe preşedinte şi a crea în electoratul american sentimentul că preşedintele e slab şi administraţia este, să spunem aşa, pe ducă. Acesta este un factor, dar evident nu este unicul. Într-un mod, aş spune, imprudent, ambasada română a insistat ca acest vot să fie pus acum, înainte de sfîrşitul actualei perioade, pe 3 noiembrie fiind alegerile. Practic, după această dată, Congresul îşi încetează activitatea. Mai face lucruri de rutină şi îşi reia activitatea după ianuarie, după instalarea noului preşedinte, într-o nouă alcătuire. Nu ştiu dacă ambasada a vrut să creeze capital electoral pentru guvernul respectiv sau, pur şi simplu, a fost motivată de dorinţa de a obţine acest lucru înainte de alegeri. Lucrul acesta a iritat şi pe acei congresmani care s-au văzut în situaţia să li se forţeze mîna. În afară de asta, exact în momentul în care a ajuns clauza pe masa congresmanilor respectivi, au început să circule tot felul de zvonuri (bănuiesc, neîntemeiate) cu nereguli, alegeri furate, ceea ce spunea domnul dinainte. Ca observator, eu nu înţeleg de ce România trebuie să fie singularizată în acest context.

Însă nu trebuie dramatizat. Clauza are o dimensiune evidentă economic, dar şi o dimensiune politică. Sigur că în primăvară, prin următorul congres, se va acorda României clauza naţiunii celei mai favorizate. Cel puţin eu aşa cred. De altfel, dl. Lantos a şi dat un fel de dezmînţire, un fel de scrisoare circulară, în care spune că nu este un vot împotriva poporului român, ci este un vot pentru poporul român şi că el personal, la următoarea punere în discuţie, e gata să-şi revizuiască poziţia dacă, evident, procesul democratic continuă în sensul în care a început el în România. Însă, nu mă judecaţi pe mine pentru ce se întîmplă în Congresul american, pentru că nu am mai multă legătură cu el decît aveţi dvs. cu Senatul de la Bucureşti.

❑ Sînt trei variante de guvernare

ANA ŞINCAI: Stimate domnule Mihai Botez, deşi întîlnirea noastră de astăzi este după întrevederea pe care aţi avut-o ieri cu preşedintele Iliescu, nu am să fiu atît de indiscretă să vă întreb dacă vi s-a oferit sau nu funcţia de prim-ministru sau dacă aţi fost consultat cu privire la formarea guvernului. În schimb, aş dori foarte mult să aflu de la dvs. care este opinia în legătură cu formarea guvernului, existînd trei variante. Care consideraţi dvs. că ar fi cea mai potrivită după aceste alegeri? Există varianta formării unui guvern monocolor al formaţiunii majoritare în alegeri, există varianta formării unui guvern de uniune naţională, care ar presupune şi o alianţă cu partide extremiste, există varianta formării unui guvern de tehnocraţi, variantă oarecum contestată, întrucît guvernul Stolojan a fost prea... tehnocrat, tocmai pentru a avea loc nişte alegeri în urmă cărora să apară un guvern politic. Aş dori opinia dvs.

❑ De fapt, sînt numai două

MIHAI BOTEZ: Îmi cereţi să fac o indiscreţie: nu-l întrebi pe un medic cînd iese de la bolnav ce-a găsit... Evident, nu eu sînt cel care stabileşte care este varianta cea mai bună. Am înţeles că cel puţin o variantă a căzut de la început pentru că, fără excepţie, toţi preşedinţii partidelor politice au fost împotriva unui guvern de tehnocraţi independenţi. Ce rămîne este rezultatul unor negocieri despre care bănuiesc că dl. Manolescu, de pildă, ştie mai multe decît ştiu eu, pentru că de acolo vine.

❑ Parlamentul trebuie să apere libertatea presei

ZOE PETRE: Fiindcă spuneaţi adineauri că sîntem o ţară în curs de normalizare, aş vrea să vă întreb dacă în evaluarea dvs. această normalizare este deja ireversibilă. În condiţiile în care alegerile au fost cîştigate de o gru-

pare extrem de intolerantă față de presă, credeți că această libertate este asigurată sau nu? Aveți o opinie proprie în legătură cu poziția aproape oficială a grupului de interese care a cîștigat alegerile de acum pentru o orientare fermă și clară a politicii externe a României către Est și nu către Vest?

MIHAI BOTEZ: Futurologii nu sînt ghicitori. Din ce am văzut aici am avut sentimentul că am găsit mai toate opiniile posibile în presa română, de la o extremă la alta. Dar am găsit și o mulțime de lucruri care m-au mirat, chiar și despre mine însumi. Am găsit niște biografii fantastice, tot felul de declarații pe care nu le-am făcut niciodată ș.a.m.d.

ZOE PETRE: Nu mă refer la fantezia, ci la libertatea reală a presei.

MIHAI BOTEZ: Depinde evident de dvs. De aceea există un parlament, pentru ca el să apere această libertate a presei. Eu nu cred că există drum înapoi. S-ar putea să mai existe accidente pe parcurs. Libertatea s-ar putea să fie îngrădită de vreo lege a presei care să protejeze într-un mod mai mult sau mai puțin explicit anumite instituții... Nu mi-a făcut impresia, cel puțin din cîte am văzut, că există vreun interes pentru schimbarea politicii externe a României. Dacă într-adevăr relațiile cu Vestul vor fi foarte compromise de diferite gesturi, aș spune mai degrabă neindeminatice, e normal că o să se creeze sentimentul că România se îndreaptă spre Est. Eu nu cred că lucrul ăsta face parte dintr-un program. Eu nu cred că în momentul de față România se îndreaptă către altceva decît către ea însăși. Evident că există un pragmatism la conducere, un pragmatism evident, care se leagă de relațiile economice și de ajutoarele care se pot primi. Impresia mea este că, cel puțin în viitorul apropiat, actuala echipă de la Ministerul de Externe și actuala echipă conducătoare nu au intenția să schimbe nimic în politica actuală a României.

❑ În politică alegerile se fac între alternative existente, nu posibile

MIRCEA DIACONU: În primul rînd, mă bucur foarte mult că sînteți aici. În al doilea rînd, mă uit în această sală și iarăși mă bucur. Ar trebui să fie un exercițiu pe care să ni-l propunem (evident nu săptămînal), să exersăm întîlnirile și chiar divergențele de opinie cu sportivitate. Nu vreau să vă întreb ceva anume, vreau numai să vă spun ceva. În '89, cred cu patru-cinci luni înainte de revoluție, m-am întîlnit cu o personalitate culturală de greutate internațională. Imaginea pe care dînsul o avea despre noi: aceea că un popor e chinuit într-un hal fără hal aici de către o grupare de scelerați ș.a.m.d. Eu am spus: dacă, prin absurd, în clipa aceasta Ceaușescu ar face alegeri cu adevărat libere și necontrolate de sistemul lui, cred că ar cîștiga. Acel popor chinuit la ora aceea, dorea – după părerea mea – sau accepta această variantă. "Cum, tu, un om sensibil, un artist, poți gîndi atît de urît despre poporul nostru" mi-a spus acea personalitate culturală. Nici nu gîndeam urît. Gîndeam doar că există un fel de caracatiță de interese extrem de mărunte, care nu țin cont de culori politice, de partide istorice, de nimic absolut, ci de vizavi-ul imediat, disperat. Din păcate, în România, nu s-au spart aceste mici, mărunte interese... Eu mă tem poate mai puțin de structurile comuniste de la cele mai înalte nivele, cît de acest gen de mentalitate. Viața mi-a dat mie dreptate. Este ceea ce ne-a surprins la 20 mai 1990, ne-a surprins în continuare și cred că ne va surprinde și în viitor. Vorbim mereu despre imaginea pe care dl.Iliescu (întîmplător, este președintele acestei țări pentru încă un timp) o dă în exterior. Eu aș semnala intelectualității române celălalt aspect, adică imaginea pe care faptul că dl. Iliescu este președintele țării pentru încă un timp o dă în interior – și nu în exterior. Este mult mai grav că drumul spre Vest poate fi barat de o grupare aflată la un moment dat la vîrful țării, dar e o realitate. Însă orice drum către Vest pleacă întîi de la noi înșine. Într-adevăr, nu în Congresul american. Clauza nu se rezolvă acolo, ci aici. Faptul că dl. Iliescu este la ora asta președintele țării dă curaj acestor mici și disperate relații între oameni. Dă curaj fostului președinte de C.A.P. de la mine din sat să facă ce vrea, cu conștiința sigură că nimeni nu-l poate opri. Grav este că noi nu am găsit soluții la aceste lucruri interne și cred eu că ar trebui să ne concentrăm mai puțin pe soluții economice. Noi nu am găsit soluția educării acestor oameni sau încercării de a-i scoate pe acești oameni simpli (care, vedeți bine, dictează la ora asta în România). Funcționează în continuare acea viață paralelă de relații. Am senzația că dvs. nu puteți cădea în acea plasă de a privi idilic un popor chinuit și oprimat, pentru că dacă noi am fost poporul cel mai oprimat nu înseamnă decît că noi corespundem într-adevăr cel mai bine acelui ideal de "om nou" pe care îl aștepta Ceaușescu și care, după părerea mea, acum funcționează din plin. Trebuie să încercăm să tratăm acel "om nou" care ne distruge și este mare păcat, pentru că ne vom pierde energia la nesfîrșit, măcinînd-o în certuri sau divergențe de tip intelectual, fără să ne gîndim că dedesubt altcineva ne dictează soarta.

MIHAI BOTEZ: Eu cred că ratați o carieră politică remarcabilă. Sincer vă spun asta. După știința mea, în politică nu există bine și rău, este **mai bine și mai rău**. Alegerile se fac între alternative existente, nu între alternative posibile. Eu nu cred atît că "omul nou" de care vorbiți dvs. este foarte diferit de cel pe care îl prezentați. Dar cred că pînă acum nu a existat o alternativă care să-i placă lui. Dacă exista o alternativă care să-i placă lui, cred că vota pentru ea. Nu cred că are blocaje ideologice. Educația e o treabă pe termen lung, durează timp de generații. E un proces normal de desprindere. Îmi păstrez părerea că totuși acum este mai bine decît înainte. O fi ăsta "omul nou", o fi același, dar parcă nu e chiar același ... Apoi există întotdeauna enclave în societate, în special între intelectuali, care au o percepție diferită de a majorității populației. La Universitatea Stanford, studenții nu l-au lăsat, de pildă, pe Reagan să-și facă acolo biblioteca lui memorială: au zis că nu e destul de intelectual. La Universitatea Princeton, în '84 (cînd președintele Reagan a înregistrat cel mai mare succes electoral al secolului – cca 56%), 85% din populația Princetonului l-a votat pe adversarul său. Avem imagini foarte diferite asupra liderilor și asupra procesului conducerii. Este normal, este un semn de sănătate. Nu poate fi decît salutat un proces educațional care trebuie desăvîrșit. Dar nu știu cum se poate face asta. Există un elitism al intelectualilor care cred că ei știu ce ar trebui să spună poporului, că datoria lor e să educe populația: "Noi știm, poporul nu știe, dacă poporul nu face ce vrem noi înseamnă că poporul e vinovat". Democrațiile nu funcționează pe această formulă generală. Poporul are întotdeauna dreptate – **vox populi**. Nu spun că poporul nu poate fi înșelat, dar este datoria oamenilor politici să-și facă mesajul pertinent și să cîștige voturile electoratului. Dacă nu o fac, este vina lor. Deci, în procesul acesta și noi trebuie să ne educăm. Și noi trebuie să învățăm de la ei, și ei de la noi. Eu îmi închipui cîți din dvs., de aici, nu s-ar simți jigniți dacă le-aș spune că votul oricăruia dintre noi de aici este egal cu votul unui miner care a venit în București și a făcut ce a făcut. Dar, în aritmetica democrației, asta este situația. Acestea sînt condițiile în care trebuie să funcționăm cu toții.

CONFERINȚE DE PRESĂ

GLASUL ȚI SE AUDE DACĂ ȚI SE DĂ O PORTAVOCE

Ce impresii aveți după întîlnirea cu intelectualii români?

❑ **MIHAI BOTEZ:** Eu sînt foarte entuziast. Am fost foarte plăcut surprins de ceea ce am văzut aici, mai bine zis nu am fost atît surprins, pentru că citind presa bănuiam care este temperatura. Am întîlnit aici o măsură în aprecieri, care mi s-a părut un semn foarte bun.

Unde au reușit modelele de lucru ale Fondului Monetar Internațional în condiții cvasi-similare cu ale României?

❑ Într-adevăr, nu cred că se poate vorbi de reușite. Pentru că trecerea de la economia de comandă la economia de piață este un fenomen nou și un proces care pînă acum, după știința mea, nu s-a încheiat nicăieri.

Aș dori două lucruri. În primul rînd să ne povestiți ce ați făcut din '87 pînă acum în America și să ne răspundeți dacă vi s-a propus sau nu funcția de prim-ministru. Pentru că există un proverb la români, cum că fum fără foc nu iese, și nu cred că acest zvon a fost lansat fără ca el să fie acoperit într-un fel sau altul.

❑ Mi-e foarte greu să spun în cîteva minute, în mod politicos, ce am făcut în cinci ani. Ca toată lumea, am început în universități, am continuat în sectorul privat, acum sînt un fel de consilier de sănătate sau, dacă vreți, medic de instituții, întreprinderi, guverne și alte organizații care îmi cer sfatul... Locuiesc în California, la Santa Barbara. Iar firma pe care o conduc se numește Future Impact International. Dar să știți că nu urmăresc să obțin aici comenzi.

În ceea ce privește varianta pe care ați pomenit-o, dacă este foc, în orice caz nu l-am pus eu.

Domnule profesor, ministrul de externe, Adrian Năstase a declarat public că vi s-a făcut această propunere. Deci plecăm de la această premisă. Vreau să vă întreb: ați așteptat de la această întîlnire cu intelectualii de la Grupul pentru Dialog Social o clarificare a poziției dvs. vizavi de această propunere sau nu? Deci ați avut această întîlnire aici în vederea clarificării unei opțiuni sau nu?

❑ În general, clarificările se fac înaintea opțiunilor. Eu am avut ieri ocazia să-l văd pe domnul ministru Năstase, care mie nu mi-a spus nimic de genul acesta. Am avut ocazia să-l văd și pe dl. președinte Iliescu. După știința mea, cred că dînsul ar fi trebuit să facă propunerea la care vă referiți, dar n-a făcut-o. Așa încît, ținînd seama de faptul că pînă plec înapoi în California, nu am prevăzută nici un fel de întrevedere cu factorii decizionali din România, cred că răspunsul o să însemne doar atît.

De la plecare, glasul dvs. nu s-a prea auzit în România ultimilor ani. Ați tăcut. Există diferende politice între dvs. și cercurile politice influente ale românilor din America vizavi de imaginea pe care dl. Iliescu și regimul actual o dă în exterior?

❑ Vedeți, eu nu sînt de meserie ziarist. Și, în general, sînt un om politicos, răspund întrebărilor care mi se pun. Dar ce înseamnă că glasul se aude sau nu? E un lucru care depinde și de faptul că ți se dă sau nu o portavoce. După știința mea, de cîte ori am fost întrebat, mi-am dat cu părerea – în diferite publicații. Iar diferențele de vederi dintre mine și alți colegi din diaspora nu sînt fundamental diferite de diferențele dintre dvs. și alții dintre colegii dvs. de aici.

Prezența aici a liderilor P.A.C. și ai F.S.N. vă spune ceva dvs., sau nu vă spune nici acest lucru nimic?

❑ Nu știu dacă au venit aici în calitate de lideri. Sau, în sfîrșit, de cunoscuți. Cu dl. Manolescu sînt prieten de 20 de ani și nu cred că ne-am întîlnit vreodată în "calități", să zicem așa, diferite. Pe dl. Roman, iarăși, îl cunosc de foarte multă vreme. Pe dl. Constantinescu l-am văzut astăzi pentru prima oară... Așa încît eu cred că a fost mai degrabă o întîmplare că ne-am întîlnit cu toții aici.

Deci nu ați discutat cu nici unul din acești oameni politici români – fie ei prieteni mai vechi sau mai recenți – problema viitorului guvern și a șefului executivului?

❑ Pe acești oameni politici i-am văzut numai aici. Iar discuțiile de ieri cu dl. Năstase și cu dl. președinte Iliescu, după cum vă spuneam, au avut un caracter tehnic, de expertiză. Și nu îmi veți cere să fac confidențe!...

Ca expert, cum ați evalua guvernarea Stolojan?

❑ Cred că în condițiile date era greu de făcut ceva mai bun.

Ați aflat pînă în acest moment, cred, destul de bine care este situația și echilibrul forțelor politice din România. Credeți că vor fi alegeri anticipate, sau acest parlament își va duce mandatul pînă la capăt?

❑ Asta depinde de măsura în care acest parlament, destul de pestriț, va reuși să se unească în problemele considerate fundamentale ale dezvoltării țării. Nu vă pot spune nimic mai mult.

Care ar fi indicatorii unui eșec al reformei în România? Ar fi, să zicem, un asemenea indicator faptul că România ar putea deveni o "colonie" al cărei singur capital este mîna de lucru ieftină?

❑ Mi se pare că ne învîrtim în jurul unor probleme fără soluție. Ar fi, știu eu, imaginea apocaliptică, pe care eu, cel puțin, o găsesc foarte nerealistă.

Considerați că reforma ar putea fi continuată într-o Românie aflată sub dictatură militară?

❑ În unele țări, lucrul acesta s-a întîmplat. Dar eu, personal, sper că poporul român (și în general popoarele care au trăit sub comunism) este atît de sătul de dictatură, încît nu va mai accepta autoritarismul sub nici o formă.

Credeți că întîlnirile dvs. de ieri și de astăzi (indiferent cu cine au fost ele și ce rezultate au avut) pot fi considerate doar o etapă preliminară a acestei probleme, a acceptării sau neacceptării dvs. și că varianta Botez rămîne încă deschisă în eventualitatea că cineva vă va pune în mod clar, direct, concis și concret această problemă sau subiectul trebuie considerat încheiat?

❑ Cred că trebuie să puneți această întrebare d-lui președinte Iliescu sau șefilor partidelor politice. De regulă, tehnocrații nu se numesc ei înșiși miniștri sau demnitari.

Dacă vi s-ar propune, să zicem, pînă la plecare acest post, l-ați accepta sau nu?

❑ Ca să-ți asumi astfel de responsabilități trebuie să fie foarte clar îndeplinite o serie de condiții. Pînă ce aceste condiții nu sînt puse, cred că nimeni nu se poate angaja să facă așa ceva. Așa încît toată discuția noastră navighează într-un vag total.

Credeți că aveți datele omului care ar trebui să preia în acest moment guvernul României? Și care ar fi aceste date?

❑ Nu eu trebuie să mă apreciez. În general, mă înțeleg bine cu mine însumi.

Serviciul de consultanță pe care l-ați făcut aici a fost strict legat de reforma economică sau a fost o discuție?

❑ Nu există numai probleme economice.

Ce condiții credeți că ar trebui îndeplinite – deci ce credeți dvs., nu ce cred alții – ca dvs. să jucați un rol în viața politică românească, indiferent dacă acest rol ar fi de prim-ministru sau nu, pentru că, în fond, toți cei care sîntem aici asta vrem de la dvs. – să fiți prim-ministru. Dar dvs. nu vreți să ne spuneți acest lucru. Ați vorbit de condiții. Care ar fi condițiile?

❑ Nu înțeleg să fac indiscreții de acest tip. În orice caz, după știința mea, e greu să conduci din California un guvern de la București.

Pe foarte mulți observatori externi (dar și pe foarte mulți oameni din interior) i-a surprins rezultatul alegerilor din România. Vi se părea previzibil sau și dvs. sînteți surprins? Și de formula parlamentară...

❑ Am să vă mărturisesc că nu am urmărit cu foarte multă atenție campania electorală. Am avut ocazia să-i întîlnesc pe liderii Convenției la Conferința de la Houston a Partidului Republican. Pe vremea aceea, ei păreau siguri de victorie, altceva nu pot să vă spun. Am crezut că ei știu mai bine decît mine ce se întîmplă în România.

V-ați întîlnit cu toți liderii partidelor politice din Parlament?

❑ Nu știu ce înțelegeți dvs. prin întîlnire. De pildă, astăzi l-am văzut pe Petre Roman. Nu știu dacă înseamnă că m-am întîlnit cu liderul F.S.N.-ului. Am dat mîna cu dl. Constantinescu. Nu știu dacă asta înseamnă că m-am întîlnit cu dumnealui. Pe dl. Coposu nu l-am văzut.

Celelalte formule – a d-lui Rugină sau a d-lui Cojocaru – vă sînt cunoscute? Cum le apreciați?

❑ În parte. Cu dl. Rugină sînt în vechi relații de corespondență și, aș spune eu, chiar de prietenie științifică. Ne despart foarte multe păreri în ce privește terapiile care trebuie adresate României și în general țărilor din Est. De pildă, domnia sa este unul dintre cei mai mari critici ai terapiei de șoc. A trimis scrisori deschise președintelui Elțîn, președintelui polonez ș.a.m.d. Ca toți medicii, să zicem, în general putem avea păreri diferite și asupra diagnosticului și asupra terapiilor de urmat... Navighez într-o lume vagamente medicală, care nu este foarte încurajatoare. Însă în ce măsură aceste planuri sînt realiste sau nu, în ce măsură ele vor avea succes sau nu, depinde de foarte mulți factori. Întîi și-ntîi de modul în care sînt înțelese și percepute de guvern, și aș spune și de popor, pentru că orice plan de redresare a economiei românești cuprinde cel puțin o perioadă dificilă, de care nu se poate trece decît cu eforturi de înțelegere și dintr-o parte și din cealaltă.

Se fac tot felul de prognoze în legătură cu perioada aceasta dificilă, de tranziție. Dl. Brucan a vorbit de 20 de ani. Dvs. puteți da un pronostic?

❑ Orice pronostic este riscant în cazul ăsta. Și nu uitați că timpul în care ajungi la țintă depinde de viteza de parcurs.

DANIEL DĂIANU

DINAMICA DEZECHILIBRELOR ŞI TRANZIŢIA (III)

III. Stabilizarea şi evoluţia dezechilibrelor

Aproape simetric, trăsătura caracteristică a vieţii economice după decembrie 1989 este inversarea fenomenului sus-menţionat: o externalizare a dezechilibrelor interne. Ceea ce s-a întîmplat în România într-o perioadă relativ scurtă (un an) este, de asemenea, unic faţă de ţările vecine: dintr-un excedent al contului curent în devize convertibile, de 2,864 mld. dolari în 1989, ţara a ajuns la un deficit de -1,656 mld. dolari un an mai tîrziu. Această răsturnare este uluitoare, dacă se ia în considerare volumul comerţului exterior – în 1989, exporturile şi importurile pe devize convertibile s-au situat la cca. 10 mld. dolari. Astfel, răsturnarea a însemnat aproape 45% din cifra de afaceri (în devize libere) a comerţului exterior în 1989.

Am evidenţiat deja rădăcinile acestei situaţii care merg în deceniul anterior: s-a produs o uriaşă **presiune de jos** [6] pentru consumul de produse comercializabile, reducerea exporturilor şi creşterea importurilor atît de bunuri de consum, cît şi de bunuri intermediare. Reorientarea către produse comercializabile a fost aproape instantanee şi greu de oprit; această tendinţă a fost accentuată de sindromul de "fugă de produsele autohtone" (pentru mulţi, produsele străine, pe lîngă atracţia calităţii, mai înseamnă prestigiu, status). Consumatori şi producători "înfometaţi" au reacţionat imediat la noul context, dar reacţia lor este numai un aspect. Noul mediu în formare consta în: descentralizarea puterii de decizie (cînd restricţiile bugetare slabe încă mai operează!), dispariţia rapidă a mecanismelor de control direct (inclusiv **teama** şi legăturile ierarhice), neclarităţi crescînde privind drepturile de proprietate (cu sindicate, care devin "actori-cheie" şi monitori ai managerilor), un regim comercial şi valutar foarte liberal. Şocurile externe, în special efectele dezmembrării CAER [7], au avut un rol important.

Dar există şi un alt aspect care trebuie evidenţiat. Factorii de decizie au complicat starea economiei atît prin acţiune, cît şi prin omisiune. Prin acţiune, întrucît au practicat un tip de politică macroeconomică populistă, ezitantă în faţa presiunilor de jos, dar şi "croită" pentru cîştigarea alegerilor din mai 1990. Aceasta a condus la slăbiciune în acceptarea de revendicări salariale [8] – deşi producţia era în scădere –, la menţinerea controlului preţurilor şi administrarea necorespunzătoare a rezervelor valutare. La sfîrşitul anului 1989, rezervele valutare erau de peste 1,7 mld. dolari; la sfîrşitul anului 1990, aceste rezerve au scăzut la sub 400 mil. dolari. Prin omisiune, pentru că nu se poate vorbi despre o încercare reală de stabilizare a economiei înainte de noiembrie 1990. În concluzie, se poate spune că atît dezechilibrele externe, cît şi cele interne s-au accentuat, dezechilibrele micro fiind însă parţial atenuate de creşterea substanţială a importurilor [9]. Autorităţile ar fi trebuit să manifeste îngrijorare pentru faptul că producţia restabilea o dependenţă faţă de importuri, imposibil de susţinut pe termen lung.

Evenimentele din acel an au evidenţiat **o fisură fundamentală a sistemului în transformare**: puterea mare de decizie a întreprinderilor cînd nu se confruntă cu restricţii bugetare severe. Luna noiembrie a semnalat începutul intenţiilor de aplicare a unei politici de stabilizare printr-o liberalizare parţială a preţurilor şi devalorizarea monedei naţionale (de la 20 lei/1 dolar la 35 lei/1 dolar). Un alt pachet de măsuri a fost lansat în ianuarie 1991, dovedindu-se, însă, insuficient şi întîrziat.

Confruntat cu o economie "în cădere liberă" [10] şi cu dezechilibre mari (deficite comerciale) [11], creşterea preţurilor, nivelul foarte redus al investiţiilor la începutul anului 1991, guvernul a introdus un plan de stabilizare sprijinit de FMI [12]. Consider că guvernul a fost nevoit să recurgă la un asemenea plan întrucît deficitele comerciale care se conturau erau ameninţătoare. Cu beneficiul analizei retrospective, se poate afirma că, avînd în vedere marele dezechilibru extern, factorii de decizie au subreacţionat în mod constant în acea perioadă.

De ce au reacţionat astfel? Este de gîndit că starea economiei în decembrie 1989 şi speranţele mari ale populaţiei au slăbit hotărîrea guvernanţilor de a avansa rapid cu un program de austeritate. O altă explicaţie posibilă este că, timp destul de îndelungat, guvernul a subestimat gravitatea situaţiei. Şi, în sfîrşit, lipsa finanţării externe, în mod paradoxal, în loc să stimuleze îndrăzneala, a mărit gradul de precauţie.

S-a conturat un program de stabilizare (gradual) intermediar din punct de vedere conceptual, care a însemnat, în principal: o politică fiscală şi monetară restrictive [13], o politică de control al veniturilor prin impozite, o nouă devalorizare [14] şi un sistem cu două cursuri de schimb prin introducerea sistemului de licitaţie valutară interbancară în februarie 1991.

---

6) Pe care colegul meu E. Ghizarie o numeşte "decompresie".

7) Exporturile către fostele ţări membre ale CAER au scăzut cu 40% în 1990 şi, practic, au colapsat în 1991.

8) Salariile reale calculate au crescut cu 11% în perioada decembrie 1989 – octombrie 1990, cînd a început liberalizarea preţurilor.

9) Creşterea salariilor nominale pe fondul scăderii producţiei şi al controlului preţurilor a dus la creşterea disponibilităţilor băneşti ale populaţiei.

10) PIB real a scăzut cu 7,4% în 1990 şi cu 13% în 1991 (vezi Tabel 2).

11) În 1990, deficitul comercial pe devize convertibile a fost de -1,743 mld. dolari, urmat de un deficit de -1,357 mld. dolari în 1991.

12) În ianuarie 1992, P. Murrel m-a întrebat: "De ce a recurs România la un plan sprijinit de FMI, avînd în vedere poziţia excelentă a conturilor sale externe la începutul tranziţiei? Răspunsul meu a fost următorul: a) mult mai importante decît volumul datoriei externe sînt fluxurile de importuri care pot fi susţinute, şi b) în condiţiile sociale şi politice dominante, respingerea sprijinului condiţionat al FMI ar fi obligat autorităţile să încerce o reinstaurare a controlului direct, o linie politică nu prea agreată şi irealizabilă în momentul respectiv. Oamenii tind să uite adesea că soluţia chinezească înseamnă "schimbare controlată de sus". În România, explozia socială a declanşat procese care au scăpat de sub controlul autorităţilor centrale.

13) Pentru anul respectiv s-a impus un plafon al creditelor de 15%, iar dobînzile (deşi au rămas negative în termeni reali) au fost liberalizate în aprilie 1991.

14) De la 35 lei/1 dolar la 60 lei/1 dolar.

Tabel 2: Evoluţia PIB (modificări procentuale anuale)

1977–1981	1982–1985	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
4,5	4,0	-0,1	2,3	0,8	-0,5	-5,8	-7,4	-13

Sursă: Statistica naţională.

În fosta Germanie de Est, restructurarea se realizează, totuşi, prin mecanismele pieţei...

Subliniam la începutul discuţiei noastre că nici o concepţie privind funcţionarea economiei nu poate sta la baza unei politici economice cu sorţi de izbîndă, decît în măsura în care se porneşte de la datele organismului economic avut în vedere. Situaţia fostei economii est-germane este total diferită de cea a celorlalte economii est-europene. Ea a devenit parte componentă a unui **alt** organism, de mare forţă – cel mai puternic din Europa. Infuzia de vitalitate într-un organism economic de piaţă este infuzia de capital. În acea parte a economiei germane care a fost economia est-germană a avut şi are loc o asemenea infuzie de mari proporţii – peste 100 miliarde mărci anual. 100 miliarde mărci! Plus **know-how**, experienţă managerială specifică economiei de piaţă, plus calificare şi un comportament industrial, deşi alterat, mult superior, totuşi, celui din România sau Rusia, plus o calitate a structurilor de producţie, plus, plus, plus. Şi totuşi, intrarea în funcţiune dintr-o dată a mecanismelor pieţei a dus la o cădere dramatică a industriei est-germane (cu peste 30%), la un şomaj de masă (între 35–40% din forţa de muncă), la mari tensiuni sociale. Care ar fi amploarea căderii în România – ţară lipsită practic total de capitalul necesar pentru ca restructurarea să nu fie numai o "operă" de demolare, ci şi de construcţie?! Deja producţia industrială a scăzut la mai puţin de jumătate faţă de '89. Şi marile probleme pentru industrie abia încep. Iar odată cu ele şi cele sociale. A renunţa la controlul asupra desfăşurării restructurării înseamnă a accepta dezastrul economic. De altfel, dezastrul, într-un fel, a şi început, iar stoparea lui reclamă o politică economică activă, bine articulată, pe termen mediu şi lung.

Dacă fosta R.D.G. este un caz special, există o practică istorică a restructurării unor organisme economice naţionale în întregul lor? Ce răspuns dă ea acestei probleme esenţiale: autorestructurare (autoreglare) prin mecanismele pieţei sau restructurare prin reglare, ca acţiune conştientă, programată?

O asemenea practică există. Fără să intrăm în istoria mai îndepărtată, aş menţiona că în secolul nostru o primă restructurare a început în anii '30. Necesitatea ei s-a manifestat cu violenţă prin **Marea Criză** din '29–'33 şi a generat practica **New Deal**-ului roosevelitian, care şi-a găsit expresia teoretică (şi ideologică) în concepţia keynesistă a intervenţionismului statal. O a doua a început în ţările dezvoltate în anii '70 şi s-a intensificat în anii '80 sub impactul celor două şocuri ale petrolului – marcate de cele mai mari crize pe care le-au cunoscut economiile de piaţă după dramaticul '29–'33, crizele din '73–'75 şi '80–'82. Experienţa acestei ultime restructurări a pus în evidenţă aspecte semnificative:

– procesul, în componentele sale esenţiale, nu s-a desfăşurat spontan, la întîmplare. În toate economiile dezvoltate au fost elaborate, sub egida organelor guvernamentale, ample prognoze şi/sau programe vizînd trei categorii de schimbări în structura sistemului producţiei naţionale: probabile, posibile şi strict necesare. Ele au îndeplinit fie funcţia de ghid pentru politicile economice ale guvernelor şi pentru firme în elaborarea strategiilor lor, fie au avut caracterul de sarcină convenită şi asumată de subiecţii implicaţi – stat, patronat, agenţi economici şi, în unele cazuri (explicit sau implicit), sindicate;

– în economiile în care, treptat, din 1979 şi începutul anilor '80, s-a trecut la o politică neoliberală (Anglia, S.U.A., R.F. Germania etc.), restructurarea – care reclamă mari resurse financiare – s-a realizat pe baza imensului aflux de petrodolari şi a ceea ce s-a numit "transfer invers de resurse" – dinspre ţările în curs de dezvoltare spre ţările dezvoltate (numai prin serviciul datoriei externe se scoteau în medie, anual, în deceniul trecut, din ţările în curs de dezvoltare, peste 150 miliarde dolari, din care jumătate şi chiar mai mult uneori o reprezentau dobînzile). Totodată, ea a fost însoţită de mari costuri sociale, suportabile însă de organismul social în condiţiile nivelului înalt de trai din aceste ţări;

– succesele cele mai importante au fost obţinute de economiile în care procesul s-a desfăşurat pe bază de **programe** de restructurare. Exemplul cel mai relevant este al Japoniei, în care guvernul, împreună cu patronatul şi sistemul bancar, au convenit asupra unui program, nu "indicativ", ci operaţional, cu obiective formulate precis, în termeni cantitativi, asigurat financiar, cu etape precise de realizare. Programe mai mult sau mai puţin asemănătoare, globale sau/şi sectoriale, au fost elaborate în majoritatea ţărilor dezvoltate. "Miracolul" economic al Coreei de Sud se datorează, desigur, multor factori, dar dintre aceştia nu poate fi ignorat faptul că dezvoltarea ei s-a realizat în cadrul şi pe baza unor foarte temeinic elaborate planuri cincinale. Planul sau programul – nu contează denumirea – nu reprezintă decît un instrument. Un instrument la care, în perioada postbelică au apelat, într-o măsură mai mare sau mai mică, marea majoritate a economiilor de piaţă. Rolul său efectiv depinde de gradul în care concordă cu cerinţele (pe care nu le mai detaliem acum) ale creşterii calităţii sistemului producţiei naţionale, inclusiv de cum reuşeşte să instrumentalizeze interesele tuturor subiecţilor implicaţi. Este total eronat a pune problema raportului dintre reglare (de către factorii societali) şi autoreglare (prin mecanismele pieţei) în termeni de alternativă: sau – sau. În economiile moderne, rolul acţiunii conştiente a societăţii este imens. Toate sînt economii **mixte**. Şi să nu uităm: în toate aceste economii, mecanismele pieţei sînt demult constituite, dezvoltate, diversificate şi rafinate, dezechilibrele în structurile de producţie şi ale aparatului de producţie nu cunosc nici pe departe amploarea celor din Estul Europei, iar disponibilităţile de capital şi nivelul de trai sînt incomparabile. Într-o ţară ca România, cu structuri ale sistemului producţiei puternic distorsionate, lipsită de resurse de capital, în care mecanismele pieţei abia sînt în curs de constituire, iar nivelul de trai este de cîteva ori mai redus, procesul de restructurare este infinit mai greu decît în economiile dezvoltate. Tocmai de aceea el reclamă, într-un grad mai înalt decît în aceste ţări, acţiunea conştientă a factorilor societali. În cazul în care ne vom potici în continuare de o falsă pudoare ideologică în detrimentul realismului şi raţionalităţii economice, va fi, practic, de neevitat perspectiva căderii în subdezvoltare.

Interviu realizat de GABRIELA ADAMEŞTEANU

VASILE PILAT

CONVORBIRI LIBERE DESPRE TRANZIŢIE (VIII)

ESEU

ADRIAN MARINO

"DOSARUL CONSTANTIN NOICA" (IV)

3. Intrăm acum – dar trebuie s-o facem – într-o zonă şi mai "periculoasă". Asemenea marii majorităţi a poporului român şi a păturii sale intelectuale, Constantin Noica era resemnat, chiar convins, că regimul comunist era ireversibil. Şi, în consecinţă, trebuia să ne resemnăm, să ne adaptăm şi să ne realizăm fiecare cum putem, în condiţiile impuse. Totul pornea, în fond, de la această constatare esenţială, transformată treptat în convingere, alibi practic şi moral, scuză, explicaţie, dogmă, tot ce vreţi etc. Nu spunem o noutate şi nici măcar nu formulăm o acuzaţie. Faptul a mai fost de altfel observat. Mircea Eliade, reîntîlnind pe filozof după decenii, constată (6 juillet/972): "Într-un cuvînt, Noica, pentru care filozofia lui Hegel îi este atît de familiară, se supune Istoriei, ştiind bine că orice altă atitudine n-ar duce decît la tăcere, sterilitate sau nevroză" (**Fragments d'un journal**, II, p. 74). La întrebarea din acelaşi interviu din **Euphorion**, **Cum vedea Noica România post-comunistă?**, Andrei Pleşu răspunde şi el cu luciditate: "Noica nu-şi imagina deloc România post-ceauşistă. Era omul care să se adapteze la acest tip de lume şi făcea efortul să-şi imagineze cum te poţi mişca înăuntrul acesteia". Mai simplu şi mai limpede spus nici că se poate.

Dar de ce am culpabiliza neapărat pe Noica şi am complexa aproape întreaga noastră intelectualitate, cînd pînă şi supravieţuitorii clasei politice democrate româneşti, cu infinit mai multă experienţă decît noi, au fost şi ei luaţi, efectiv, prin surprindere de evenimentele de la 22 decembrie? Cine le-a prevăzut cu adevărat? Noi înşine, fără nici o ipocrizie fie spus (şi cazul în speţă este foarte general), n-am început să întrezărim capătul tunelului decît abia prin 1987–1988. Ne amintim foarte bine şi de condiţiile de totală improvizaţie şi de refacere precipitată a unor vechi legături, cîte mai existau. Cu atît mai mult Constantin Noica ar fi rămas probabil impasibil şi ar fi dat, poate, chiar din umeri. Noi ştim că pe politică şi pe oamenii politici, în general, el nu dădea doi bani: "Să-i lăsăm să se certe pentru dreptul de a mătura străzile" (**Jurnal de idei**, p. 386). Ne îngăduim totuşi să afirmăm, în opoziţie directă cu astfel de opinii dispreţuitoare şi profund false, că a mătura... regimul Ceauşescu însemna ceva mai mult. Un ecarisaj capital. Anacronismul total şi iremediabil al gîndirii politice a lui Constantin Noica ne pare dovedit încă o dată.

4. Una din explicaţiile capitale – căci mai există, cum vom vedea imediat, şi o a doua – a acestei atitudini de "pasivitate" politică este că ea a făcut totuşi posibilă – în condiţiile unei feroce dictaturi culturale, fără precedent în România – şi existenţa unei culturi paralele. Măcar ca proiect şi intenţie, decît ca realizare, deşi o serie de realizări precise au existat efectiv. Iar această cultură paralelă, prin faptul că nu era una oficială, nu era dirijată central, nu cultiva deloc valorile propagandistice marxist-ceauşiste, ci clasice, fundamentale, umaniste, a fost, în mod indirect, şi una de opoziţie şi chiar de rezistenţă. Aparatul cultural ceauşist a tolerat-o la limită, din motivele expuse mai sus. Problema capitală pentru Noica şi discipolii săi era deci următoarea: ce şi **cum** se poate face ceva, cultural vorbind, în mod efectiv, în condiţiile date? Explicarea esenţială a acestei atitudini era, după noi, dublă.

Mai întîi, cum exact defineşte Gabriel Liiceanu întreaga situaţie în dialogul citat, "Noica n-a plecat, pentru ca un fir esenţial al spiritualităţii româneşti să nu se rupă. Şi firul nu s-a rupt. Bănuiesc că măcar atîta am reuşit. Am obţinut o întreţinere a focului. Nu s-a stins ceva". Ceea ce este foarte adevărat. Acţiunea avea, să adăugăm, şi un oarecare caracter vag "esoteric", iniţiatic, de semiclandestinitate, de confrerie cvasiocultă (unele scene şi propoziţii din **Jurnalul de la Păltiniş** stau mărturie, de pildă cea despre conştiinţa istoriei care se face "alături" etc.). O anume ambianţă de cerc sau club închis, care a marcat pentru totdeauna grupul de discipoli, i-a conferit şi o conştiinţă de "elită", nu chiar de toţi prizată. Uneori – o astfel de atitudine părea unora chiar "infatuată". Dar oricum ar sta lucrurile, activitatea grupului Noica a fost remarcabilă şi foarte pozitivă. Mai ales în esenţă.

În acelaşi timp – deşi supunerea socială, practică, la istorie era totală –, undeva, foarte vag, dar şi foarte tenace, era întreţinută şi speranţa unui "dincolo". Un sfîrşit al unei situaţii atroce era imaginat într-un fel sau altul. De unde concluzia: "Trebuie rezistat în vederea acelui moment" (Gabriel Liiceanu). Sfîrşit întrevăzut mai mult în spirit mesianic, milenarist, decît raţional şi motivat de fapte, este adevărat, dar a cărui speranţă (oricît de obscură, latentă, ocultă) n-a fost părăsită niciodată. Din acest punct de vedere se poate deci vorbi, în mod obiectiv, de o stare de spirit de "rezistenţă". Atitudine de altfel de o incontestabilă consecvenţă. În **Fragments d'un journal** de Mircea Eliade (Paris, 1973, p. 69), găsim comentată, încă din 15 iulie 1947, o "scrisoare admirabilă de la D.(inu) N.(oica)". Concluzia era: "Esenţialul este să ne păstrăm întregi (**Intacts**) pentru viitor". Continuitatea acestei atitudini este evidentă. Noi înşine, într-un mic "raport" inedit, redactat în limba franceză şi expediat în 1986, cu prilejul constituirii dosarului premiului **Herder** pentru Constantin Noica ("Fondul A.M.", citat, dosar nr. 23), încheiam în acelaşi sens: "Marile valori, care asigură o continuitate şi un progres spiritual în profunzime, nu pot fi cultivate şi apărate sistematic decît din interior".

GERHARDT CSEJKA

Început de dialog la Frankfurt pe Main

Observaţii la Tîrgul internaţional de carte

În ciuda faptului că în acest an Tîrgul internaţional de carte de la Frankfurt pe Main era "dedicat" Mexicului şi literaturii sale, tema cea mai acută a Europei – reaşezarea pe baze noi a raporturilor Est/Vest – a constituit, firesc, şi pentru organizatorii lui "Frankfurter Buchmesse" un criteriu important în structurarea manifestărilor din cadrul său; s-a amenajat printre altele în hala rezervată editurilor din ţările răsăritene un loc special de întîlniri Est/Vest, cu un program destul de complex şi bine pus la punct. Pe lîngă prezentarea unor autori est-europeni proaspăt traduşi în limba germană (printre care Ludmila Petruşevskaia din Moscova, Daniela Hodrová din Praga, Dragan Velikici din Belgrad, László Krásznahorkai din Ungaria şi Alexandru Papilian din România, actualmente la Paris), s-a încercat cu succes punerea în discuţie a unor probleme derivate din prăbuşirea sistemului comunist. Forma preferată de organizare a dispatelor: "mesele rotunde" cu public; funcţionalitatea lor s-a verificat chiar şi în condiţiile vacarmului din hala 3 a expoziţiei. Zilnic, pe la orele 15, cînd cei invitaţi la dezbatere, autori şi editori din ţările ex-comuniste îşi ocupau locurile la masa de pe scena improvizată, în "stal" aştepta deja un public numeros şi nerăbdător. Recordul l-a bătut "masa" cu reprezentanţi ai republicilor fostei Iugoslavii discutînd despre războiul din Balcani. Interesul deosebit pentru această temă nu are nevoie, desigur, de explicaţii speciale. În cazul unor teme ca "dragostea în vremurile socialismului" sau "melancolie şi ironie ca forme ale rezistenţei literare", curiozitatea stîrnită ţinea evident mai puţin de spectaculosul realităţilor invocate, cît mai degrabă de însuşi deficitul de informaţii al publicului, era deci o curiozitate pură, pofta omului de a şti ce şi cum (ceea ce poate fi interpretat ca semn îmbucurător de depăşire a indiferenţei lumii faţă de o experienţă socială prea puţin atractivă sau impunătoare – şi oricum revolută). Totodată, faptul că aceste discuţii au trezit o reală atenţie trebuie pus fără îndoială şi în seama echipelor de interlocutori care le-au susţinut. Cea despre erosul în epoca socialismului, la care din partea românească a participat cu hazu-i cunoscut Luca Piţu din Iaşi, a avut bunăoară chiar momente de adevărat spectacol de dramaturgie sui generis remarcabilă; un moment foarte gustat de public l-a avut ca protagonist de pildă pe gruzinul Gasan Guseinov, de profesie filolog clasic, care a făcut demonstraţia spirituală că relaţia între socialism şi iubire este una de identitate: că socialismul **este** iubire (nici mai mult, nici mai puţin!). Intervenţia lui Guseinov ar fi putut servi foarte bine drept probă practică la discuţia despre melancolie şi ironie sub raport politic (unde Carmen Francesca Banciu a descris experienţa românească în materie). Iar discuţia în jurul actualului război din Balcani (cu Drago Ianciar din Slovenia, Dragan Velikici din Belgrad şi Nenad Popovici din Croaţia) a avut ca rezultat aproape senzaţional performanţa unui consens ferm în atitudinea tuturor faţă de evenimentele cu pricina. Toposul de "război interetnic" a fost în mod net respins ca fiind o legendă dezinformatoare răspîndită de politicienii la putere atît în Croaţia, cît şi în Serbia. Imaginea greşită despre popoarele din fostul stat iugoslav că ar fi în majoritate victime irecuperabile ale urii naţionale a fost sensibil nuanţată, rectificată, iar toţi cei prezenţi au răsuflat uşuraţi, văzînd că raţiunea totuşi încă n-a abdicat definitiv nici în Balcani. Apoi, la dezbaterea în jurul problemei **ce anume semnifică şi de unde provine nostalgia după socialism în societăţile care abia s-au scuturat de "socialism"**, fostul disident rus Alexandr Zinoviev a provocat o polemică aprinsă, susţinînd cu aplomb un punct de vedere de-a dreptul "protocronist": piaţa liberă şi sistemul democratic de tip occidental fiind după dînsul fundamental şi definitiv incompatibile cu mentalitatea răsăriteană, mentalitate modelată secole la rînd de o ordine autoritară, implantarea forţată a structurilor vest-democratice nu numai că nu reprezintă salvarea societăţilor postcomuniste, ci duce chiar la distrugerea lor totală. Sfidarea aceasta a tuturor speranţelor într-un miraculos happy-end n-a rămas firesc fără replică, astfel încît la capătul discuţiei s-a degajat un optimism precaut şi moderat bazat pe ideea adaptabilităţii modelului democratic la datele specifice ale oricărei zone culturale. Problema a fost reluată de altfel pe un plan teoretic mai general la o discuţie cu titlul voit paradoxal "Perspectivele de viitor ale trecutului şi firele pierdute ale istoriei"; aici, profesorul Karl Schlögel din Berlin a negat categoric orice posibilitate de a relua istoria ţărilor est-europene din punctul unde ea a fost întreruptă cu decenii în urmă de "revoluţia" comunistă. Este obligatoriu să se pornească de la starea de fapt actuală, oricît ar fi aceasta de gravă. Încercînd să-şi recunoască cu adevărat şi să-şi integreze propriul trecut şi să dea naştere la o ordine potrivită caracterului lor specific, aceste societăţi vor produce un model inedit, despre care astăzi nu se poate şti practic nimic. Orizonturile sînt funciarmente deschise, a spus Schlögel în încheierea dispatei la care au mai participat cu contribuţii de o concreteţe binevenită Boris Dubin şi Andrei Gurkov din Moscova şi Arvydas Juozaitis din Vilnius. Acolo unde eforturile analitice n-au dus numaidecît la rezultate convingătoare, a fost atins măcar ţelul de a deschide ochii celor interesaţi asupra unor probleme prea superficial judecate în Occident. Cei veniţi din Est s-au arătat recunoscători pentru perspectiva de dialog real deschisă în acest fel.

UN COŞMAR LUCID

– Interviu cu DAN PIŢA, realizat de Gabriela Adameşteanu –

A face film astăzi în România este un act de cultură, nu o afacere ❑ Pînă vor apărea marii investitori, producătorul filmelor din România rămîne statul ❑ Nu sunt om politic, dar cred că există zone obligatorii pentru cineast ❑ Aparatura pentru filme în România este din anii '60 ❒ România nu-şi poate permite să facă filme de consum ❑ Un cineast care nu exersează se prăfuieşte ❑ De la *Piccolo* la *Şeful de sală* ❑ La Casa Poporului m-a interesat raportul dintre silueta omului şi gigantismul construcţiei ❑ Omul cu handicap fizic mi se pare în interiorul lui mai curat, mai fierbinte ❑ O şansă şi pentru cei care n-au chip frumos ori au o siluetă intelectuală de manechin ❑

Ce înseamnă să faci film astăzi în România?

După opinia mea, este ca şi cum ai scrie o carte. Ca şi cum ai picta. Ca şi cum ai compune... Deci, un act de responsabilitate morală şi civică. Ani de zile filmele s-au făcut la comanda secţiei de propagandă a partidului: existau teme care trebuiau acoperite, se făceau filme omagiale, filme de actualitate în care să se vadă clasa muncitoare care "îşi croieşte drumul" etc. în condiţiile pe care le avem acum – cu bani puţini, cu idei puţine şi cu scenarii puţine –, mi se pare normal să facă film numai cine are ceva de comunicat societăţii, oamenilor care aşteaptă de la cinematograful român nu numai divertismentul, dar şi implicarea intelectuală, morală şi socială pe planul creaţiei. E un act de responsabilitate să dai unui regizor posibilitatea să-şi facă filmul. Pentru că faci film, în măsura în care există şi un sprijin material. Regizorul, cineastul este din ce în ce mai mult dependent de condiţiile materiale. Se vehiculează des ideea de producător de tip occidental, dar nimeni nu ştie cum arată un producător şi nici de unde vin banii lui. El nu vine cu o geantă plină de bani şi începe să o împartă la oameni. El este un garant, are girul unor bănci pentru a cheltui o anumită sumă de bani. Băncile au posibilitatea să-şi recupereze banii în diverse moduri: fie că nu mai plătesc impozite, fie că filmul aduce înapoi banii investiţi. Pînă apar aceşti mari investitori, la noi acest lucru trebuie să-l facă statul. în Occident mai există sistemul de a obţine fonduri pentru cultură, din donaţiile diverselor fundaţii sau trusturi comerciale.

După părerea mea, a face film este un act de cultură, nu o afacere. După modelul american, filmul este o marfă care trebuie să aducă bani. Pînă a produce în stil american, cred că noi românii avem încă foarte mult timp de parcurs. Nici ţările cele mai bogate din Occident nu produc în manieră americană. Cinematografia franceză, cea italiană găsesc mereu modalităţi de a-şi proteja producţia naţională de filme, simţind concurenţa filmului american. în Europa există acum o mişcare de protejare a filmului pentru fiecare ţară în parte.

Nu credeţi că filmele pe care le facem acum în România trebuie să aducă bani?

Noi, aici în România, va trebui să facem filme de raport cultural şi artistic, pentru identitatea noastră naţională, nu imitînd un gen deja perfecţionat de alţii (science-fiction, tip Hollywood etc.), "marfa pentru consum". Cineva ar putea spune: "Domnule, filmul ăsta-i rentabil, lumea vine să-l vadă!". Nu este aşa, pentru că cinematografia noastră nu are mijloace să concureze filmul de acest tip. De aceea cred că, încă mulţi ani de acum înainte, cinematografia noastră va trebui să fie canalizată pe problemele mari ale spiritului: problemele intelectualului, problema omului de la ţară, problema politică pe care o trăieşte ţara acum. Nu sunt un om politic şi nu mă ocup de politică. Totuşi, cred că moralitatea şi nevoia omului simplu pentru un ideal sunt zone pe care cineastul este obligat să le releve în filmele lui.

Pentru "Hotel de lux" aţi semnat şi scenariul, şi regia. De ce?

Am foarte puţină încredere în "făcătorii de scenarii", în scenariştii de profesie, obişnuiţi să răspundă unor comenzi, imitînd filmul de succes din Occident. Există scenarii "de fier", în care nu ai ce să adaugi şi s-ar putea ca filmul să reuşească dacă te ţii după scenariu. Şi există scenarii extrem de maleabile, care permit regizorului să se implice mai mult, să inventeze, să improvizeze. Eu cred foarte mult în cineastul care se implică în scenariu. Nu e obligatoriu ca el să scrie "cap-coadă" scenariul, dar el e (după opinia mea) cel care ar trebui să conducă această operaţiune, de scriere a unui scenariu. Sunt scene care trebuie dezvoltate, altele eludate, comprimate, sunt dialoguri care dublează imaginea şi atunci e bine să dispară etc. Odată mi s-a întîmplat şi să fac scenariul după filmări – la filmul despre inundaţii (**Apa ca un bivol negru**). La un moment dat, după ce s-au terminat filmările, întrucît nu exista un scenariu iniţial, din materialul filmat nu se lega ceva coerent. Atunci, am luat banda sonoră cu tot ce declarau sinistraţii, oamenii cărora le murise familia, le muriseră animalele şi am zis: "Asta e bine să fie la început". Şi am construit dialogul. Am scos după aceea un scenariu, care ne-a ajutat să reconstruim filmul. Am montat chiar un dialog între două bătrîne, deşi, cînd am luat acest dialog, am găsit-o pe una la Brăila şi pe cealaltă la Satu Mare... Filmul l-am făcut împreună cu Mircea Veroiu şi cu un grup de colegi.

Nu ai cum să imiţi un film de succes artistic şi cultural. Nu poţi să imiţi un film făcut de Fellini, Kurosawa, Antonioni sau Tarkovski... Un scenarist foarte întreprinzător şi bun de condei poate scrie în 10 zile un scenariu de tip Hollywood. Dar bineînţeles că şi în America se face film de ţinută. Sunt regizori care nu îşi pătează numele făcînd filme comerciale: Pakula, Kubrick, Parker, Scorsese, citez ce-mi vine în minte... Mijloacele pe care le are un cineast în Statele Unite sînt foarte diferite de cele din Europa de Vest, iar noi, cei din Est, suntem cei mai păguboşi din punctul acesta de vedere: avem o aparatură din anii '60.

Cu această dotare aţi făcut "Hotel de lux"?

Da, însă depinde cum îţi foloseşti mijloacele tehnice: în spatele unui aparat e o echipă întreagă care manevrează pe ideile regizorului. Cînd pui un film făcut în România alături de un film făcut, să zicem, în Marea Britanie, de la imagine la sunet e o diferenţă imensă. Sunt nişte handicapuri tehnice, dar ele nu influenţează un juriu făcut din cineaşti... însă cel care cumpără filmul – negustorul, difuzorul – are nevoie de o marfă tehnică impecabilă. Îţi cere negativul şi tu nu poţi să-i dai decît un negativ deja zgîriat, bolnav... La un film american se porneşte de la 4-500 copii cînd iese pe piaţă, în timp ce la noi, dacă ajungi la 10 copii înseamnă o performanţă... Şi după primele patru copii s-a zgîriat negativul! Nu mai spun ce înseamnă să copiezi pe o casetă filmul şi să-l poţi oferi în magazine... în general, în toată lumea, difuzorul e cel care poate să avanseze aceşti bani. Difuzorul – adică proprietarul sălii de cinema sau cel care deţine programele de televiziune, patronul unui mare trust de hoteluri, al unei mari companii de aviaţie. Difuzorul nu e o singură persoană, ci un lanţ întreg de interese: el vrea să producă un film cu spectatori. Tu, artist, vrei să faci un film prin care să spui ceva. Şi nu se conjugă mai deloc intenţiile celui care difuzează şi ale celui care realizează un film. Aşa apar tentaţiile noi, compromisurile marilor regizori care renunţă să continuie ceea ce au început în primele filme.

Aţi avut astfel de situaţii?

Mi s-a întîmplat, acum aproape 15 ani, să primesc oferta de a face western. Sunt două filme pe care le-am făcut cu o plăcere profesională ieşită din comun. Adică mi-am imaginat în această perioadă că sunt undeva aruncat în "Vestul sălbatic", în jocul ăsta cu cai, cu pistoale... Ştiţi **Profetul, aurul şi ardelenii**... Le-am făcut cu o mare plăcere, pentru că mi-am perfecţionat profesia. Erau foarte multe lucruri care nici nu ştiam cum se fac: împuşcături, efecte, gloanţe care zboară prin pereţi, tot felul de scene cu cai... Sigur că m-a interesat. Un cineast care nu exersează se prăfuieşte. Nu se pot face pauze mari, pentru că lucrurile evoluează, ideile circulă, mijloacele se perfecţionează mereu şi filmul tot timpul tinde spre o experienţă nouă. Ceva ce nu ai mai trăit.

Cum aţi făcut scenariul "Hotelului de lux"?

Iniţial a fost o poveste de 10 pagini, care se chema **Piccolo**: un puşti care ajunge piccolo la un motel în mijlocul pădurii, sau undeva pe şosea – cu cabane, cu căsuţe etc. Pe urmă mi-am dat seama că povestea se încărca de multe întîmplări ale micii colectivităţi şi că pot schimba locul acţiunii într-un hotel. Piccolo s-a maturizat şi a devenit şef de sală. Scenariul se numea chiar aşa: **Şeful de sală**. L-am scris cu ani în urmă, ca o replică la filmul **Concurs. Hotel de lux** este ceea ce se cheamă un film de autor, de la idee pînă la realizare. Poţi să te inspiri dintr-o carte, să o transformi, dar cînd inventezi totul de la început e un lucru fascinant. Cel puţin pentru mine.

Scriind îmi dădeam seama că pot să îmi dezvolt o scenă sau o întîmplare, că va trebui să renunţ la alta. Şi atunci trebuia să îmi opresc imaginaţia la ceea ce era esenţial... Dar e foarte greu să ştii asta de la început. După ce rupi pagini întregi şi îţi rămîn numai cîteva idei, începi să scrii din nou scenariul. Nu ştiu cum scrie un scriitor, dar eu, ca să scriu trei rînduri care să-mi lasă ca lumea, am nevoie de 50 de pagini scrise. Nu ştiu cum a apărut liftul. Liftul e impersonal... El mi-a obligat scena, decorul să capete verticalitate. în primele variante, şeful de sală comunica printr-un lift pentru mîncare. După aceea mi-am dat seama ce importanţă are fiecare etaj, îmi doream ca la fiecare etaj să se întîmple cît mai multe lucruri. E greu să ai o astfel de construcţie la îndemînă. Eu am conceput pe hîrtie un lucru imposibil de găsit, de aceea multe lucruri sunt filmate în locuri diferite. Nu am filmat totul în Casa Poporului (mulţi fac speculaţii de tipul: "Casa Poporului a fost construită special pentru filmul ăsta"). La Casa Poporului m-a atras în special raportul dintre silueta omului şi construcţia aceea imensă, gigantică. Şi faptul că în acelaşi spaţiu erau săli de marmură şi mobilier de mare lux şi în

ŞTEFAN IORDACHE

Cum a fost colaborarea cu Dan Piţa la filmul Hotel de lux?

Fermecătoare, ca de obicei. Deşi n-am contribuit la crearea personajului din **Hotel de lux**, am discutat mult cu Dan, luni în şir, despre film şi despre personaj. E un om care gîndeşte cinematografic extraordinar şi ştie să pună actorul în valoare. Îl consider la ora actuală unul dintre cei mai importanţi **artişti** (nu **cineaşti**) români.

Deşi munca la film a fost absolut infernală, în nişte condiţii groaznice, am reuşit să depăşesc aceste greutăţi pentru că mi-au plăcut rolul şi partenerii. A fost un rol dificil, toate rolurile însă sînt dificile. Ce e simplu pe lumea asta? Rolurile fără aparentă cursivitate sînt mai greu de făcut. Pe parcursul filmărilor, Dan Piţa a modificat mereu personajul. Uneori schimba replicile de la o zi la alta, crea alt personaj. La început acest lucru m-a deranjat, dar apoi m-am obişnuit şi ştiam că e în folosul filmului. De multe ori şi spaţiul de joc te ajută la crearea unui personaj. Şi e meritul regizorului că a găsit nişte spaţii de joc extraordinar de sugestive: nu numai Casa Poporului (care e un edificiu înspăimîntător aşa cum arată el acum, neterminat), dar şi celelalte – tăbăcăria, subsolurile, închisoarea Jilava.

Credeţi că succesul ar fi fost mai mare dacă filmul s-ar fi putut realiza cu zece ani în urmă, atunci cînd Dan Piţa a scris scenariul?

Nu, eu cred că e foarte bine că filmul a apărut acum, pentru că el conţine multe aspecte care seamănă cu viaţa noastră socială, politică, morală. În general, în istorie lucrurile din păcate se repetă. Este un cerc din care lumea nu va scăpa niciodată, indiferent dacă trăieşte în Est sau în Vest. Cineva trebuie să sufere, cineva trebuie să pîndească şi cineva trebuie să conducă. Sigur că filmul e specific românesc, dar după părerea mea are şi o universalitate pe care i-o conferă tocmai încărcătura de semne şi semnale de alarmă.

Mi se pare foarte important pentru noi succesul pe care l-a avut la Veneţia şi cred că această recunoaştere internaţională e benefică nu numai pentru echipa care a lucrat la film, ci pentru întreaga cinematografie şi cultură românească, pe care a obligat-o astfel să ridice ştacheta. Sînt curios ce reacţie va trezi publicului larg.

IRINA PETRESCU

Doamnă Irina Petrescu, ce a însemnat rolul din Hotel de lux **în cariera dvs. artistică?**

Cred că fiecare rol a fost, la timpul lui, "cel mai important". Nu privesc înapoi "cu mînie" la nici unul, şi nu mă despart de nici unul, dar acesta din urmă a fost într-adevăr special şi a venit într-un moment potrivit. Nu lucram nimic altceva şi am avut posibilitatea să mă implic total, fără nici un fel de economie de timp sau de energie. Întîlnirea cu Dan Piţa a însemnat într-adevăr foarte mult pentru mine. În primăvara anului trecut am primit un telefon de la regizor; mă invita să stăm de vorbă. Mi-a plăcut asta; ar fi putut la fel de politicos să-mi trimită întîi scenariul. Colaborarea noastră a început foarte bine şi s-a adîncit pe parcursul filmărilor. Dan m-a făcut să depăşesc cu uşurinţă greul condiţiilor de filmare, al incintelor şi al "compoziţiei" ca gen de interpretare, care nu mă punea în valoare şi nu mă flata din punct de vedere fizic deloc. Cea mai grea a fost prima zi de filmare, în subsolul unei tăbăcării, care e şi prima scenă a filmului, dar probabil că Dan a fost înţelept începînd cu ceea ce era mai dificil, pentru că după aceea condiţiile locului de filmare deveniseră familiare, nu mai trebuia făcut efortul de a le asimila.

Rolul a fost greu, dar mi-a plăcut, iar lucrurile pe care le faci cu plăcere şi cu convingere par mai uşoare. Eu ajung la personaj mai greu, pe cale logică, prin analiză. Nu sînt un actor "de intuiţie" şi îi admir pe colegii mei care aparţin acestui gen. În film însă, mai mult decît în teatru, intuiţia şi logica se întîlnesc. În cinema e mai greu să minţi, ecranul e mai crud şi mai ingrat decît scena, pentru că ceea ce este odată exprimat şi înregistrat nu mai poate fi corectat, îmbogăţit ca interpretare, bucurie pe care actorul o încearcă de multe ori în teatru, fără să schimbe cu nimic limba spectacolului. Cu toate acestea, văzînd acum filmul, la un an de zile de la primele filmări, nu am încercat dorinţa de a schimba ceva. Acesta e în cea mai mare parte meritul regizorului, care a ştiut foarte bine de la început ce vrea. Am avut bucuria de a descoperi că personajul "mamei" are biografie, are o viaţă reală, posibilă. Dan Piţa a condus foarte bine dezvoltarea climatului de familie între noi. Sper şi cred că Valentin Popescu va avea o carieră foarte bună, pentru că eu port noroc celor care debutează alături de mine (Ştefan Iordache în **Străinul**, Dan Nuţu în **Duminică la ora 6**, Cristea Avram în **Nu vreau să mă însor**, Virgil Ogăşanu în **Răutăciosul adolescent**).

Ce mi-a plăcut foarte mult la prima vizionare a fost coloana sonoră. Muzica lui Adrian Enescu nu e ilustraţie şi nici suport, e o parte componentă, dramatică, a sensului imaginii. Muzica se amestecă cu zgomotele filmului şi la un moment dat zgomotele devin muzică şi muzica devine zgomot.

Foto: GINA MARIN

imediata apropiere era şantier, moloz... Semăna cu ţara şi cu ceea ce trăim noi astăzi. Era un lucru finisat, şi la roşu, în acelaşi timp. Mi-am dat seama că, spaţiile fiind atît de mari, pot filma scene cu foarte multă lume. Apoi am găsit locul unde se încercau lifturile pentru Casa Poporului – un turn undeva pe lîngă gară – şi acolo am filmat o parte din lifturi, altele chiar la Casa Poporului. Filmările au fost făcute în '91.

Care a fost finalul în prima/primele versiuni?

Într-o variantă de final, Alex încearcă să ajungă din nou sus în cabinetul patronului. imi imaginasem o încăpere care să fie cu patru laturi acoperite de geamuri, un fel de turn de control, care să comunice cu exteriorul. Şi la fiecare exista un rulou, un transperant. Cînd Alex ajungea aici şi se vedea stăpînul acestui teritoriu, tentaţia lui era să vadă ce e afară. Trăgea fiecare rulou şi descoperea o lume deloc plăcută la vedere. într-o zonă se vedeau maidane şi o adunătură de oameni care viermuiau; într-altă parte era un fel de depozit de armament, de la tunuri pînă la avioane; într-un alt spaţiu era natură; cînd îl deschidea pe-al patrulea, lumina era atît de mare încît totul exploda. Dar numai pentru realizarea acestei secvenţe cu lumina mi-ar fi trebuit de trei ori bugetul pe care l-am avut.

Finalul acesta, care mie mi-a plăcut foarte mult, este încărcat de ambiguitate. Cum l-ar explica autorul (deşi autorul nu trebuie să-şi explice opera)?

Sînt multe explicaţii de dat – multe şi încurcate. Alex ajunge într-o poziţie care reprezintă puterea: aici are butoanele, de aici dă telefoane, are tot controlul. Dar descoperă că a devenit stăpînul unui maidan plin de handicapaţi şi de oameni părăsiţi. Numai că şi acesta poate fi un început. Alex ar fi putut descoperi o lume de oameni frumoşi, de atleţi, dar mie mi se pare că omul care are un handicap fizic este în interiorul lui mai fierbinte. Mai curat. Mai propice pentru o nouă existenţă – pe planul spiritului. Această lume de handicapaţi are pe planul spiritului şansa să se purifice... într-un om care e chinuit fizic eu simt forţa de purificare spirituală. Un om care merge într-un cărucior, un om care toată viaţa nu a putut sta pe picioarele lui are o anumită expresie a ochilor. Deci un anumit univers al spiritului.

Ce veţi răspunde unor interpretări nedrepte?

Nu pot să-mi neg sau să-mi duşmănesc poporul, atît timp cît fac parte din el... Dar nici nu pot să mint. Şi m-am gîndit că prin acest film ofer o şansă oricăruia dintre noi, nu numai celui cu chip frumos. Sau celui cu siluetă intelectuală de manechin.

Dacă arta transfigurează subconştientul colectiv, arta de după revoluţie arată (şi va mai arăta) coşmarul memoriei noastre ultragiate.

E cel mai lucid coşmar pe care l-am avut vreodată. Dar sunt lucruri care ele singure s-au determinat, independent de mine. Sigur că există şi o relaţie de familie (mama, sora, iubita – care, toate, fac parte din viaţa noastră). Mie mi-e foarte greu însă să explic filmul şi am momente cînd nu mă recunosc în el, ca şi cînd altcineva, din afară, ar fi vinovatul.

In cît timp aţi făcut "Hotel de lux"?

Am lucrat mult, pentru că am încercat să fac rost de o peliculă bună, să obţin fonduri... De obicei, termin filmările în două-trei luni de zile, la orice film, pentru că perioada de filmare costă. Iar perioada de finisaj nu o fac mai scurtă de şase luni. in perioada de pregătire trec prin scenariu cu actorii, cu colaboratorii apropiaţi – de la compozitor pînă la scenograf, de la pictorul costumelor pînă la operator. Actorul trebuie să ştie fiecare replică cu luni de zile înainte de a filma, o discutăm, vedem de ce o spunem aşa etc. in perioada de finisaj descopăr alte lucruri care trebuie eliminate sau adăugate. La **Hotel de lux** a fost o muncă de un an, un an şi jumătate.

Cînd l-aţi terminat aţi avut sentimentul valorii filmului?

Pentru mine, factorul estetic are un rol important: nu pot filma ca la un reportaj, cum se filmează o scenă sau un miting de stradă... Fiecare detaliu trebuie bine echilibrat şi pus în cadru. Nu pot să mă trădez şi să uit că am făcut **Nunta de piatră**, am făcut **Concurs**, am făcut **Pas în doi**, am făcut **Dreptate în lanţuri**, filme care erau bine lucrate din punct de vedere estetic. Nu explic bine, nu sunt teoretician. Un film poate fi foarte riguros în formă, bine construit, bine conceput, dar înăuntrul lui să fie neglijent şi necontrolat, îndepărtîndu-te de ideile iniţiale.

Aţi spus undeva că, atunci cînd terminaţi un film, nu vă mai gîndiţi la el, ceea ce am înţeles foarte bine. Dar înseamnă că vă ocupaţi deja de altceva?

Da. Scriu acum o istorie de actualitate. Istoria a doi tineri – soră şi frate – aproximativ aceeaşi vîrstă... Să zicem că ei au fost pe stradă în noaptea de 21 decembrie şi apoi încearcă să intre în această lume nouă care există în jurul nostru acum. Ei sînt foarte tineri, naivi, şi dezamăgirile lor sînt dramatice.

VALENTIN POPESCU

Consideraţi acest rol ca fiind cel mai important din cariera dumneavoastră?

Fără îndoială, este cel mai important din experienţa mea de pînă acum. Am terminat Institutul în 1981, sînt de atunci repartizat la Teatrul din Ploieşti, iar ca experienţă de film am jucat în 12 filme. Sînt la a treia colaborare cu dl. Piţa, am lucrat împreună la **Pas în doi** şi **Nolembrie, ultimul bal**, iar acum, a treia oară, la **Hotel de lux**. A fost un rol din care am învăţat foarte mult. Atît întinderea lui, cît şi complexitatea personajului (contradictoriu şi aparent abstract) l-au făcut foarte dificil. Eu am încercat să-l umanizez pentru a-l pune în contrast cu lumea robotizată, lipsită de sentimente şi valori morale. M-am pregătit foarte mult pentru el, am citit mult, cam tot ce a apărut după revoluţie despre lagărele şi închisorile politice din ultimii 40 de ani, despre crimele şi atrocităţile petrecute acolo. Am vrut că în acest fel să pătrund mai bine în atmosfera filmului, în care individul este umilit, depersonalizat, dezumanizat. Munca a fost extraordinar de grea, s-a lucrat un an de zile, de dimineaţă pînă noaptea, în nişte condiţii de neimaginat. Dar şi bucuria participării la acest film a fost pe măsură. M-a ajutat mult lucrul în echipă, colaborarea bună cu regizorul şi cu ceilalţi actori. Eu m-am adaptat mai uşor decît alţi colegi care colaborau prima oară cu Dan Piţa. Îi cunoşteam dinainte stilul de lucru, şi el îl cunoştea pe al meu. Este un om care te lasă să vii cu propuneri, să încerci mai multe variante, îţi spune unde e bine şi unde greşeşti.

V-aţi aşteptat ca filmul să primească "Leul de argint"?

Într-un fel, da. Pentru noi a însemnat o mare bucurie însăşi participarea filmului la Festivalul de la Veneţia, cunoscut prin exigenţa sa. În stadiul de preselecţie s-au prezentat 380 de filme, din care au rămas în prima etapă 164, iar în final au intrat doar 22 în concurs. Apoi, filmul fiind vizionat în a treia zi de la începutul festivalului, am remarcat multe aprecieri favorabile, încît anunţarea premiului ne-a găsit oarecum pregătiţi sufleteşte. A fost o bucurie extraordinară.

ANDREI BLAIER

Domnule Andrei Blaier, v-aţi aşteptat la succesul de la Veneţia?

Sincer să fiu, da. Filmul a fost la un pas foarte mic de "Leul de aur". Dar şi aşa, **Hotel de lux** a fost singurul film din Est care a luat premiu la Festivalul de la Veneţia şi singurul film românesc premiat vreodată acolo. De aceea, ca producător, am fost mai puţin implicat în realizarea filmului şi nu am nici un merit în succesul lui. Filmul e al lui Dan Piţa şi al echipei sale.

Dar ca regizor, ce puteţi spune despre "Hotel de lux"?

Artisticeşte, filmul e miraculos. E făcut cu o mînă de mare maestru. Cu **Hotel de lux**, Dan Piţa a ajuns la o împlinire în cariera lui artistică. Mi se pare cea mai puternică şi mai neliniştitoare mărturisire a sa, care are o forţă ieşită din comun.

Există uneori o stare de graţie care aduce împlinirea pe toate planurile, totul iese perfect, şi jocul actorilor, şi muzica, şi luminile. Cred că Irina Petrescu a realizat cel mai bun rol din cariera ei de film. Valentin Popescu a mai jucat şi în alte filme ale lui Dan, şi în unele din filmele mele. A trebuit să slăbească pentru rolul lui Alex vreo 14 kilograme. A fost un efort teribil. S-a îmbolnăvit şi a stat internat în spital de vreo trei ori în timpul filmărilor.

Cum a apărut ideea acestui film?

Ideea filmului, ca şi scenariul şi regia, îi aparţin lui Dan Piţa. Cred că sînt vreo 9-10 ani de cînd a venit într-o zi la mine şi mi-a citit scenariul. Am fost fascinat încă de atunci, dar la acel moment nu era posibilă intrarea în producţie a unui film de genul ăsta. Însă imediat după revoluţie, am pus în aplicare proiectul la Studioul Solaris. Am preferat cu banii acordaţi să fac acest film, şi nu altul.

Am fost acuzaţi că am cheltuit 100 milioane lei cu filmul, şi că perioada de pregătire a lui a fost cam lungă. Precizez că a costat doar 50 de milioane, iar realizarea a durat un an şi jumătate – ceea ce nu e neapărat mult. Decît să faci la fiecare trei luni un film pe care lumea să-l uite la 5 minute după ieşirea din sală, cred că e preferabil un astfel de film. La Veneţia, de exemplu, a fost prezentat un film foarte bine făcut, **Orlando**, o ecranizare după romanul omonim al Virginiei Woolf, ale cărui pregătiri au durat patru ani.

În legătură cu filmările din Casa Poporului s-au făcut în presa noastră speculaţii foarte stranii, ajungîndu-se pînă la a se spune că "nea Nicu a luat **Leul de argint**" sau că "Ceauşescu a avut un mare merit ca scenograf". Reaua intenţie a celor ce scriu asemenea lucruri mi se pare atît de evidentă, încît mă abţin de la orice fel de comentariu. Vreau doar să precizez că ideea filmării în Casa Poporului îi aparţine tot lui Dan Piţa, dar n-are nici o legătură cu ideea filmului care, cum am mai spus, e veche de aproape 10 ani. Pe vremea aceea nici nu exista Casa Poporului.

Credeţi că aprecierea reţinută a criticii româneşti se datorează temei filmului, foarte dezbătută după revoluţie la noi, sau disputelor din cinematografia românească?

Reţinerea criticii româneşti înseamnă o notă proastă pentru ea. Din juriul de la Veneţia a făcut parte şi Jiri Menzel, care a luat premiul Oscar. În cine să cred, în el sau în Caranfil? Caranfil e un daltonist. Daltoniştii sînt nişte minunaţi concetăţeni ai noştri, dar n-ar trebui să li se dea carnet de conducere, pentru că n-au sentimentul valorii. Caranfil e un şobolan de arhivă, ar trebui să dea numai informaţia cinematografică, dar să nu emită judecăţi de valoare. Vede culorile pe dos.

Interviuri realizate de OANA ARMEANU

FLASH ART

■ La sala rondă a galeriei ETAJ 3/4 de la Teatrul Naţional este deschisă expoziţia "Artişti venezueleni din regiunea lacului Maracaibo". Cu pictură preponderent figurativă, cu accente suprarealiste, retro sau citate pop, expoziţia constituie o secţiune calitativă în arta contemporană venezueleană, rezervîndu-ne surpriza unei neaşteptate vitalităţi artistice şi a unor curente europene bine asimilate.

DIEGO BARBOZA – Hipointante III

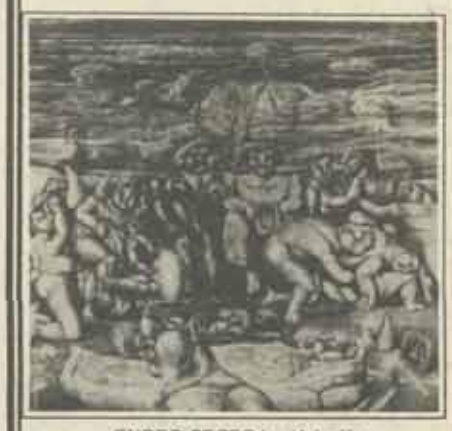

ENDER CEPEDA – Velación

■ În organizarea Institutului de Istoria Artei "George Oprescu" şi cu sprijinul fundaţiilor IREX şi Humanitas, se desfăşoară între 26-28 octombrie a.c. simpozionul "ARTĂ şi IDEOLOGIE în Europa Centrală şi de Est după 1945".

Sînt invitaţi să prezinte comunicări critici şi istorici de artă din Bulgaria, Rusia, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Croaţia şi din Statele Unite. Cu această ocazie se va deschide marţi, 27 octombrie, la Muzeul Colecţiilor o expoziţie de artă contemporană românească. **(D.P.)**

Teatrul "MASCA" joacă pe stradă

Începînd cu data de 23 octombrie a.c. Teatrul "Masca", condus de actorul Mihai Mălaimare, rămas fără sediu, a decis să-şi instaleze întreaga recuzită în Piaţa Victoriei, în faţa clădirii Guvernului. Sala care le fusese repartizată în timpul ministeriatului lui Andrei Pleşu aparţinea Academiei Române, care şi-a revendicat-o. Teatrul a recurs la gestul disperat de a începe stagiunea în stradă, prin prezentarea zilnică la ora 13, indiferent de starea vremii, a piesei "Medievale", pînă în ziua de 30 octombrie, cînd îşi vor distruge costumele şi recuzita. Ministerul Culturii n-a găsit deocamdată nici o soluţie, din lipsă de spaţii. **(O.A.)**

LUMEA

ALEGERILE PREZIDENŢIALE ÎN STATELE UNITE

❑ Procedura

Alegerile prezidenţiale din Statele Unite au loc o dată la patru ani, în prima zi de marţi după prima zi de luni din noiembrie. Întrucît candidaţii independenţi la cea mai înaltă funcţie din S.U.A. au puţine şanse să iasă învingători – popularitatea lui Ross Perot, în acest an, este surprinzătoare şi ţine de o serie de conjuncturi defavorabile partidelor –, principala competiţie se duce între aleşii celor două mari partide americane: Partidul Republican şi Partidul Democrat. Obţinerea investiturilor se face în cadrul unor convenţii naţionale şi urmează unor campanii costisitoare, care încep adesea cu doi ani de zile înaintea alegerilor. În Convenţie votează delegaţii diferitelor state şi deci prima etapă a competiţiei politice constă în alegerile preliminare, avînd în vedere pe delegaţi. Cum se desfăşoară alegerea delegaţilor?

Sistemul alegerii candidaţilor diferă de la stat la stat. În unele, alegătorii înregistraţi ai oricărui partid pot vota pentru oricare candidat, în altele pot vota doar alegătorii care şi-au declarat apartenenţa la un partid anume. Sînt state unde delegaţii sînt selecţionaţi conform proporţiei de voturi pe care fiecare candidat le-a acumulat; sau cazuri în care delegaţii unui stat urmează să voteze în totalitate pe candidatul ales cu majoritate de voturi. Există şi state unde delegaţii nu sînt obligaţi să voteze un candidat anume dar, prin intermediul alegerilor preliminare, află preferinţele electoratului pe care-l reprezintă.

Convenţiile naţionale se derulează pe parcursul a cîtorva zile – în 1992, Convenţia Partidului Republican a avut loc între 17 şi 20 august, la Houston, statul Texas (unde a fost invitată şi delegaţia C.D.R.), iar cea a Partidului Republican între 13 şi 17 iulie la New York. Se află prezenţi reporteri de la staţiile de televiziune, de la ziare şi reviste, de la agenţiile de ştiri, care transformă convenţiile în unele dintre cele mai mediatizate evenimente ale anului. În deschidere sînt prezentate un număr de probleme fundamentale, apoi sînt validaţi delegaţii aleşi în alegerile preliminare.

Convenţia selecţionează, prin vot, un preşedinte permanent, după care încep "discuţii" asupra platformei partidului, în chestiuni de politică internă sau internaţională. În funcţie de modul în care pretendenţii la investitură se apropie sau se îndepărtează de temele acestei platforme, cresc (sau scad) şansele de a obţine voturile delegaţilor.

În a treia zi a Convenţiei are loc desemnarea candidaţilor pentru funcţiile de preşedinte şi de vicepreşedinte ai Statelor Unite. Delegaţii votează, se anunţă numele cîştigătorilor şi, după emoţia pe care o declanşează anunţarea rezultatului, urmează discursul de acceptare a candidaţilor. Prin cuvîntul celor doi aleşi (şi al soţiilor lor), Convenţia este închisă, după care urmează campania electorală propriu-zisă.

❑ Campania electorală

Viitorii candidaţi la preşedinţia Statelor Unite îşi constituie, cu ani înainte, un organism care să-i sprijine. Acesta este format, iniţial, din colaboratori, prieteni, chiar membri de familie, dar pe măsura obţinerii unor funcţii importante ca reprezentanţi ai partidului (guvernatori, senatori etc.), acest organism se extinde. Sînt absolut necesari consilieri politici, secretari de presă, oamenii care string fondurile, în sfîrşit, personalităţi ale lumii afacerilor care să-i susţină public. Cu acest grup, viitorul candidat la preşedinţia S.U.A. intră în campania electorală după ce a fost investit în cadrul convenţiei naţionale.

Deşi presupune o pregătire de aproape doi ani, campania electorală pentru preşedinţia Statelor Unite începe, oficial, în luna februarie a anului în care se desfăşoară alegerile. Organismului de sprijin iniţial i se adaugă consilieri profesionişti, experţi în publicitate, în colectarea de fonduri, în probleme de mass-media, în fine, managerii de campanie. Consilierii se ocupă de fiecare amănunt care poate să influenţeze opţiunea alegătorului: îmbrăcămintea, ţinuta, vocea, modul în care se aşteaptă întrebările şi modul în care se răspunde la întrebări etc. O armată de experţi, folosind tehnologiile cele mai moderne, îi oferă candidatului la preşedinţie toate informaţiile necesare (economice, sociale, ecologice etc.) privind localităţile unde au loc mitinguri electorale, astfel încît acesta să arate a fi întotdeauna interesat, şi avizat, cu problemele oamenilor cărora le solicită votul. Printre experţi, trebuie menţionat şi responsabilul cu sondajele publice, ale cărui rezultate pot aduce concluzii decisive pentru desfăşurarea campaniei.

Campania electorală se duce conform unei strategii elaborate cu atenţie şi care urmează să fie respectată întocmai. În acest scop, se editează "manualul campaniei", distribuit tuturor participanţilor, cu referire la temele principale, lozinci, inscripţii şi multe alte elemente, influenţînd, mai ales, mass-media.

Evident, campania electorală trebuie să ofere o imagine cît mai favorabilă candidatului. În acelaşi timp, se practică şi o campanie negativă, avînd drept scop afectarea imaginii publice a adversarilor. Uneori, acest aspect al campaniei poate deveni foarte important. Este dată ca exemplu seria emisiunilor de televiziune din 1988 ale expertului lui George Bush, Roger Ailes, care l-a prezentat pe Michael Dukakis drept tolerant în problema criminalităţii, incompetent în chestiunile apărării naţionale şi pregătind o creştere de impozite. Într-un interval de timp relativ scurt, în care Michael Dukakis şi-a concentrat eforturile pe combaterea acestor imagini, candidatul Partidului Democrat a pierdut avansul de 17%. George Bush a cîştigat.

După ce au pus în mişcare sute de mii de voluntari, după ce au cheltuit sute de milioane de dolari şi au străbătut peste un milion de kilometri, candidaţii la preşedinţie se supun hotărîrii electoratului în prima zi de marţi după prima zi de luni din noiembrie. Aproximaţii privind rezultatul votului şi cîştigătorul probabil sînt transmise încă în aceeaşi seară, prin staţiile de televiziune.

Grupaj realizat de
GABRIEL ANDREESCU

Rivalii din alegerile prezidenţiale ale anului 1992

GEORGE BUSH, candidatul Partidului Republican

S-a născut la 12 iunie 1924, la Milton, Statul Massachussetts. A participat la cel de-al doilea război mondial ca pilot de vînătoare. După război, a urmat cursurile Universităţii Yale. A devenit unul din co-fondatorii unei firme petroliere de succes, în statul Texas, pe care l-a reprezentat în Congres începînd cu 1966. A îndeplinit diferite funcţii politice, cum ar fi cea de ambasador pe lîngă Organizaţia Naţiunilor Unite (1971-1972), preşedinte al Comitetului Naţional al Partidului Republican (1973-1974), director al Oficiului de Relaţii din Beijing (1974-1975), director al Agenţiei Centrale de Informaţii (1976-1977). Din 1981 pînă în 1988 a fost vicepreşedinte al Statelor Unite, iar în 1988 a fost ales preşedinte al S.U.A.

BILL CLINTON, candidatul Partidului Democrat

S-a născut la 19 august 1946, în Hope, statul Arkansas. A studiat la universităţile Georgetown şi Oxford, după care a urmat dreptul la Yale Law School. A devenit avocat, apoi profesor de drept. Între 1977-1979 a fost procuror general al statului Arkansas, iar în 1978 a fost ales guvernator al acestui stat.

ROSS PEROT, candidat independent

S-a născut la 27 iunie 1930 în localitatea Texarkana, statul Texas. A absolvit Academia Navală a Statelor Unite în 1953, după care a devenit ofiţer al forţelor navale. În 1957 a devenit angajatul companiei I.B.M. În 1962 înfiinţează firma de calculatoare Electronic Data Systems, care reprezintă marele său succes managerial şi care a pus bazele unei averi evaluate astăzi la aproape două miliarde de dolari. În viaţa publică americană, Ross Perot a devenit cunoscut datorită unor acţiuni spectaculoase: în 1969 a împărţit cadouri de Crăciun prizonierilor americani de război din Vietnam, după înţelegeri cu autorităţile Vietnamului de Nord; în 1979 a organizat o acţiune de eliberare a angajaţilor firmei sale aflaţi într-o închisoare iraniană, accentuînd aura sa de om de decizie care foloseşte mijloace neconvenţionale în rezolvarea unor probleme politice.

Redacţia "22": Gabriela Adameşteanu (redactor-şef), Rodica Palade (redactor-şef adjunct), Gabriel Andreescu, Andrei Cornea (publicişti comentatori), Andreea Pora (şef secţie), Oana Armeanu (redactor), Mariana Dinu (secretar general de redacţie), Dan Perjovschi (grafician), Anton Burtea (şef serviciu tehnic), Cornelia Nicolae (contabil), Radu Dobândă (şef serviciu corectură), Manuela Gheorghiu (corectură), Gina Marin (fotoreporter), Didina Marc, Maria Filip (procesare texte), Mircea Ionescu, Ioan Condor, Mihnea Chiuia (difuzare).
Responsabil de număr: Gabriel Andreescu
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, Fax. 14 15 25.

Tiparul executat la
TIPOREX srl
Tehnoredactare
computerizată
Vali Alexandru